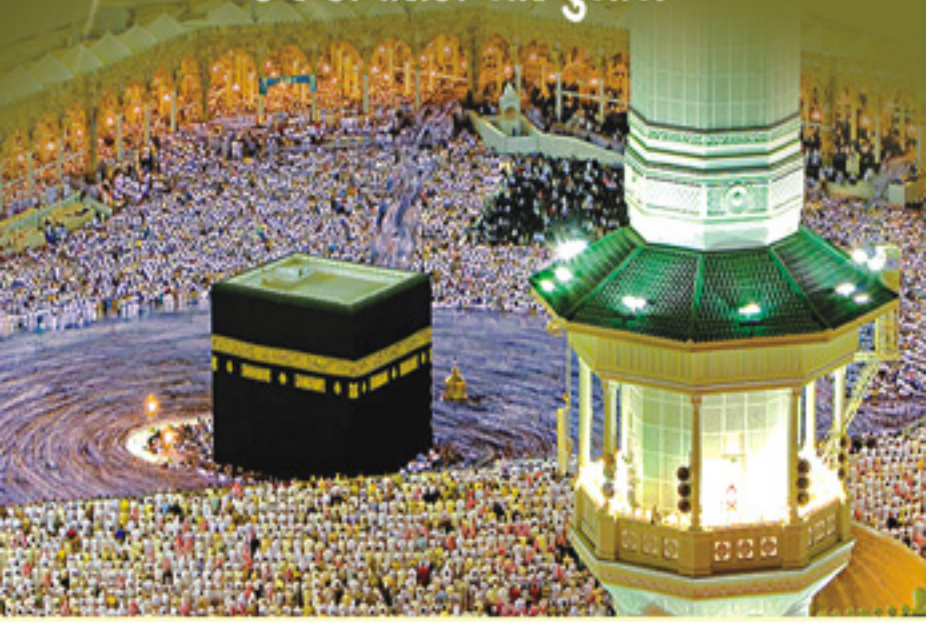

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ

Rafiqul Mo'tamireen (Gujarati)

રફીકુલ મો'તમિરીન

હિમે કા તરીકા ઓર દુઆઓ

MO. 9374031409 E-mail : translationmaktabhind@dawateislami.net

[illegible]

[illegible]

રફીકુલ મો'તભીરીન

મુઅલ્લિફ :

શૈખે તરીકત, અમીરે અહલે સુન્નત, બાનિયે દા'વતે ઇસ્લામી હઝરતે અલ્લામા મૌલાના
 અબૂ બિલાલ મુહમ્મદ ઇલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી دامت برکاتہم العالیہ

નાશિર

મક-ત-બતુલ મદીના અહમદઆબાદ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

નામ કિતાબ : રફીકુલ મો'તમિરીન

મુઅલ્લિફ : શૈખે તરીકત અમીરે અહલે સુન્નત બાનિયે દા'વતે
 ઇસ્લામી હઝરતે અલ્લામા મૌલાના અબૂ બિલાલ
 મુહમ્મદ ઇલ્યાસ અત્તાર કાદિરી ર-ઝવી دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه

સિને ઇશાઅત : મુહર્રમુલ હરામ 1435 સિ.હિ.

નાશિર : મક-ત-બતુલ મદીના, અહમદઆબાદ

મક-ત-બતુલ મદીના કી મુખ્તલિફ શાખે

મુમ્બઈ : 19,20, મુહમ્મદ અલી રોડ, માંડવી પોસ્ટ ઓફિસ
 કે સામને, મુમ્બઈ ફોન : 022-23454429

દેહલી : 421, મટિયા મહેલ, ઉર્દૂ બાઝાર, જામેઅ મસ્જિદ,
 દેહલી ફોન : 011-23284560

નાગપુર : મસ્જિદ ગરીબ નવાઝ કે સામને સૈફી નગર રોડ
 મોમિનપુરા નાગપુર ફોન : 09373110621

અજમેર શરીફ : 19/216 ફલાહે દારૈન મસ્જિદ. નાલા બાઝાર,
 સ્ટેશન રોડ, અજમેર

હૈદરઆબાદ : પાની કી ટાંકી, મુગલ પુરા, હૈદરઆબાદ
 ફોન : 040-24572786

હુબ્લી : A.J. મુઢોલ કોમ્પલેક્ષ, A.J. મુઢોલ રોડ,
 ઓલ્ડ હુબ્લી બ્રીજ કે પાસ, હુબ્લી, કર્નાટક
 ફોન : 08363244860

મ-દની ઇલ્તિજા : કિસી ઓર કો યેહ કિતાબ છાપને કી ઇજાઝત નહીં હૈ.

इंडरिस

उन्वान	संख्या	उन्वान	संख्या	उन्वान	संख्या
उम्रे वाले के लिये 52 निय्यते	7	तीसरे यक्कर की दुआ	51	ईस्लामी बहनों के लिये म-दनी कूल	87
आप को अज़्मे मदीना मुबारक हो	17	चौथे यक्कर की दुआ	53	तवाक में सात बातें छराम हैं	87
दुइटे पाक की इजीवत	21	पांचवें यक्कर की दुआ	55	तवाक के ग्यारह मक़रुहात	88
तीन इरामीने मुस्तफ़ा	21	छठे यक्कर की दुआ	58	तवाक व सअय में येह सात काम	
उमरु की तय्यारी कीजिये	21	सातवें यक्कर की दुआ	60	जालज़ हैं	89
अहलराम बांधने का तरीका	21	मकामे ईब्राहीम	62	सअय के 10 मक़रुहात	89
ईस्लामी बहनों का अहलराम	22	नमाज़े तवाक	62	सअय के चार मु-तफ़रिफ़ म-दनी कूल	90
अहलराम के नक़ल	23	मकामे ईब्राहीम की दुआ	63	ईस्लामी बहनों के लिये पास ताकीद	90
उम्रे की निय्यत	23	नमाज़ के चार म-दनी कूल	64	मदीने की छाज़िरी	91
लब्बैक	24	अब मुलज़म पर आइये....!	65	जौक बढाने का तरीका	91
दो इरामीने मुस्तफ़ा	24	मकामे मुलज़म पर पढ़ने की दुआ	66	मदीना कितनी ढेर में आयेगा !	91
मा'ना पर नज़र रखते हुअे लब्बैक पढ़िये	25	अक अहम मस्बला	68	नंगे पाई रहने की कुरआनी दलील	93
लब्बैक कलने के बा'द की अक सुन्नत	25	अब जमज़म पर आइये !	68	छाज़िरी की तय्यारी	94
लब्बैक के 9 म-दनी कूल	26	आबे जमज़म पी कर येह दुआ पढ़िये	69	अै लीजिये ! सज़्ज गुम्बद आ गया	94
निय्यत के मु-तअख़िक ज़रूरी हिदायत	27	आबे जमज़म पीते वक़्त		हो सके तो बाबुल बकीअ से छाज़िरी हों	96
अहलराम के मा'ना	28	दुआ मांगने का तरीका	69	नमाज़े शुक्राना	97
अहलराम में येह बातें छराम हैं	28	जियादा ठन्डा न पियें	70	सुनहरी ज़ावियों के ३ बज़	97
अहलराम में येह बातें मक़रुह हैं	30	नज़र तेज़ होती है	70	मुवा-जहा शरीफ़ पर छाज़िरी	98
येह बातें अहलराम में ज़ाईज़ हैं	31	सफ़ा व मर्वल की सअय	71	बारगाहे रिस्लात में सलाम अर्ज़ कीजिये	99
मर्द व औरत के अहलराम में फ़र्क	33	सफ़ा पर अवाम के मुप्ताविक अन्दाज़	73	सिदी के अकबर की बिदमत में सलाम	101
अहलराम की 9 मुकीद अहलतियातें	34	कोह सफ़ा की दुआ	74	झाड़ु के आ'ज़म की बिदमत में सलाम	102
अहलराम के बारे में ज़रूरी तम्बीह	37	सअय की निय्यत	80	दोबारा अक साथ शौभैन की	
हरम की वजाहत	37	सफ़ा/मर्वल से उतरने की दुआ	81	बिदमतों में सलाम	102
मक़्कअ मुक़र्रमा की छाज़िरी	38	सज़्ज मौलों के दरमियां पढ़ने की दुआ	82	येह दुआओं मांगिये	103
अग़तिकाफ़ की निय्यत कर लीजिये	39	घौराने सअय अक ज़रूरी अहलतियात	84	बारगाहे रिस्लात में छाज़िरी के	
का'बअे मुशर्रफ़ा पर पलवी नज़र	40	नमाज़े सअय मुस्तहब है	84	12 म-दनी कूल	104
सब से अक़ज़ब दुआ	41	लड या तक्सीर	84	ज़ावी मुबारक के ३ बज़ पढ़ने का विद	106
तवाक में दुआ के लिये रुकना मन्अ है	41	तक्सीर की ता'रीफ़	84	दुआ के लिये ज़ावी मुबारक को	
उम्रे का तरीका	42	ईस्लामी बहनों की तक्सीर	85	पीठ मत कीजिये	106
तवाक का तरीका	42	यप्पलों के बारे में ज़रूरी मस्बला	85	पयास छज़र अग़तिकाफ़ का सवाब	107
पलवे यक्कर की दुआ	46	जिस ने दूसरों के जूते ना ज़ाईज़		रोज़ाना पांच छज़ का सवाब	108
दूसरे यक्कर की दुआ	49	ईस्ति'माल कर लिये अब क्या करे?	86	सलाम ज़बानी ही अर्ज़ कीजिये	108

ઉત્વાન	સફહા	ઉત્વાન	સફહા	ઉત્વાન	સફહા
બુઢિયા કો દીદાર હો ગયા	109	શુ-હદાએ ઉહુદ કો મજમૂઈ સલામ	134	વ જવાબ	148
અલ ઇન્તિઝાર...! અલ ઇન્તિઝાર...!	110	ઝિયારતોં પર હાઝિરી કે દો તરીકે	135	બાલ દૂર કરને કે બારે મેં	
એક મેમન હાજી કો દીદાર હો ગયા	110	સુવાલ વ જવાબ		સુવાલ વ જવાબ	149
ગલિયોં મેં ન થૂકિયે !	111	જરાઈમ ઓર ઈન કે કફકારે	136	ખુશૂ કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	152
જન્નતુલ બકીઅ	111	દમ વગૈરા કી તા'રીફ	136	એહરામ મેં ખુશૂદાર સાબુન	
અહલે બકીઅ કો સલામ અર્ઝ કીજિયે	112	દમ વગૈરા મેં રિઆયત	136	કા ઈસ્તિ'માલ	159
દિલોં પર ખન્જર ફિર જાતા	113	દમ, સ-દકે ઓર રોઝે કે	137	મોહરિમ ઓર ગુલાબ કે ફૂલોં	
અલ વદાઈ હાઝિરી	113	ઝરૂરી મસાઈલ		કે ગજરે	160
અલ વદાઅ તાજદારે મદીના	115	અલ્લાહ ﷻ સે ડરિયે	138	સિલે હુએ કપડે વગૈરા કે	
મક્કએ મુકર્રમા કી ઝિયારતેં	118	તવાફ કે બારે મેં મુન્તફરિફ		મુન્તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ	165
વિલાદત ગાહે સરવરે આલમ	118	સુવાલ વ જવાબ	139	એહરામ મેં દિશૂ પેપર કા ઈસ્તિ'માલ	166
જ-બલે અબૂ કુબૈસ	118	ઈસ્તિલામે હજર મેં હાથ કહાં		હલ્ક વ તક્સીર કે મુન્તઅલ્લિક	
ખદી-જતુલ કુબ્રા કા મકાન	120	તક ઉઠાએં ?	139	સુવાલ વ જવાબ	171
ગારે જ-બલે સોર	121	તવાફ મેં ફેરોં કી ગિનતી યાદ ન		મુન્તફરિફ સુવાલ વ જવાબ	172
ગારે હિરા	121	રહી તો ?	140	13 કો ગુરૂબે આફતાબ કે બા'દ	
દારે અરકમ	122	દોરાને તવાફ વુઝૂટૂટ જાએ તો		એહરામ બાંધ સકતે હેં	174
મહલલએ મસ્જલા	123	ક્યા કરે ?	140	અરબ શરીફ મેં કામ કરને	
જન્નતુલ મઅલા	123	કતરે કે મરીઝ કે તવાફ કા		વાલોં કે લિયે	177
મસ્જિદે જિન્ન	124	અહમ મસ્અલા	141	એહરામ ન બાંધના હો તો હીલા	178
મસ્જિદુરપહ	124	ઔરત ને બારી કે દિનોં મેં નફલી		ઉમ્રહ યા હજ કે લિયે	
મસ્જિદે ખેફ	125	તવાફ કર લિયા તો ?	142	સુવાલ કરના કેસા ?	179
મસ્જિદે જિઈરના	125	મસ્જિદુલ હરામ કી પહલી યા દૂસરી		ઉમ્રે કે વીઝે પર હજ કે	
મઝારે મૈમૂના	127	મન્ઝિલ સે તવાફ કા મસ્અલા	143	લિયે રુકના કેસા ?	181
મસ્જિદુલ હરામ મેં નમાઝે		દોરાને તવાફ બુલન્દ આવાઝ સે		ગૈર કાનૂની રુકને વાલે કી	
મુસ્તફા કે 11 મકામાત	128	મુનાજાત પઢના કેસા ?	144	નમાઝ કા અહમ મસ્અલા	182
મદીનએ મુન્વરહ કી ઝિયારતેં	129	ઈઝતિબાઅ ઓર રમલ કે બારે		હરમ મેં કબૂતરોં, ટિફિયોં કો	
રૌ-ઝતુલ જન્નહ	129	સુવાલ વ જવાબ	145	ઉઝાના, સતાના	183
મસ્જિદે કુબા	130	બોસો કનાર કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	145	હરમ કે પેડ વ ગૈરા કાટના	187
ઉમ્રે કા સવાબ	131	એહરામ મેં અમ્રદ સે મુસા-ફહા		મીકાત સે બિગેર એહરામ ગુઝરને	
મઝારે સઅ્યિદુના હમ્મા	131	કિયા ઓર....?	147	કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ	189
શુ-હદાએ ઉહુદ કો સલામ		મિયાં બીવી કા હાથ મેં હાથ ડાલ		મઆબિઝો મરાજઅ	190
કરને કી ફઝીલત	132	કર ચલના	148		
સઅ્યિદુના હમ્મા કી બિદમત મેં સલામ	132	નામુન તરાશને કે બારે મેં સુવાલ			

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

ઉમ્મે વાલે કે લિયે 52 નિચ્યતે

(મઅ રિવાયાત, હિકાયાત વ મ-દની ફૂલ)

(હુજજાજ વ મો'તમિરીન ઇન મેં સે મૌકઅ કી મુના-સબત સે વોહ નિચ્યતેં કર લેં જિન પર અમલ કરને કા વાકેઈ ઝેહન હો)

﴿1﴾ સિફ રિઝાએ ઇલાહી عَزَّوَجَلَّ પાને કે લિયે ઉમ્રહ કરૂંગા.

(કબૂલિયત કે લિયે ઇખ્લાસ શર્ત હૈ ઔર ઇખ્લાસ હાસિલ કરને મેં યેહ બાત બહુત મુઆવિન હૈ કે રિયાકારી ઔર શોહરત કે તમામ અસ્બાબ તર્ક કર દિયે જાએં) ﴿2﴾ હુઝૂરે અકરમ ﷺ ડુઝૂરે અકરમ ﷺ પૈરવી મેં ઉમ્રહ કરૂંગા

﴿3﴾ માં બાપ કી રિઝા મન્દી લે લૂંગા.

(બીવી શોહર કો રિઝા મન્દ કરે, મકરૂઝ જો અભી કર્ઝ અદા નહીં કર સકતા તો ઉસ (કર્ઝ ખ્વાહ) સે ભી ઇજાઝત લે. (મુલખખસ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1051))

﴿4﴾ માલે હલાલ સે ઉમ્રહ કરૂંગા

﴿5﴾ ચલતે વક્ત ઘર વાલોં, રિશ્તેદારોં ઔર દોસ્તોં સે કુસૂર મુઆફ કરવાઉંગા, ઇન સે દુઆ કરવાઉંગા.

(દૂસરોં સે દુઆ કરવાને સે બ-ર-કત હાસિલ હોતી હૈ, અપને હક મેં દૂસરે કી દુઆ કબૂલ હોને કી ઝિયાદા ઉમ્મીદ હોતી હૈ. દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી

ઇંદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ 326 સફહાત પર મુશ્તમિલ

કિતાબ “ફઝાઈલે દુઆ” સફહા 111 પર મન્કૂલ હૈ, હઝરતે મૂસા

કો ખિતાબ હુવા : ઐ મૂસા ! મુઝ સે ઉસ મુંહ કે સાથ

દુઆ માંગ જિસ સે તૂ ને ગુનાહ ન કિયા. અર્ઝ કી : ઇલાહી ! વોહ મુંહ

કહાં સે લાઉં ? (યહાં અમ્મિયા عَلَيْهِمُ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَام કી તવાજોઅ હૈ વરના

वोह यकीनन हर गुनाह से मा'सूम हैं) इरमाया : औरों से दुआ करा, के
 उन के मुंह से तू ने गुनाह न किया. (مَلْأَ خَصْ أَرْ مَثْنَوِي مَوْلَانَا رُوْم دَفْتَرِ سُوْم ص ۳۱)
 ﴿6﴾ हाजत से जाँह तोशा (अभराजात) रभ कर रु-इका पर
 भर्य और हु-करा पर तसद्दक (या'नी भैरात) कर के सवाभ कमाउंगा
 ﴿7﴾ जभान और आंभ वगैरा की लिफाजत करुंगा. (नसीहतों के
 म-दनी इल सईहा 29 और 30 पर है : (1) (हदीसे पाक है : अल्लाह
 عُزَّوَجَلَّ इरमाता है) औ इब्ने आदम ! तेरा दीन उस वक्त तक दुरुस्त
 नहीं हो सकता जब तक तेरी जभान सीधी न हो और तेरी जभान तब
 तक सीधी नहीं हो सकती जब तक तू अपने रभ عُزَّوَجَلَّ से हया न करे.
 (2) जिस ने मेरी हराम कर्दा चीजों से अपनी आंभों को जुका लिया
 (या'नी उन्हें देभने से बया) मैं उसे जहन्नम से अमान (या'नी पनाह)
 अता कर दूंगा) ﴿8﴾ दौराने सईर जिको दुइद से दिल् बल्लाउंगा.
 (ईस से किरिश्ता साथ रहेगा ! गाने बाजे और लविव्यात का सिस्सिला
 रभा तो शैतान साथ रहेगा) ﴿9﴾ अपने लिये और तमाम मुसल्मानों
 के लिये दुआ करता रहूंगा. (मुसाफिर की दुआ कबूल होती है. नीज
 “इजाईले दुआ” सईहा 220 पर है : मुसल्मान, के मुसल्मान के लिये
 उस की गैबत (या'नी गैर मौजू-दगी) में (जो) दुआ मांगे (वोह कबूल
 होती है) हदीस शरीफ में है : येह (या'नी गैर मौजू-दगी वाली) दुआ
 निहायत जल्द कबूल होती है. किरिश्ते कहते हैं : उस के हक में तेरी
 दुआ कबूल और तुझे भी ईसी तरह की ने'मत हुसूल) ﴿10﴾ सब के
 साथ अच्छी गुफ्त-गू करुंगा, और हस्बे हैसियत मुसल्मानों
 को पाना भिलाउंगा ﴿11﴾ परेशानियां आअेंगी तो सभ्र करुंगा

﴿12﴾ અપને રુ-ફકા કે સાથ હુસ્ને અપ્લાક કા મુઝા-હરા કરતે હુએ ઉન કે આરામ વગૈરા કા ખયાલ રખૂંગા, ગુસ્સે સે બચૂંગા, બેકાર બાતોં મેં નહીં પઢૂંગા, લોગોં કી (ના ખુશ ગવાર) બાતેં બરદાશત કઢૂંગા **﴿13﴾** તમામ ખુશ અકીદા મુસલ્માન અ-રબોં સે (વોહ ચાહે કિતની હી સપ્તી કરે, મેં) નરમી કે સાથ પેશ આઊંગા. (બહારે શરીઅત જિલ્દ 1 હિસ્સા 6 સફહા 1060 પર હૈ : બદૂઓં ઔર સબ અ-રબિયોં સે બહુત નરમી કે સાથ પેશ આએ, અગર વોહ સપ્તી કરેં (ભી તો) અદબ સે તહમ્મુલ (યા'ની બરદાશત) કરે ઇસ પર શફાઅત નસીબ હોને કા વા'દા ફરમાયા હૈ. ખુસૂસન અહલે હ-રમૈન, ખુસૂસન અહલે મદીના. અહલે અરબ કે અફઆલ પર એ'તિરાઝ ન કરે, ન દિલ મેં કદૂરત (યા'ની મૈલ) લાએ, ઇસ મેં દોનોં² જહાં કી સઆદત હૈ) **﴿14﴾** ભીડ કે મૌકઅ પર ભી લોગોં કો અઝિય્યત ન પહોંચે ઇસ કા ખયાલ રખૂંગા ઔર અગર ખુદ કો કિસી સે તક્લીફ પહોંચી તો સબ્ર કરતે હુએ મુઆફ કઢૂંગા. (હદીસે પાક મેં હૈ : જો શખ્સ અપને ગુસ્સે કો રોકેગા અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કિયામત કે રોઝ ઉસ સે અપના અઝાબ રોક દેગા. (شُعَبُ الْإِيمَان ٦ ص ٣١٥ حديث ٨٣١١) **﴿15﴾** મુસલ્માનોં પર ઇન્ફિરાદી કોશિશ કરતે હુએ “નેકી કી દા'વત” દે કર સવાબ કમાઊંગા **﴿16﴾** સફર કી સુન્નતોં ઔર આદાબ કા હત્તલ ઇમ્કાન ખયાલ રખૂંગા **﴿17﴾** એહરામ મેં લબ્બૈક કી ખૂબ કસરત કઢૂંગા. (ઇસ્લામી ભાઈ બુલન્દ આવાઝ સે કહે ઔર ઇસ્લામી બહન પસ્ત આવાઝ સે) **﴿18﴾** મસ્જિદૈને કરીમૈન (બલ્કે હર જગહ હર મસ્જિદ) મેં દાખિલ હોતે વક્ત પહલે સીધા પાઉં અન્દર રખૂંગા ઔર મસ્જિદ

મેં દાખિલે કી દુઆ પઢૂંગા. ઈસી તરહ નિકલતે વક્ત ઉલટા પાઉં
 પહલે નિકાલૂંગા ઓર બાહર નિકલને કી દુઆ પઢૂંગા ﴿19﴾
 જબ જબ કિસી મસ્જિદ ખુસૂસન મસ્જિદેને કરીમૈન મેં દાખિલા
 નસીબ હુવા, નફલી એ'તિકાફ કી નિયત કર કે સવાબ કમાઉંગા.
 (યાદ રહે ! મસ્જિદ મેં ખાના પીના, આબે ઝમઝમ પીના, સ-હરી વ
 ઈફતાર કરના ઓર સોના જાઈઝ નહીં, એ'તિકાફ કી નિયત કી હોગી
 તો ઝિમ્નન યેહ સબ કામ જાઈઝ હો જાએંગે) ﴿20﴾ કા'બએ મુશરફા
 رَاَدَاَ اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا પર પહલી નઝર પડતે હી દુરૂદે પાક પઢ કર
 દુઆ માંગૂંગા ﴿21﴾ દૌરાને તવાફ “મુસ્તજાબ” પર (જહાં સત્તર
 હઝાર ફિરિશ્તે દુઆ પર આમીન કહને કે લિયે મુકરર હેં વહાં) અપની
 ઓર સારી ઉમ્મત કી મગ્ફિરત કે લિયે દુઆ કરૂંગા ﴿22﴾ જબ
 જબ આબે ઝમઝમ પિયૂંગા, અદાએ સુન્નાત કી નિયત સે કિબ્લા
 રૂ, ખડે હો કર, بِسْمِ اللَّهِ પઢ કર, ચૂસ ચૂસ કર તીન³ સાંસ મેં, પેટ
 ભર કર પિયૂંગા, ફિર દુઆ માંગૂંગા કે વક્તે કબૂલ હૈ. (ફરમાને
 મુસ્તફા صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم : હમ મેં ઓર મુનાફિકોં મેં યેહ ફક્ર હૈ કે વોહ
 ઝમઝમ કૂખ (યા'ની પેટ) ભર નહીં પીતે. (ابن ماجہ ج ۳ ص ۴۸۹ حدیث ۳۰۶۱))
 ﴿23﴾ મુલ્તઝમ સે લિપટતે વક્ત યેહ નિયત કીજિયે કે મહબ્બત
 વ શૌક કે સાથ કા'બા ઓર રબ્બે કા'બા عَزَّوَجَلَّ કા કુર્બ હાસિલ કર
 રહા હૂં ઓર ઉસ કે તઅલ્લુક સે બ-ર-કત પા રહા હૂં. (ઉસ વક્ત
 યેહ ઉમ્મીદ રખિયે કે બદન કા હર વોહ હિસ્સા જો કા'બએ મુશરફા સે
 મસ (TOUCH) હુવા હૈ اِنَّ اللہَ جલ جلالہ سے આઝાદ હોગા)
 ﴿24﴾ ગિલાફે કા'બા સે ચિમટતે વક્ત યેહ નિયત કીજિયે, કે

भगिरेत व आङ्गित के सुवाल में ईस्सर कर रछा हूं, जैसे कोई
 भताकार उस शप्स के कपड़ों से लिपट कर गिड-गिडाता है जिस
 का वोह मुजरिम है और भूष आजिजी करता है के जब तक
 अपने जुर्म की मुआझी और आयिन्दा के अमन व सलामती की
 जमानत नहीं मिलेगी दामन नहीं छोड़ूंगा. (गिलाई का'बा वगैरा
 पर लोग काही भुशू लगाते हैं लिहाजा अहराम की छालत में अहतियात
 कीजिये) ﴿25﴾ रम्ये जमरात में छरते सय्यिदुना एब्राहीम
 भलीलुल्लाह عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام की मुशा-भलत (या'नी
 मुवा-इकत) और सरकारे मदीना صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ की सुन्नत
 पर अमल, शैतान को रुस्वा कर के मार भगाने और ज्वालिशाते
 नईसानी को रजम (या'नी संगसार) करने की निथ्यत कीजिये.
 (हिकायत : छरते सय्यिदुना जुनैदे भगदादी رَحْمَةُ اللَّهِ الْبَاهِي ने अक
 छाज से पूछा के तूने रम्य के वक्त नईसानी ज्वालिशात को कंकरियां मारीं
 या नहीं? उस ने जवाब दिया : नहीं. इरमाया : तो फिर तूने रम्य ही नहीं
 की. (या'नी रम्य का पूरा छक अछा नहीं किया) (مُلَخَّصٌ از كَشْفِ الْمَحْجُوبِ ص ३१३))
 ﴿26﴾ तवाइ व सअय में लोगों को धक्के देने से बयता रहूंगा.
 (जान भूज कर किसी को इस तरह धक्के देना के ईजा पड़ोये बन्दे की छक
 त-लई और गुनाह है, तौबा भी करनी होगी और जिस को ईजा
 पड़ोयाई उस से मुआइ भी कराना होगा. भुलुर्गो से मन्कूल है : अक
 दांग की (या'नी मा'भूली सी) भिकदार अल्लाह तआला के किसी ना
 पसन्दीदा ई'ल को तर्क कर देना मुझे पांय सो नईली छज करने से जियादा
 पसन्दीदा है. (جامع العلوم والحكم لابن رجب ص १२०)) ﴿27﴾ उ-लमा व
 मशाईभे अलले सुन्नत की जियारत व सोहबत से ब-र-कत

હાસિલ કરુંગા, ઈન સે અપને લિયે બે હિસાબ મઠ્ઠિરત કી દુઆ કરવાઉંગા ﴿28﴾ ઈબાદત કી કસરત કરુંગા બિલ ખુસૂસ નમાઝે પન્જગાના પાબન્દી સે અદા કરુંગા ﴿29﴾ ગુનાહોં સે હમેશા કે લિયે તૌબા કરતા હૂં ઔર સિર્ફ અચ્છી સોહબત મેં રહા કરુંગા ﴿30﴾ વાપસી કે બા'દ ગુનાહોં કે કરીબ ભી ન જાઉંગા, નેકિયોં મેં ખૂબ ઈઝાફા કરુંગા ઔર સુન્નતોં પર મઝીદ અમલ બઢાઉંગા ﴿31﴾ **مَكَرَّمَةُ مُكَرَّمَا** ઔર **مَدِينَةِ مُنَوَّارِ** **زَادَها اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** કે યાદગાર મુબારક મકામાત કી ઝિયારત કરુંગા ﴿32﴾ **سَمَاعِدَتِ زَادَها اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** મુનવ્વરહ સમાદત સમઝતે હુએ બ નિચ્ચતે સવાબ **مَدِينَةِ مُنَوَّارِ** **زَادَها اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** કે ઝિયારત કરુંગા ﴿33﴾ સરકારે મદીના **وَاللَّهُ وَسَلَّمَ** કે દરબારે ગોહર બાર કી પહલી હાઝિરી સે કબ્લ ગુસ્લ કરુંગા, નયા સફેદ લિબાસ, સર પર નયા સરબન્દ નઈ ટોપી ઔર ઉસ પર નયા ઈમામા શરીફ બાંધુંગા, સુરમા ઔર ઉમ્દા ખુશ્બૂ લગાઉંગા ﴿34﴾ અલ્લાહ **عَزَّ وَجَلَّ** કે ઈસ ફરમાને આલીશાન :

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ
وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾

(પૃ. ૫૬, ત્ર. ૪-૫) (તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઔર અગર જબ વોહ અપની જાનોં પર ઝુલ્મ કરેં તો એ મહબૂબ ! તુમ્હારે હુઝૂર હાઝિર હોં ઔર ફિર અલ્લાહ સે મુઆફી યાહેં ઔર રસૂલ ઉન કી શફાઅત ફરમાએ તો ઝરૂર અલ્લાહ કો બહુત તૌબા કબૂલ કરને વાલા મેહરબાન પાઓં) પર અમલ કરતે હુએ મદીને કે શહન્શાહ **وَاللَّهُ وَسَلَّمَ**

કી બારગાહે બેકસ પનાહ મેં હાઝિરી દૂંગા ﴿35﴾ અગર બસ મેં
 હુવા તો અપને મોહસિન વ ગમ ગુસાર આકા صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم
 કી બારગાહે બેકસ પનાહ મેં ઇસ તરહ હાઝિર હોઉંગા જિસ
 તરહ એક ભાગા હુવા ગુલામ અપને આકા કી બારગાહ મેં
 લરઝતા કાંપતા, આંસૂ બહાતા હાઝિર હોતા હૈ. (હિકાયત :
 સય્યિદુના ઇમામે માલિક عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْخَالِقِ જબ સય્યિદે આલમ
 صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કા ઝિક્ર કરતે રંગ ઉન કા બદલ જાતા ઔર ઝુક
 જાતે. હિકાયત : હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે માલિક عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْخَالِقِ સે
 કિસી ને હઝરતે સય્યિદુના અય્યૂબ સખ્તિયાની قُدِّسَ سِتُّهُ الرِّبَّانِ કે બારે મેં
 પૂછા તો ફરમાયા : મૈં જિન હઝરાત સે રિવાયત કરતા હૂં વોહ ઉન સબ
 મેં અફઝલ હૈં, મૈં ને ઉન્હેં દો² મર્તબા સફરે હજ મેં દેખા કે જબ ઉન
 કે સામને નબિય્યે કરીમ, રઊફુરહીમ عَلَيْهِ اَفْضَلُ الصَّلٰوةِ وَالتَّسْلِيمِ કા ઝિક્રે
 અન્વર હોતા તો વોહ ઇતના રોતે કે મુઝે ઉન પર રહ્મ આને લગતા.
 મૈં ને ઉન મેં જબ તા'ઝીમે મુસ્તફા વ ઇશકે હબીબે ખુદા કા યેહ
 આલમ દેખા તો મુ-તઅસ્સિર હો કર ઉન સે અહાદીસે મુબા-રકા
 રિવાયત કરની શુરૂઅ કરી. (الشفاء ج ۲ ص ۴۱، ۴۲) ﴿36﴾ સરકારે
 નામદાર صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે શાહી દરબાર મેં અ-દબો
 એહતિરામ ઔર ઝૌકો શૌક કે સાથ દર્દ ભરી મો'તદિલ (યા'ની
 દરમિયાની) આવાઝ મેં સલામ અઝ કરૂંગા ﴿37﴾ હુકમે કુરઆની :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ
 بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ①

(r:الحجرات: ۲۱) (તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઐ ઈમાન વાલો ! અપની આવાઝે ઊંચી ન કરો ઉસ ગૈબ બતાને વાલે (નબી) કી આવાઝ સે ઔર ઉન કે હુઝૂર બાત ચિલ્લા કર ન કહો જૈસે આપસ મેં એક દૂસરે કે સામને ચિલ્લાતે હો કે કહીં તુમહારે અમલ અકારત ન હો જાએં ઔર તુમહેં ખબર ન હો) પર અમલ કરતે હુએ અપની આવાઝ કો પસ્ત ઔર કદરે ધીમી રખૂંગા ﴿38﴾ اَسْأَلُكَ الشَّفَاعَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ (યા'ની યા રસૂલલ્લાહ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ! મેં આપ કી શફાઅત કા સુવાલી હું) કી તકરાર કર કે શફાઅત કી ભીક માંગૂંગા ﴿39﴾ શૈખૈને કરીમૈન رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمَا કી અ-ઝમત વાલી બારગાહોં મેં ભી સલામ અઝ કરૂંગા ﴿40﴾ હાઝિરી કે વક્ત ઇધર ઉધર દેખને ઔર સુનહરી જાલિયોં કે અન્દર ઝાંકને સે બચૂંગા ﴿41﴾ જિન લોગોં ને સલામ પેશ કરને કા કહા થા ઉન કા સલામ બારગાહે શાહે અનામ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم મેં અઝ કરૂંગા ﴿42﴾ સુનહરી જાલિયોં કી તરફ પીઠ નહીં કરૂંગા ﴿43﴾ જન્નતુલ બકીઅ કે મદફૂનીન કી ખિદમતોં મેં સલામ અઝ કરૂંગા ﴿44﴾ હઝરતે સય્યિદુના હમ્ઝા رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ઔર શુ-હદાએ ઉહુદ કે મઝારાત કી ઝિયારત કરૂંગા, દુઆ વ ઈસાલે સવાબ કરૂંગા, જ-બલે ઉહુદ કા દીદાર કરૂંગા ﴿45﴾ મસ્જિદે કુબા શરીફ મેં હાઝિરી દૂંગા ﴿46﴾ મદીનએ મુનવ્વરહ رَاٰہَا اللہُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا કે દરો દીવાર, બર્ગો બાર, ગુલો ખાર ઔર પથ્થર વ ગુબાર ઔર વહાં કી હર શૈ કા ખૂબ અ-દબો એહતિરામ કરૂંગા. (હિકાયત : હઝરતે સય્યિદુના ઈમામે માલિક عَلَیْہِ رَحْمَةُ اللہِ الْخَالِقِ ને તા'ઝીમે ખાકે મદીના કી ખાતિર મદીનએ તય્યિબા

زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا મેં કત્તી ભી કઝાએ હાજત નહીં કી બલકે હમેશા હરમ
 સે બાહર તશરીફ લે જાતે થે, અલબત્તા હાલતે મરજ મેં મજબૂરી કી
 વજહ સે મા'ઝૂર થે. (بستان المحدثين ص ۱۹) ﴿47﴾ મદીનએ મુનવ્વરહ

زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا કી કિસી ભી શૈ પર ઐબ નહીં લગાડિંગા.
 (હિકાયત : મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا મેં એક શખ્સ હર
 વક્ત રોતા ઔર મુઆફી માંગતા રહતા થા, જબ ઈસ કા સબબ પૂછા
 ગયા તો બોલા : મેં ને એક દિન મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا
 કી દહી શરીફ કો ખટ્ટા ઔર ખરાબ કહ દિયા, યેહ કહતે હી મેરી નિસ્બત
 સલ્બ હો ગઈ ઔર મુઝ પર ઇતાબ હુવા (યા'ની ડાંટ પડી) કે “ઓ
 દિયારે મહબૂબ કી દહી કો ખરાબ કહને વાલે ! નિગાહે મહબ્બત સે
 દેખ ! મહબૂબ કી ગલી કી હર હર શૈ ઉમ્દા હૈ.” (માખૂઝ અઝ બહારે
 મસ્નવી, સ. 128) હિકાયત : હઝરતે સય્યિદુના ઇમામે માલિક

زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا કે સામને કિસી ને યેહ કહ દિયા કે “મદીને કી મિટ્ટી
 ખરાબ હૈ” યેહ સુન કર આપ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને ફતવા દિયા કે ઈસ
 ગુસ્તાખ કો તીસ દુરે લગાએ જાએ ઔર કેદ મેં ડાલ દિયા જાએ.
 (الشفاء ج ۲ ص ۵۷) ﴿48﴾ અઝીઝોં ઔર ઈસ્લામી ભાઈયોં કો તોહફા
 દેને કે લિયે આબે ઝમઝમ, મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا
 કી ખજૂરેં ઔર સાદા તસ્બીહેં વગૈરા લાડિંગા. (બારગાહે આ'લા
 હઝરત رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ મેં સુવાલ હુવા : તસ્બીહ કિસ ચીઝ કી હોની
 ચાહિયે ? આયા લકડી કી યા પથ્થર વગૈરા કી ? અલ જવાબ : તસ્બીહ
 લકડી કી હો યા પથ્થર કી મગર બેશ કીમત (યા'ની કીમતી) હોના મકરૂહ

હે ઓર સોને ચાંદી કી હરામ. (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 23, સ. 597))

﴿49﴾ જબ તક મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا મેં રહૂંગા

દુરુદો સલામ કી કસરત કરૂંગા ﴿50﴾ મદીનએ મુનવ્વરહ

زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا મેં કિયામ કે દૌરાન જબ જબ સજ્જ ગુમ્બદ કી

તરફ ગુઝર હોગા, ફૌરન ઉસ તરફ રુખ કર કે ખડે ખડે હાથ બાંધ કર

સલામ અર્ઝ કરૂંગા. (હિકાયત : મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا

મેં સચ્ચિદુના અબૂ હાઝિમ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ કી ખિદમત મેં હાઝિર હો

કર એક સાહિબ ને બતાયા : મુઝે ખ્વાબ મેં જનાબે રિસાલત મઆબ

صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી ઝિયારત હુઈ, ફરમાયા : અબૂ હાઝિમ સે

કહ દો, “તુમ મેરે પાસ સે યૂં હી ગુઝર જાતે હો, રુક કર સલામ ભી

નહીં કરતે !” ઈસ કે બા’દ સચ્ચિદુના અબૂ હાઝિમ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ને

અપના મા’મૂલ બના લિયા કે જબ ભી રૌઝએ અન્વર કી તરફ ગુઝર

હોતા, અ-દબો એહતિરામ કે સાથ ખડે હો કર સલામ અર્ઝ કરતે, ફિર

આગે બઢતે. ((المنامات مع موسوعة ابن أبي الدنيا ج 3 ص 103 احديث 323))

﴿51﴾ અગર જન્નતુલ બકીઅ મેં મદફન નસીબ ન હુવા, ઓર

મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا સે રુખસત કી જાં સોઝ ઘડી

આ ગઈ તો બારગાહે રિસાલત મેં અલ વદાઈ હાઝિરી દૂંગા

ઔર ગિડગિડા કર બલ્કે મુમ્કિન હુવા તો રો રો કર બાર બાર

હાઝિરી કી ઈલ્તિજા કરૂંગા ﴿52﴾ અગર બસ મેં હુવા તો માં કી

મામતા ભરી ગોદ સે જુદા હોને વાલે બચ્ચે કી તરહ બિલક

બિલક કર રોતે હુએ દરબારે રસૂલ કો બાર બાર હસરત ભરી

નિગાહોં સે દેખતે હુએ રુખસત હોઉંગા.

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِ الْمُرْسَلِیْنَ اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

આપ કો અમ્મે મદીના મુબારક હો

ફરમાને મુસ્તફા ﷺ હૈ : “ઈલ્મ કા હાસિલ કરના હર મુસલ્માન પર ફર્જ હૈ.” (ઈબન માજે ૧૬૧૮ હદિથ ૨૨૬) ઈસ કી શર્હ મેં યેહ ભી હૈ કે હજ વ ઉમ્રહ અદા કરને વાલે પર ફર્જ હૈ કે હજ વ ઉમ્રહ કે ઝરૂરી મસાઈલ જાનતા હો. ઉમૂમન હુજજાહ વ મો'તમિરીન તવાફ વ સમૂય વગૈરા મેં પઢી જાને વાલી અ-રબી દુઆઓં મેં ઝિયાદા દિલ ચસ્પી લેતે હૈં અગર્યે યેહ ભી બહુત અચ્છા હૈ જબ કે દુરુસ્ત પઢ સકતે હોં, અગર કોઈ યેહ દુઆએં ન ભી પઢે તો ગુનહગાર નહીં મગર હજ વ ઉમ્રહ કે ઝરૂરી મસાઈલ ન જાનના ગુનાહ હૈ. રફીકુલ મો'તમિરીન **اِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ** આપ કો બહુત સારે ગુનાહોં સે બચા લેગી. **الرَّحْمَدُ لِلّٰهُ عَزَّوَجَلَّ** રફીકુલ મો'તમિરીન બરસોં સે લાખોં કી તા'દાદ મેં છપ રહી હૈ. ઈસ મેં ઝિયાદા તર ફતાવા ર-ઝવિયા શરીફ ઔર બહારે શરીઅત જૈસી મુસ્તનદ કિતાબોં મેં મુન્દરજ મસાઈલ આસાન કર કે લિખને કી કોશિશ કી ગઈ હૈ, અબ ઈસ કે અન્દર મઝીદ તરમીમ વ ઈઝાફા ક્રિયા ગયા હૈ ઔર ઈસ પર દા'વતે ઈસ્લામી કી મજલિસ “અલ મદીનતુલ ઈલ્મિયા” ને નઝરે સાની કી હૈ ઔર દારુલ ઈફતા અહલે સુન્નત ને અવ્વલ તા આખિર એક એક મસ્અલા દેખ કર રહનુમાઈ ફરમાઈ હૈ. **الرَّحْمَدُ لِلّٰهُ عَزَّوَجَلَّ** ખૂબ અચ્છી અચ્છી નિયતેં કર કે રફીકુલ મો'તમિરીન કી તરકીબ

કી ગઈ છે. વલ્લાહ ! રફીકુલ મો'તમિરીન કે ઝરીએ મદીને કે મુસાફિરોં કી રહનુમાઈ કર કે સિર્ફ વ સિર્ફ સવાબે આખિરત કા હુસૂલ મક્સૂદ છે, ઝાતી આમદની કા તસવ્વુર નહીં. શૈતાન લાખ સુસ્તી દિલાએ મગર હિમ્મત હારે બિગૈર બ નિચ્ચતે સવાબ રફીકુલ મો'તમિરીન અવ્વલ તા આખિર પૂરી પઢ લીજિયે.

બયાન કર્દા મસાઈલ પર ગૌર કીજિયે, કોઈ બાત સમઝ મેં ન આએ તો ઉ-લમાએ અહલે સુન્નત સે પૂછિયે. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ ! “રફીકુલ મો'તમિરીન” કે અન્દર હજ વ ઉમ્મે કે મસાઈલ કે સાથ સાથ કસીર તા'દાદ મેં અ-રબી દુઆએં ભી મઅ તરજમા શામિલ હેં. અગર સફરે મદીના મેં રફીકુલ મો'તમિરીન આપ કે સાથ હુઈ તો اِنَّ الشَّيْطَانَ لِرَبِّهِۦٓ اَكْرَهٌ اَوْ اَكْبَرُ ઉમ્મે કી કિસી ઔર કિતાબ કી કમ હી હાજત હોગી. હાં, જો ઈસ સે ભી ઝિયાદા મસાઈલ સીખના ચાહે ઔર સીખના ભી ચાહિયે તો બહારે શરીઅત હિસ્સા 6 કા મુતા-લઆ કરે.

મ-દની ઇત્તિખ : હો સકે તો 12 અદદ રફીકુલ મો'તમિરીન, 12 અદદ જેબી સાઈઝ કે કોઈ સે ભી રસાઈલ ઔર 12 અદદ સુન્નતોં ભરે બયાનાત કી V.C.Ds મક-ત-બતુલ મદીના સે હદિચ્ચતન હાસિલ કર કે સાથ લે લીજિયે ઔર હુસૂલે સવાબ કે લિયે વહાં તક્સીમ ફરમા દીજિયે નીઝ ફરાગત કે બા'દ બ નિચ્ચતે સવાબ અપની રફીકુલ મો'તમિરીન ભી હ-રમૈને તચ્ચિબૈન હી મેં કિસી ઈસ્લામી ભાઈ કો પેશ કર દીજિયે.

બારગાહે રિસાલત સલ્મ્ અલ્લે ટેઅલી ંલેહ વાલેહ વસલ્મ્, શૈબૈને કરીમૈન
 રઝી અલ્લે ટેઅલી ંલેહ વાલેહ વસલ્મ્ ંર સય્યિદુના હમ્મા, શુ-હદાએ ઉહુદ, અહલે
 બકીઅ વ મઅલા કે મદફૂનીન કી બારગાહોં મેં મેરા સલામ અઝ
 કીજીયેગા. દૌરાને સફર બિલ ખુસૂસ હ-રમૈને તય્યિબૈન મેં મુઝ
 ગુનહગાર કી બે હિસાબ બખ્શિશ ંર તમામ ઉમ્મત કી મઁફિરત
 કી દુઆ કે લિયે મ-દની ઇલ્તિજા હૈ. અલ્લાહ ંઝલ્ આપ કા
 ઉમ્રહ વ સફરે મદીના આસાન કરે ંર કબૂલ ફરમાએ.

اٰمِيْنَ بِجَاةِ النَّبِيِّ الْاَمِيْنَ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

100
 એક ચુપ સો સુખ

તાલિબે ગમે મદીના વ
 બકીઅ વ મઁફિરત વ
 બે હિસાબ જન્નતુલ
 ફિરદૌસ મેં આકા
 કા પડોસ

29 ર-જબુલ મુરજજબ 1433 હિ.

20-06-2012

હર સુખ્હ યેહ નિયત કર લીજીયે

આજ કા દિન આંખ, કાન, ઝબાન ંર હર
 ઉઝ્વ કો ગુનાહોં ંર ફુઝૂલિયાત સે બચાતે
 હુએ, નેકિયોં મેં ગુઝારૂંગા.

اِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ

ગો ઝલીલો ખ્વાર હૂં કર દો કરમ

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) યેહ કલામ 1414 સિ.હિ. કી હાઝિરી મેં 29 જુલ હિજજતિલ હરામ કો મસ્જિદે ન-બવી صَلَوةُ وَالسَّلَام મેં બેઠ કર કલમ બન્દ કિયા)

ગો ઝલીલો ખ્વાર હૂં કર દો કરમ પર સગે દરબાર હૂં કર દો કરમ
 યા રસૂલલ્લાહ ! રહમત કી નઝર હાઝિરે દરબાર હૂં કર દો કરમ
 રહમતોં કી ભીક લેને કે લિયે હાઝિરે દરબાર હૂં કર દો કરમ
 દર્દે ઇસ્યાં કી દવા કે વાસિતે હાઝિરે દરબાર હૂં કર દો કરમ
 અપના ગમ દો યશમે નમ દો દર્દે દિલ હાઝિરે દરબાર હૂં કર દો કરમ
 આહ ! પલ્લે કુછ નહીં હુસ્ને અમલ ! મુફ્લિસો નાદાર હૂં કર દો કરમ
 ઇલ્મ હૈ ન જઝૂબએ હુસ્ને અમલ ! નાકિસો બેકાર હૂં કર દો કરમ
 આસિયોં મેં કોઈ હમ-પલ્લા ન હો ! હાએ વોહ બદકાર હૂં કર દો કરમ
 હૈ તરક્કી પર ગુનાહોં કા મરઝ આહ ! વોહ બીમાર હૂં કર દો કરમ
 તુમ ગુનહગારોં કે હો આકા શફીઅ મેં ભી તો હકદાર હૂં કર દો કરમ
 દૌલતે અખ્લાક સે મહરૂમ હૂં હાએ ! બદ ગુફતાર હૂં કર દો કરમ
 આંખ દે કર મુદ્દઆ પૂરા કરો તાલિબે દીદાર હૂં કર દો કરમ
 દોસ્ત, દુશ્મન હો ગએ યા મુસ્તફા બે-કસો લાગ્યાર હૂં કર દો કરમ

કરકે તૌબા ફિર ગુનહ કરતા હૈ જો

મેં વોહી અત્તાર હૂં કર દો કરમ

ਦੁਰਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਸ਼ਲੀਲਤ

સરકારે આલી વકાર, મદીને કે તાજદાર
 صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કા ફરમાને મુશ્કબાર હૈ : જિસ ને મુઝ પર
 એક બાર દુરુદે પાક પઢા અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ઉસ પર દસ રહમતેં નાઝિલ
 ફરમાતા હૈ, દસ ગુનાહ મિટાતા હૈ, દસ દ-રજાત બુલન્દ ફરમાતા હૈ.

(نَسَائِی ج ۱ ص ۲۲۲ حدیث ۱۲۹۴)

ત્રીન ફરામીને મુસ્તફા ﷺ : ﴿1﴾ ૨-મઝાન મેં ઉમ્રહ મેરે સાથ હજ કે બરાબર હૈ. (بخاری ج ۱ ص ۶۱۴ حدیث ۱۸۱۳)

﴿2﴾ જો ઉમ્રે કે લિયે નિકલા ઔર મર ગયા ઉસ કે લિયે કિયામત તક ઉમ્રહ કરને વાલે કા સવાબ લિખા જાએગા. (ابو یعلیٰ ج ۵ ص ۴۴۱ حدیث ۶۳۲۷)

﴿3﴾ ઉમ્રહ સે ઉમ્રહ તક ઉન ગુનાહોં કા કફ્ફારા હૈ જો દરમિયાન મેં હુએ ઔર હજજે મબરૂર કા સવાબ જન્નત હી હૈ. (بخاری ج ۱ ص ۸۶ حدیث ۱۷۷۳)

ਉਮ੍ਰਹ ਦੀ ਤਧਾਰੀ ਕੀਜਿਯੇ

એહરામ બાંધને કા તરીકા : હજ હો યા ઉમ્મહ એહરામ
બાંધને કા તરીકા દોનોં કા એક હી હૈ. હાં નિયત ઔર ઉસ કે
અઢ્ઘાલ મેં થોડા સા ફર્ક હૈ. નિયત કા બયાન **اِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ**

આગે આ રહા હૈ. પહલે એહરામ બાંધને કા તરીકા મુલા-હઝા ફરમાઈયે : ﴿1﴾ નાખુન તરાશિયે ﴿2﴾ બગલ ઓર નાફ કે નીચે કે બાલ દૂર કીજિયે બલકે પીછે કે બાલ ભી સાફ કર લીજિયે ﴿3﴾ મિસ્વાક કીજિયે ﴿4﴾ વુઝૂ કીજિયે ﴿5﴾ ખૂબ અચ્છી તરહ મલ કે ગુસ્લ કીજિયે ﴿6﴾ જિસ્મ ઓર એહરામ કી યાદરોં પર ખુશબૂ લગાઈયે કે યેહ સુન્નત હૈ, કપડોં પર એસી ખુશબૂ (મ-સલન ખુશક અમ્બર વગૈરા) ન લગાઈયે જિસ કા જિર્મ (યા'ની તહ) જમ જાએ ﴿7﴾ ઈસ્લામી ભાઈ સિલે હુએ કપડે ઉતાર કર એક નઈ યા ધુલી હુઈ સફેદ યાદર ઓઢેં ઓર એસી હી યાદર કા તહબન્દ બાંધેં. (તહબન્દ કે લિયે લઢા ઓર ઓઢને કે લિયે તોલિયા હો તો સહૂલત રહતી હૈ, તહબન્દ કા કપડા મોટા લીજિયે તાકે બદન કી રંગત ન ચમકે ઓર તોલિયા ભી કદરે બડી સાઈઝ કા હો તો અચ્છા) ﴿8﴾ પાસપોર્ટ યા રકમ વગૈરા રખને કે લિયે જેબ વાલા બેલ્ટ યાહેં તો બાંધ સકતે હેં. રેગઝીન કા બેલ્ટ અક્સર ફટ જાતા હૈ, આગે કી તરફ ઝિપ (zip) વાલા બટવા લગા હુવા નાઈલોન (nylon) યા ચમડે કા બેલ્ટ કાફી મઝબૂત હોતા ઓર બરસોં કામ દે સકતા હૈ.

ઇસ્લામી બહનોં કા એહરામ : ઈસ્લામી બહનેં હસ્બે મા'મૂલ સિલે હુએ કપડે પહનેં, દસ્તાને ઓર મોઝે ભી પહન સકતી હેં, વોહ સર ભી ઢાંપેં મગર ચેહરે પર યાદર નહીં ઓઢ સકતીં, ગૈર

મદીં સે ચેહરા છુપાને કે લિયે હાથ કા પંખા યા કોઈ કિતાબ વગેરા સે ઝરૂરતન આડ કર લેં. એહરામ મેં ઔરતોં કો કિસી ઔસી ચીઝ સે મુંહ છુપાના જો ચેહરે સે ચિપટી હો હરામ હૈ.

એહરામ કે નફલ : અગર મકરૂહ વક્ત ન હો તો દો² રકઅત નમાઝ નફલ બ નિયતે એહરામ (મદ ત્વી સર ઢાંપ કર) પઢેં, બેહતર યેહ હૈ કે પહલી રકઅત મેં અલ હમ્દ શરીફ કે બા'દ **قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ** ઔર દૂસરી રકઅત મેં **قُلْ هُوَ اللَّهُ** શરીફ પઢેં.

ઉમ્રે કી નિયત : અબ ઈસ્લામી ભાઈ સર નંગા કર દેં ઔર ઈસ્લામી બહનેં સર પર બ દસ્તૂર ચાદર ઓઢે રહેં ઔર ઉમ્રે કી ઈસ તરહ નિયત કરેં :

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا

ઔ અલ્લાહ! મેં ઉમ્રે કા ઈરાદા કરતા હૂં મેરે લિયે ઈસે આસાન ઔર ઈસે મેરી તરફ

مِنْنِي وَاعْنِي عَلَيْهَا وَبَارِكْ لِي فِيهَا ط نَوَيْتُ

સે કબૂલ ફરમા ઔર ઈસે (અદા કરને મેં) મેરી મદદ ફરમા ઔર ઈસે મેરે લિયે બા બ-ર-કત ફરમા. મેં

الْعُمْرَةَ وَاحْرَمْتُ بِهَا لِلَّهِ تَعَالَى ط

ને ઉમ્રે કી નિયત કી ઔર અલ્લાહ કે લિયે ઈસ કા એહરામ બાંધા.

લબ્બૈક : નિયત કે બા'દ કમ અઝ કમ એક બાર લબ્બૈક કહના લાઝિમી હૈ ઔર તીન³ બાર કહના અફઝલ હૈ. લબ્બૈક યેહ હૈ :

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ط

મૈં હાઝિર હૂં, ઐ અલ્લાહ! મૈં હાઝિર હૂં, (હા) મૈં હાઝિર હૂં તેરા કોઈ શરીક નહીં મૈં હાઝિર હૂં,

إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ ط

બેશક તમામ ખૂબિયાં ઔર ને'મતે તેરે લિયે હૈં ઔર તેરા હી મુલ્ક ભી, તેરા કોઈ શરીક નહીં.

ઐ મદીને કે મુસાફિરો ! આપ કા એહરામ શુરૂઅ હો ગયા, અબ યેહ લબ્બૈક હી આપ કા વઝીફા ઔર વિદ્ હૈ, ઉઠતે બૈઠતે, ચલતે ફિરતે ઇસ કા ખૂબ વિદ્ કીજિયે.

દો ફરામીને મુસ્તફા صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ﴿1﴾ જબ લબ્બૈક કહને વાલા લબ્બૈક કહતા હૈ તો ઉસે ખુશ ખબરી દી જાતી હૈ. અર્ઝ કી ગઈ : યા રસૂલલ્લાહ! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ જન્નત કી ખુશ ખબરી દી જાતી હૈ ? ઇશાદ ફરમાયા : “હાં.”

﴿2﴾ જબ મુસલ્માન “લબ્બૈક” (مُعْجَم أَوْسَط ج ٥ ص ٤١٠ حديث ٧٧٧٩) કહતા હૈ તો ઉસ કે દાઅે ઔર બાઅે ઝમીન કે આખિરી સિરે તક જો ભી પથ્થર, દરખ્ત ઔર ઢેલા હૈ વોહ સબ લબ્બૈક કહતે હૈં.

મા'ના પર નઝર રખતે હુએ લબ્બૈક પઢિયે : ઇધર ઉધર દેખતે હુએ બે દિલી સે પઢને કે બજાએ નિહાયત ખુશૂઓ ખુઝૂઅ કે સાથ મા'ના પર નઝર રખતે હુએ લબ્બૈક પઢના મુનાસિબ હૈ. એહરામ બાંધને વાલા લબ્બૈક કહતે વક્ત અપને પ્યારે પ્યારે અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ સે મુખાતિબ હોતા હૈ ઓર અર્ઝ કરતા હૈ : “લબ્બૈક” યા'ની મૈં હાઝિર હૂં, અપને માં બાપ કો અગર કોઈ યેહી અલ્લાહ કહે તો યકીનન તવજજોહ સે કહેગા, ફિર અપને પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ સે અર્ઝો મા'રૂઝ મૈં કિતની તવજજોહ હોની ચાહિયે યેહ હર ઝી શુઝિર સમઝ સકતા હૈ. ઇસી બિના પર હઝરતે સય્યિદુના અલ્લામા અલી કારી رَحْمَةُ اللهِ الْبَارِي عَلَيْهِ ફરમાતે હૈં : એક ફદ લબ્બૈક કે અલ્લાહ પઢાએ ઓર દૂસરે ઉસ કે પીછે પીછે પઢેં યેહ મુસ્તહબ નહીં બલ્કે હર ફદ ખુદ તલ્બિયા પઢે.

(الْمَسْلُوكُ الْمُتَقَسِّطُ لِلْقَارِئِ ص ૧૦૩)

લબ્બૈક કહને કે બા'દ કી એક સુન્નત : લબ્બૈક સે ફારિગ હોને કે બા'દ દુઆ માંગના સુન્નત હૈ, જૈસા કે હદીસે મુબારક મૈં હૈ કે તાજદારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના જબ લબ્બૈક સે ફારિગ હોતે તો અલ્લાહ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ સે ઉસ કી ખુશનૂદી ઓર જન્નત કા સુવાલ કરતે ઓર જહન્નમ સે પનાહ માંગતે. (مُسْنَدُ إِمَامِ شَافِعِي ص ૧૨૩) યકીનન હમારે પ્યારે આકા صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ખુશ હૈ, બિલા

शुभा आप صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ कलई जन्नती बल्के न अतामे
 एलाही عَزَّوَجَلَّ मालिके जन्नत हें मगर येह सन हुआअें दीगर
 बहुत सारी हिकमतों के साथ साथ उम्मत की ता'लीम के लिये भी
 हें के हम भी सुन्नत समज कर हुआ मांग लिया करें.

“اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ” के नव हुइक की निरबत से लब्बैक के 9 म-दनी हूँ

﴿1﴾ उठते बैठते, चलते फिरते, पुजू बे पुजू हर हाल में
 लब्बैक कहिये ﴿2﴾ जुसूसन यढाई पर यढते, ढलवान उतरते
 (सीढियों पर यढते उतरते), दो काइलों के मिलते, सुबह व शाम,
 पिछली रात, पांचों वक्त की नमाजों के बाद, गरज के हर
 हालत के बदलने पर लब्बैक कहिये ﴿3﴾ जब भी लब्बैक शुरुअ
 करें कम अज कम तीन³ बार कहें ﴿4﴾ “मो'तमिर” या'नी उम्ह
 करने वाला और “मु-तमतेअ” भी उम्ह करते वक्त जब का'बअे
 मुशर्रफ़ का तवाइ शुरुअ करे उस वक्त उ-जरे अस्वद का पहला
 इस्तिलाम करते ही “लब्बैक” कहना छोड दे ﴿5﴾ “मुइरिद”
 और “कारिन” लब्बैक कहते हुआ मक्कअे मुअज्जमा
 زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا में ठहरें, के इन की लब्बैक और मु-तमतेअ
 जब उज का अहराम बांधे उस की लब्बैक 10 गुल हिजजतिल
 हराम शरीफ़ को जम्तुल अ-कबा (या'नी बडे शैतान) को पहली

કંકરી મારતે વક્ત ખત્મ હોગી ﴿6﴾ ઇસ્લામી ભાઈ બ આવાઝે બુલન્દ લખ્બૈક કહા કરેં મગર આવાઝ ઇતની ભી બુલન્દ ન કરેં કે ઇસ સે ખુદ કો યા કિસી દૂસરે કો તક્લીફ હો ﴿7﴾ ઇસ્લામી બહનેં જબ ભી લખ્બૈક કહેં ધીમી આવાઝ સે કહેં ઔર યેહ સભી યાદ રખેં કે ઇલાવા હજ વ ઉમ્રહ કે ભી જબ કભી જો કુછ પઢેં તલફ્ફુઝ કી અદાએગી મેં ઇતની આવાઝ લાઝિમી હૈ કે અગર બહરા પન યા શોરો ગુલ ન હો તો ખુદ સુન સકેં ﴿8﴾ એહરામ કે લિયે નિયત શર્ત હૈ અગર બિગૈર નિયત લખ્બૈક કહા એહરામ ન હુવા, ઇસી તરહ તન્હા નિયત ભી કાફી નહીં જબ તક લખ્બૈક યા ઇસ કે કાઈમ મકામ કોઈ ઔર ચીઝ ન હો (۱۲۲ ص) (فتاوى عالمگیری ج ۱)
 ﴿9﴾ એહરામ કે લિયે એક બાર ઝબાન સે લખ્બૈક કહના ઝરૂરી હૈ ઔર અગર ઇસ કી જગહ اللَّهُ یا الْحَمْدُ لِلَّهِ یا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ યા કોઈ ઔર ઝિક્રુલ્લાહ કિયા ઔર એહરામ કી નિયત કી તો એહરામ હો ગયા મગર સુન્નત લખ્બૈક કહના હૈ. (ایضاً)

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيبِ! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

નિયત કે મુ-તઅલ્લિક ઝરૂરી હિદાયત : યાદ રખિયે !

નિયત દિલ કે ઇરાદે કો કહતે હેં. ખ્વાહ નમાઝ, રોઝા, એહરામ કુછ ભી હો, અગર દિલ મેં નિયત મૌજૂદ ન હો તો સિર્ફ ઝબાન સે નિયત કે અલ્ફાઝ અદા કર લેને સે નિયત નહીં હો સક્તી ઔર નિયત કે અલ્ફાઝ અ-રબી ઝબાન મેં કહના ઝરૂરી નહીં,

અપની મા-દરી ઝબાન મેં ભી કહ સકતે હેં બલ્કે ઝબાન સે કહના લાઝિમી નહીં, સિફ દિલ મેં ઇરાદા ભી કાફી હૈ. હાં ઝબાન સે કહ લેના અફઝલ હૈ ઓર અ-રબી ઝબાન મેં ઝિયાદા બેહતર ક્યૂંકે યેહ હમારે મક્કી મ-દની સુલ્તાન, રહમતે આ-લમિય્યાન صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી મીઠી મીઠી ઝબાન હૈ. અ-રબી ઝબાન મેં જબ નિય્યત કે અલ્ફાઝ કહેં તો ઉસ કે મા'ના ભી ઝરૂર ઝેહ્ન મેં હોને ચાહિએ.

એહરામ કે મા'ના : એહરામ કે લફઝી મા'ના હેં : હરામ કરના ક્યૂંકે એહરામ બાંધને વાલે પર બા'ઝ હલાલ બાતેં ભી હરામ હો જાતી હેં, એહરામ વાલે ઇસ્લામી ભાઈ કો મોહરિમ ઓર ઇસ્લામી બહન કો મોહરિમા કહતે હેં.

એહરામ મેં યેહ બાતેં હરામ હેં : ﴿1﴾ ઇસ્લામી ભાઈ કો સિલાઈ કિયા હુવા કપડા પહનના ﴿2﴾ સર પર ટોપી ઓઢના, ઇમામા યા રુમાલ વગૈરા બાંધના ﴿3﴾ મર્દ કા સર પર કપડે કી ગઠડી ઉઠાના (ઇસ્લામી બહનેં સર પર ચાદર ઓઢેં ઓર ઇન્હેં સર પર કપડે કી ગઠરી ઉઠાના મન્અ નહી) ﴿4﴾ મર્દ કા દસ્તાને પહનના. (ઇસ્લામી બહનોં કો મન્અ નહી) ﴿5﴾ ઇસ્લામી ભાઈ એસે મોઝે યા જૂતે નહીં પહન સકતે જો વસ્તે કદમ (યા'ની કદમ કે બીચ કા ઉભાર) ઘુપાએં, (હવાઈ ચપ્પલ મુનાસિબ હેં) ﴿6﴾ જિસ્મ, લિબાસ યા બાલોં મેં ખુશ્બૂ લગાના ﴿7﴾ ખાલિસ ખુશ્બૂ મ-સલન ઇલાયચી, લોંગ, દારચીની, ઝા'ફરાન, જાવત્તરી ખાના યા આંચલ મેં

बांधना, येह यीजें अगर किसी जाने या सालन वगैरा में डाल कर पकाई गई हों अब याहे पुश्बू भी दे रही हों तो भी जाने में हरज नहीं **﴿8﴾** जिमाअ करना या बोसा, मसास (या'नी छूना), गले लगाना, अन्दामे निहानी (औरत की शर्मगाह) पर निगाह डालना जब के येह आभिरी यारों⁴ या'नी जिमाअ के ठेलावा काम न शह्वत हों **﴿9﴾** झोड़श और हर किस्म का गुनाह हमेशा हराम था अब और भी सप्त हराम हो गया **﴿10﴾** किसी से दुन्यवी लड़ाई जगडा **﴿11﴾** जंगल का शिकार करना या किसी तरह भी इस पर मुआविन होना, इस का गोश्त या अन्डा वगैरा ખरीदना, बेचना या खाना **﴿12﴾** अपना या दूसरे का नापुन कतरना, या दूसरे से अपने नापुन कतरवाना **﴿13﴾** सर या दाढ़ी के बाल काटना, बगलें बनाना, मूअे जेरे नाफ़ लेना, बल्के सर से पाँउ तक कहीं से कोई बाल जुदा करना **﴿14﴾** वस्मा या मेंहदी का ખिजाव लगाना **﴿15﴾** जैतून का या तिल का तेल याहे बे पुश्बू हो, बालों या जिस्म पर लगाना **﴿16﴾** किसी का सर मूंडना प्वाह वोह अेहराम में हो या न हो. (हां अेहराम से बाहर होने का वक्त आ गया तो अब अपना या दूसरे का सर मूंड सकता है) **﴿17﴾** जूं मारना, ईंकना, किसी को मारने के लिये ईशारा करना, कपडा उस के मारने के लिये धोना या धूप में डालना, बालों में जूं मारने के लिये किसी किस्म की दवा वगैरा डालना, ग-रजे के किसी तरह उस के हलाक पर बाईस होना.

એહરામ મેં યેહ બાતેં મકરૂહ હેં : ﴿1﴾ જિસ્મ કા મૈલ છુડાના ﴿2﴾ બાલ યા જિસ્મ સાબુન વગૈરા સે ધોના ﴿3﴾ કંઘી કરના ﴿4﴾ ઇસ તરહ ખુજાના કે બાલ ટૂટને યા જૂં ગિરને કા અન્દેશા હો ﴿5﴾ કુરતા યા શેરવાની વગૈરા પહનને કી તરહ કન્ધોં પર ડાલના ﴿6﴾ જાન બૂઝ કર ખુશબૂ સૂંઘના ﴿7﴾ ખુશબૂદાર ફલ યા પત્તા મ-સલન લીમૂં, પોદીના, નારંગી વગૈરા સૂંઘના (ખાને મેં મુઝા-યકા નહીં) ﴿8﴾ ઇત્ર ફરોશ કી દુકાન પર ઇસ નિયત સે બૈઠના કે ખુશબૂ આએ ﴿9﴾ મહક્તી ખુશબૂ હાથ સે છૂના જબ કે હાથ પર ન લગ જાએ વરના હરામ હૈં ﴿10﴾ કોઈ એસી ચીઝ ખાના યા પીના જિસ મેં ખુશબૂ પડી હો ઓર ન વોહ પકાઈ ગઈ હો ન બૂ ઝાઈલ (યા'ની ખત્મ) હો ગઈ હો ﴿11﴾ ગિલાફે કા'બા કે અન્દર ઇસ તરહ દાખિલ હોના કે ગિલાફ શરીફ સર યા મુંહ સે લગે ﴿12﴾ નાક વગૈરા મુંહ કા કોઈ ભી હિસ્સા કપડે સે છુપાના ﴿13﴾ બે સિલા કપડા રફૂ ક્રિયા હુવા યા પૈવન્દ લગા હુવા પહનના ﴿14﴾ તક્યે પર મુંહ રખ કર ઓંધા લૈટના (એહરામ કે ઇલાવા ભી ઓંધા સોના મન્અ હૈં કે હદીસે પાક મેં ઇસ તરહ સોને કો જહન્નમિયોં કા તરીકા કહા ગયા હૈં) ﴿15﴾ તા'વીઝ અગર્યે બે સિલે કપડે મેં લપેટા હુવા હો, ઉસે બાંધના મકરૂહ હૈં. હાં અગર બે સિલે કપડે મેં લપેટા હુવા તા'વીઝ બાઝૂ વગૈરા પર બાંધા નહીં બલ્કે ગલે મેં ડાલ લિયા તો હરજ નહીં ﴿16﴾ સર યા મુંહ પર પટ્ટી બાંધના ﴿17﴾ બિલા ઉઝર બદન પર પટ્ટી બાંધના ﴿18﴾ બનાવ સિંઘાર કરના ﴿19﴾ ચાદર ઓઢ કર ઇસ કે સિરોં મેં ગિરહ દે લેના જબ કે સર ખુલા હો વરના હરામ હૈં ﴿20﴾ તહબન્દ કે દોનોં² કનારોં મેં ગિરહ દેના ﴿21﴾ રકમ વગૈરા રખને કી

નિચ્યત સે જેબ વાલા બેલ્ટ બાંધને કી ઇજાઝત હે. અલબત્તા સિર્ફ તહબન્દ કો કસને કી નિચ્યત સે બેલ્ટ યા રસસી વગૈરા બાંધના મકરૂહ હે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1079, 1080)

યેહ બાતેં એહરામ મેં જાઘઝ હેં : ﴿1﴾ મિસ્વાક કરના ﴿2﴾ અંગૂઠી પહનના¹ ﴿3﴾ બે ખુશ્બૂ સુરમા લગાના. લેકિન મોહરિમ કે લિયે બિલા ઝરૂરત ઇસ કા ઇસ્તિ'માલ મકરૂહે તન્જીહી હે. (ખુશ્બૂદાર સુરમા એક યા દો બાર લગાયા તો “સ-દકા” હે ઔર તીન યા ઇસ સે ઝાઈદ મેં “દમ”) ﴿4﴾ બે મૈલ છુડાએ ગુસ્લ કરના ﴿5﴾ કપડે ધોના. (મગર જૂં મારને કી ગરઝ સે હરામ હે) ﴿6﴾ સર

1: અંગૂઠી કે બારે મેં અર્ઝ હે કે તાજદારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم પીતલ કી અંગૂઠી પહને હુએ થે. મીઠે મુસ્તફા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ને ઇશાર્દ ફરમાયા : ક્યા બાત હે કે તુમ સે બુત કી બૂ આતી હે ? ઉન્હોં ને વોહ (પીતલ કી) અંગૂઠી ઉતાર કર ફેંક દી ફિર લોહ કી અંગૂઠી પહન કર હાઝિર હુએ. ફરમાયા : ક્યા બાત હે કે તુમ જહન્નમિયોં કા ઝેવર પહને હુએ હો ? ઉન્હોં ને ઉસે ભી ફેંક દિયા ફિર અર્ઝ કી : **યા રસૂલલ્લાહ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم !** કેસી અંગૂઠી બનવાળી ? ફરમાયા : ચાંદી કી બનાઓ ઔર એક મિસ્કાલ પૂરા ન કરો. (અબુદાઉદ ૬૭: ૧૨૨ હદિથ ૬૨૨૩) યા'ની સાઢે ચાર માશા સે કમ વઝ્ન કી હો. ઇસ્લામી ભાઈ જબ કભી અંગૂઠી પહનેં તો સિર્ફ ચાંદી કી સાઢે ચાર માશા (યા'ની 4 ગ્રામ 374 મિલી ગ્રામ) સે કમ વઝ્ન ચાંદી કી એક હી અંગૂઠી પહનેં એક સે ઝિયાદા ન પહનેં ઔર ઉસ એક અંગૂઠી મેં નગીના ભી એક હી હો એક સે ઝિયાદા નગીને ન હોં ઔર બિગૈર નગીને કે ભી ન પહનેં. નગીને કે વઝ્ન કી કોઈ કેદ નહીં. ચાંદી યા કિસી ઔર ધાત કા છલ્લા (ચાહે મદીનએ મુનવ્વરહ હી કા ક્યું ન હો) યા ચાંદી કે બયાન કર્દા વઝ્ન વગૈરા કે ઇલાવા કિસી ભી ધાત (મ-સલન સોના, તાંબા, લોહા, પીતલ, સ્ટીલ વગૈરા) કી અંગૂઠી નહીં પહન સકતે. સોને ચાંદી યા કિસી ભી ધાત કી ઝન્જર ગલે મેં પહનના ગુનાહ હે. ઇસ્લામી બહનેં સોને ચાંદી કી અંગૂઠિયાં ઔર ઝન્જરેં વગૈરા પહન સકતી હેં, વઝ્ન ઔર નગીનોં કી કોઈ કેદ નહીં. (અંગૂઠી કે બારે મેં તફસીલી મા'લૂમાત કે લિયે, ફેઝાને સુન્નત જિલ્દ 2 કે બાબ “નેકી કી દા'વત” (હિસ્સએ અવ્વલ) સફહા 408 તા 412 કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે)

યા બદન ઈસ તરહ આહિસ્તા સે ખુજાના કે બાલ ન ટૂટે
 ﴿7﴾ છત્રી લગાના યા કિસી ચીઝ કે સાએ મેં બેઠના ﴿8﴾ ચાદર
 કે આંચલોં કો તહબન્દ મેં ઘુરસના ﴿9﴾ દાઢ ઉખાડના ﴿10﴾ ટૂટે
 હુએ નાખુન જુદા કરના ﴿11﴾ ફુન્સી તોડ દેના ﴿12﴾ આંખ મેં
 જો બાલ નિકલે, ઉસે જુદા કરના ﴿13﴾ ખતના કરના ﴿14﴾ ફસ્દ
 (બિગૈર બાલ મૂંડે) પછને (હજામત) કરવાના ﴿15﴾ ચીલ, કવ્વા,
 ચૂહા, છુપકલી, ગિરગટ, સાંપ, બિચ્છૂ, ખટમલ, મચ્છર, પિસ્સૂ,
 મખ્ખી વગૈરા ખબીસ ઔર મૂઝી જાનવરોં કો મારના. (હરમ મેં
 ભી ઈન કો માર સકતે હૈં) ﴿16﴾ સર યા મુંહ કે ઈલાવા કિસી ઔર
 જગહ ઝખ્મ પર પટ્ટી બાંધના¹ ﴿17﴾ સર યા ગાલ કે નીચે તક્યા
 રખના ﴿18﴾ કાન કપડે સે છુપાના ﴿19﴾ સર યા નાક પર અપના
 યા દૂસરે કા હાથ રખના (કપડા યા રુમાલ નહીં રખ સકતે)
 ﴿20﴾ ઠોડી સે નીચે દાઢી પર કપડા આના ﴿21﴾ સર પર સીની
 (યા'ની ધાત કા બના હુવા ખ્વાન) યા ગલ્લે કી બોરી ઉઠાના જાઈઝ
 હૈ મગર સર પર કપડે કી ગઠડી ઉઠાના હરામ હૈ. હાં “મોહરિમા”
 દોનોં ઉઠા સકતી હૈ ﴿22﴾ જિસ ખાને મેં ઈલાયચી, દારચીની,
 લોંગ વગૈરા પકાઈ ગઈ હોં અગર્યે ઉન કી ખુશ્બૂ ભી આ રહી હો
 (મ-સલન કોરમા, બિરયાની, ઝર્દા વગૈરા) ઉસ કા ખાના યા બે
 પકાએ જિસ ખાને પીને મેં કોઈ ખુશ્બૂ ડાલી હુઈ હો વોહ બૂ નહીં
 દેતી, ઉસ કા ખાના પીના ﴿23﴾ ઘી યા ચરબી યા કડવા તેલ યા

1 : મજબૂરી કી સૂરત મેં સર યા મુંહ પર પટ્ટી બાંધ સકતે હૈં મગર ઈસ પર
 કફ્ફારા દેના હોગા. (ઈસ કા મસ્અલા સફહા 172 પર મુલા-હજા ફરમાયેં)

બાદામ યા નારિયલ યા કદૂ, કાહૂં કા તેલ જિસ મેં ખુશબૂ ન ડાલી હુઈ હો ઉસ કા બાલોં યા જિસ્મ પર લગાના ﴿24﴾ એસા જૂતા પહનના જાઈઝ હૈ જો કદમ કે વસ્ત કે જોડ યા'ની કદમ કે બીચ કી ઉભરી હુઈ હડી કો ન છુપાએ. (લિહાઝા મોહરિમ કે લિયે ઇસી મેં આસાની હૈ કે વોહ હવાઈ ચપ્પલ પહને) ﴿25﴾ બે સિલે હુએ કપડે મેં લપેટ કર તા'વીઝ ગલે મેં ડાલના ﴿26﴾ પાલતૂ જાનવર મ-સલન ઊંટ, બકરી, મુર્ગી, ગાય વગેરા કો ઝબ્હ કરના ઉસ કા ગોશ્ત પકાના, ખાના. ઉસ કે અન્ડે તોડના, ભૂનના, ખાના.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1081, 1082)

મર્દ વ ઔરત કે એહરામ મેં ફર્ક : એહરામ કે મઝકૂરએ બાલા મસાઈલ મેં મર્દ વ ઔરત દોનોં² બરાબર હૈં તાહમ ચન્દ બાતેં ઇસ્લામી બહનોં કે લિયે જાઈઝ હૈં. આજ કલ એહરામ કે નામ પર સિલે સિલાએ “સ્કાઈ” બાઝાર મેં બિકતે હૈં, મા'લૂમાત કી કમી કી બિના પર ઇસ્લામી બહનેં ઉસી કો એહરામ સમઝતી હૈં, હાલાં કે એસા નહીં, હસ્બે મા'મૂલ સિલે હુએ કપડે પહનેં. હાં અગર મઝકૂરા સ્કાઈ કો શરઅન ઝરૂરી ન સમઝેં ઔર વૈસે હી પહનના ચાહેં તો મન્અ નહીં.

﴿1﴾ સર છુપાના, બલ્કે એહરામ કે ઇલાવા ભી નમાઝ મેં ઔર ના મહરમ (જિન મેં ખાલૂ, ફૂફા, બહનોઈ, મામૂંઝાદ, ચચાઝાદ, ફૂફીઝાદ, ખાલાઝાદ ઔર ખુસૂસિયત કે સાથ દેવર વ જેઠ ભી શામિલ હૈં) કે સામને ફર્ઝ હૈ. ના મહરમોં કે સામને ઔરત કા ઇસ તરહ આ જાના કે સર ખુલા હુવા હો યા ઇતના બારીક દુપટ્ટા ઓઢા

હુવા હો કે બાલોં કી સિયાહી ચમક્તી હો ઈલાવા એહરામ કે ભી હરામ હૈ ઔર એહરામ મેં સપ્ત હરામ ﴿2﴾ મોહરિમા જબ સર છુપા સક્તી હૈ તો કપડે કી ગઠડી સર પર ઉઠાના બ દ-ર-જએ ઔલા જાઈઝ હુવા ﴿3﴾ સિલા હુવા તા'વીઝ ગલે યા બાઝૂ મેં બાંધના ﴿4﴾ ગિલાફે કા'બએ મુશરફા મેં યૂં દાખિલ હોના કે સર પર રહે મુંહ પર ન આએ કે ઈસે ભી મુંહ પર કપડા ડાલના હરામ હૈ. (આજ કલ ગિલાફે કા'બા પર લોગ ખૂબ ખુશ્બૂ છિડકતે હૈં લિહાઝા એહરામ મેં એહતિયાત કરેં) ﴿5﴾ દસ્તાને, મોઝે ઔર સિલે કપડે પહનના ﴿6﴾ એહરામ મેં મુંહ છુપાના ઔરત કો ભી હરામ હૈ, ના મહરમ કે આગે કોઈ પંખા (યા ગત્તા) વગૈરા મુંહ સે બચા હુવા સામને રખે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1083) ﴿7﴾ ઈસ્લામી બહન પી કેપ વાલા નિકાબ ભી પહન સક્તી હૈ મગર યેહ એહતિયાત ઝરૂરી હૈ કે ચેહરે સે મસ (TOUCH) ન હો. ઈસ મેં યેહ અન્દેશા રહેગા કે તેઝ હવા ચલે ઔર નિકાબ ચેહરે સે ચિપક જાએ યા બે તવજજોહી મેં પસીના વગૈરા ઉસી નિકાબ સે પોંછને લગે, લિહાઝા સપ્ત એહતિયાત રખની હોગી.

“હજ કા એહરામ” કે નવ હુરફ કી

નિસ્બત સે એહરામ કી 9 મુફીદ એહતિયાતેં

﴿1﴾ એહરામ ખરીદતે વક્ત ખોલ કર દેખ લીજિયે વરના રવાનગી કે મૌકઅ પર પહનતે વક્ત છોટા બડા નિકલા તો સપ્ત આઝમાઈશ હો સક્તી હૈ ﴿2﴾ રવાનગી સે ચન્દ રોઝ કબ્લ ઘર હી મેં એહરામ બાંધને કી મશક કર લીજિયે ﴿3﴾ ઊપર કી ચાદર

તોલિયે કી ઔર તહબન્દ મોટે લહે કા રખિયે, **اِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ** નમાઝોં
 મેં ભી સહૂલત રહેગી ﴿4﴾ એહરામ ઔર બેલ્ટ વગૈરા બાંધ કર
 ઘર મેં કુછ ચલ ફિર લીજિયે તાકે મશક હો જાએ, વરના બાંધ કર
 એક દમ સે ચલને ફિરને મેં તહબન્દ ખૂબ ટાઈટ હોને યા ખુલ
 જાને વગૈરા કી સૂરત મેં પરેશાની હો સકતી હૈ ﴿5﴾ ખુસૂસન લહે
 કા એહરામ ઉમ્દા ઔર મોટે કપડે કા લીજિયે વરના પતલા કપડા
 હુવા ઔર પસીના આયા તો તહબન્દ ચિપક જાને કી સૂરત મેં
 રાનોં વગૈરા કી રંગત ઝાહિર હો સકતી હૈ. બા'ઝ અવકાત
 તહબન્દ કા કપડા ઈતના બારીક હોતા હૈ કે પસીના ન હો
 તબ ભી રાનોં વગૈરા કી રંગત ચમકતી હૈ. દા'વતે ઈસ્લામી કે
 ઈશાઅતી ઈદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મતબૂઆ 496 સફહાત
 પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “નમાઝ કે અહકામ” સફહા 194 પર હૈ :
 અગર એસા બારીક કપડા પહના જિસ સે બદન કા વોહ હિસ્સા
 જિસ કા નમાઝ મેં છુપાના ફર્જ હૈ નઝર આએ યા જિલ્દ કા રંગ
 ઝાહિર હો નમાઝ ન હોગી. (فتاوى عالمگیری ج ۱ ص ۵۸) આજ કલ
 બારીક કપડોં કા રવાજ બઢતા જા રહા હૈ. એસે બારીક કપડે કા
 પાજામા પહનના જિસ સે રાન યા સત્ર કા કોઈ હિસ્સા ચમકતા
 હો ઈલાવા નમાઝ કે ભી પહનના હરામ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ.
 1, સ. 480) ﴿6﴾ નિય્યત સે કબ્લ એહરામ પર ખુશ્બૂ લગાના
 સુન્નત હૈ, બેશક લગાઈયે મગર લગાને કે બા'દ ઈત્ર કી શીશી
 બેલ્ટ કી જેબ મેં મત ડાલિયે. વરના નિય્યત કે બા'દ જેબ મેં હાથ
 ડાલને કી સૂરત મેં ખુશ્બૂ લગ સકતી હૈ. અગર હાથ મેં ઈતના
 ઈત્ર લગ ગયા કે દેખને વાલે કહેં કે “ઝિયાદા હૈ” તો દમ વાજિબ

હોગા ઔર કમ કહે તો સ-દકા. અગર ઇત્ર કી તરી વગૈરા નહીં
 લગી હાથ મેં સિર્ફ મહક આ ગઈ તો કોઈ કફફારા નહીં. બેગ
 મેં ભી રખના હો તો કિસી શોપર વગૈરા મેં લપેટ કર ખૂબ
 એહતિયાત કી જગહ રખિયે ﴿7﴾ ઊપર કી યાદર દુરુસ્ત કરને
 મેં યેહ એહતિયાત રખિયે કે અપને યા કિસી દૂસરે મોહરિમ કે
 સર યા ચેહરે પર ન પડે. સગે મદીના ﷺ ને ભીડભાડ મેં
 એહરામ દુરુસ્ત કરને વાલોં કી યાદરોં મેં દીગર મોહરિમોં કે
 મુંડે હુએ સર ફંસતે દેખે હૈં ﴿8﴾ કઈ મોહરિમ હઝરાત કે એહરામ
 કા તહબન્દ નાફ કે નીચે હોતા હૈ ઔર ઊપર કી યાદર પેટ પર
 સે અક્સર સરક્તી રહતી ઔર નાફ કે નીચે કા કુછ હિસ્સા સબ
 કે સામને ઝાહિર હોતા રહતા હૈ ઔર વોહ ઇસ કી પરવાહ
 નહીં કરતે, ઇસી તરહ ચલતે ફિરતે ઔર ઉઠતે બૈઠતે વક્ત બે
 એહતિયાતી કે બાઈસ બા'ઝ એહરામ વાલોં કી રાન વગૈરા
 ભી દૂસરોં પર ઝાહિર હો જાતી હૈ. બરાએ મેહરબાની ! ઇસ
 મસ્અલે કો યાદ રખિયે કે નાફ કે નીચે સે લે કર ઘુટનોં સમેત
 જિસ્મ કા સારા હિસ્સા સત્ર હૈ ઔર ઇસ મેં સે થોડા સા હિસ્સા
 ભી બિલા ઇજાઝતે શર-ઈ દૂસરોં કે આગે ખોલના હરામ હૈ.
 સત્ર કે યેહ મસાઈલ સિર્ફ એહરામ કે સાથ મખ્સૂસ નહીં.
 એહરામ કે ઇલાવા ભી દૂસરોં કે આગે અપના સત્ર ખોલના યા
 દૂસરોં કે ખુલે સત્ર કી તરફ નઝર કરના હરામ હૈ ﴿9﴾ બા'ઝોં કે
 એહરામ કા તહબન્દ નાફ કે નીચે હોતા હૈ ઔર બે એહતિયાતી
 કી વજહ સે ﷻ દૂસરોં કી મૌજૂ-દગી મેં પેડૂ¹ કા કુછ

1 : નાફ કે નીચે સે લે કર ઉઝવે મખ્સૂસ કી જડ તક બદન કી ગોલાઈ મેં જિતના
 હિસ્સા આતા હૈ ઉસે “પેડૂ” કહતે હૈં.

હિસ્સા ખુલા રહતા હૈ. બહારે શરીઅત મેં હૈ : નમાઝ મેં ચૌથાઈ (1/4) કી મિકદાર (પેઠૂ) ખુલા રહા તો નમાઝ ન હોગી ઔર બા'ઝ બેબાક ઐસે હૈં કે લોગોં કે સામને ઘુટને બલ્કે રાનેં ખોલે રહતે હૈં યેહ (નમાઝ વ એહરામ કે ઇલાવા) ભી હરામ હૈ ઔર ઇસ કી આદત હૈ તો ફાસિક હૈં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 481)

એહરામ કે બારે મેં ઝરૂરી તમ્બીહ : જો બાતેં એહરામ મેં ના જાઈઝ હૈં અગર વોહ કિસી મજબૂરી કે સબબ યા ભૂલ કર હોં તો ગુનાહ નહીં મગર ઉન પર જો જુર્માના મુકરર હૈ વોહ બહર હાલ અદા કરના હોગા અબ યેહ બાતેં ચાહે બિગૈર ઇરાદા હોં, ભૂલ કર હોં, સોતે મેં હોં યા જબ્રન કોઈ કરવાએ. (એઝન, સ. 1083)

મેં એહરામ બાંધૂં કરૂં હજજો ઉમરહ

મિલે લુલ્હ સઅયે સફા ઔર મર્વહ

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّد

હરમ કી વઝાહત : આમ બોલચાલ મેં લોગ “મસ્જિદે હરામ” કો હરમ શરીફ કહતે હૈં, ઇસ મેં કોઈ શક નહીં કે મસ્જિદે હરામ શરીફ હ-રમે મોહતરમ હી મેં દાખિલ હૈ મગર હરમ શરીફ મક્કએ મુકરરમા $\text{زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا}$ સમેત¹ ઉસ કે ઇર્દ ગિર્દ મીલોં તક ફૈલા હુવા હૈ ઔર હર તરફ ઇસ કી હદેં બની હુઈ હૈં. મ-સલન જદા શરીફ સે આતે હુએ મક્કએ મુઅઝ્ઝમા $\text{زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا}$ સે કબલ

1 : મક્કએ મુકરરમા $\text{زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا}$ મેં આબાદી બઢતી જા રહી હૈ ઔર કહીં કહીં હરમ કે બાહર તક ફૈલ ચુકી હૈ મ-સલન તન્ઈમ, કે યેહ હરમ સે બાહર હૈ મગર શાયદ શહરે મક્કા મેં દાખિલ. واللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ.

23 કિલો મીટર પહલે પોલીસ ચોકી આતી હૈ, યહાં સડક કે ઊપર બોર્ડ પર જલી હુરૂફ મેં **لِلْمُسْلِمِينَ فَقَطْ** (યા'ની સિર્ફ મુસલમાનોં કે લિયે) લિખા હુવા હૈ. ઈસી સડક પર જબ મઝીદ આગે બઢતે હેં તો બીરે શમીસ યા'ની હુદૈબિયા કા મકામ હૈ, ઈસ સમ્ત પર “હરમ શરીફ” કી હદ યહાં સે શુરૂઅ હો જાતી હૈ. “એક મુઅર્રિખ કી જદીદ પૈમાઈશ કે હિસાબ સે હરમ કે રક્બે કા દાઅેરા 127 કિલો મીટર હૈ જબ કે કુલ રક્બા 550 મુરબ્બઅ કિલો મીટર હૈ.” (તારીખે મક્કઅે મુકર્રમા, સ. 15) (જંગલોં કી કાંટ છાંટ, પહાડોં કી તરાશ ખરાશ ઔર સુરંગોં (TUNNELS) કી તરકીબોં વગૈરા કે ઝરીઅે બનાઅે જાને વાલે નઅે રાસ્તોં ઔર સડકોં કે સબબ વહાં ફાસિલે મેં કમી બેશી હોતી રહતી હૈ હરમ કી અસ્લ હુદૂદ વોહી હેં જિન કા અહાદીસે મુબા-રકા મેં બયાન હુવા હૈ)

ઠન્ડી ઠન્ડી હવા હરમ કી હૈ

બારિશ અલ્લાહ કે કરમ કી હૈ

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 124)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ! صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

મક્કઅે મુકર્રમા કી હાઝિરી : હરમ

જબ કરીબ આઅે તો સર ઝુકાઅે, આંખેં શર્મેં ગુનાહ સે નીચી કિયે ખુશૂઆો ખુજૂઅ કે સાથ ઈસ કી હદ મેં દાખિલ હોં, ઝિકો દુરૂદ ઔર લબ્બૈક કી ખૂબ કસરત કીજિયે ઔર જૂં

હી રબ્બુલ આ-લમીન جَلَّ جَلَّ کے मुकद्दस शहर मक़्क़े मुक़र्रमा
 زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا पर नज़र पड़े तो येह हुआ पढ़िये :

اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي قَرَارًا وَارْزُقْنِي فِيهَا رِزْقًا حَلَالًا

તરજમા : ઐ અલ્લાહ ! મુઝે ઇસ મેં કરાર ઔર રિઝકે હલાલ
 અતા ફરમા.

મકકએ મુઅઝ્ઝમા زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا પહોંચ કર ઝરૂરતન
 મકાન ઔર હિફાઝતે સામાન વગૈરા કા ઇન્તિઝામ કર કે
 “લબ્બેક” કહતે હુએ “બાબુસસલામ” પર હાઝિર હોં ઔર ઉસ
 દરવાઝાએ પાક કો ચૂમ કર પહલે સીધા પાઉં મસ્જિદુલ હરામ મેં
 રખ કર હમેશા કી તરહ મસ્જિદ મેં દાખિલે કી દુઆ પઢિયે :

بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે નામ સે ઔર અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ કે રસૂલ
 صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ પર સલામ હો, ઐ અલ્લાહ મેરે લિયે
 અપની રહમત કે દરવાઝે ખોલ દે.

એ’તિકાફ કી નિયત કર લીજિયે : જબ ભી કિસી મસ્જિદ
 મેં દાખિલ હોં ઔર એ’તિકાફ કી નિયત કરેં તો સવાબ મિલતા
 હૈ, મસ્જિદુલ હરામ મેં ભી નિયત કર લીજિયે, الْحَمْدُ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ
 યહાં એક નેકી લાખ નેકી કે બરાબર હૈ, લિહાઝા એક લાખ
 એ’તિકાફ કા સવાબ પાએંગે જબ તક મસ્જિદ કે અન્દર રહેંગે

એ'તિકાફ કા સવાબ મિલેગા ઔર ઝિમ્ન ન ખાના, ઝમઝમ શરીફ પીના ઔર સોના વગૈરા ભી જાઈઝ હો જાએગા વરના મસ્જિદ મેં યેહ થીઝેં શરઅન ના જાઈઝ હેં.

نَوَيْتُ سُنَّتَ الْعَتِكَافِ તરજમા : મેં ને સુન્નતે એ'તિકાફ કી નિયત કી.

કા'બએ મુશરફા પર પહલી નઝર : જૂં હી કા'બએ મુઅઝ્ઝમા પર પહલી નઝર પડે તીન બાર **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ** કહિયે ઔર દુરુદ શરીફ પઢ કર દુઆ માંગિયે, કે કા'બતુલ્લાહ શરીફ પર પહલી નઝર જબ પડતી હે ઉસ વક્ત માંગી હુઈ દુઆ ઝરૂર કબૂલ હોતી હે. આપ યાહેં તો યેહ દુઆ માંગ લીજિયે કે “**يَا اَللّٰهُ اِنِّى اَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ اَنْ تَجْعَلَ لِيْ وَلَدًا يَّحْيٰى لَكَ**” મેં જબ ભી કોઈ જાઈઝ દુઆ માંગા કરૂં ઔર ઉસ મેં બેહતરી હો તો વોહ કબૂલ હુવા કરે.” હઝરતે અલ્લામા શામી **قُدَسِ سِرُّهُ السَّامِی** ને ફુ-કહાએ કિરામ કે **رَحْمَتُ اللَّهِ السَّلَام** કે હવાલે સે લિખા હે : કા'બતુલ્લાહ પર પહલી નઝર પડતે વક્ત જન્નત મેં બે હિસાબ દાખિલે કી દુઆ માંગી જાએ ઔર દુરુદ શરીફ પઢા જાએ.

(رَدُّ الْمُحْتَار ج ۳ ص ۷۰)

તૂરી યાદર તની હે કા'બે પર

બારિશ અલ્લાહ કે કરમ કી હે

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 124)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِیْب! صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

સબ સે અફઝલ દુઆ : અલ્લાહ વ રસૂલ عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 કી રિઝા કે તલબ ગાર મોહતરમ આશિકાને રસૂલ ! અગર તવાફ
 વ સઅય વગૈરા મેં હર જગહ કિસી ઔર દુઆ કે બજાએ દુરુદ
 શરીફ હી પઢતે રહેં તો યેહ સબ સે અફઝલ હૈ ઔર إِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ
 દુરુદો સલામ કી બ-ર-કત સે બિગડે કામ સંવર જાએંગે, વોહ
 ઇજ્તિયાર કરો જો મુહમ્મદુરસૂલુલ્લાહ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કે
 સઅયે વા'દે સે તમામ દુઆઓં સે બેહતર વ અફઝલ હૈ યા'ની
 યહાં ઔર તમામ મવાકેઅ મેં અપને લિયે દુઆ કે બદલે અપને
 હબીબ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ પર દુરુદ ભેજો, રસૂલુલ્લાહ
صَلَّى اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ફરમાતે હૈં : એસા કરેગા અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ તેરે
 સબ કામ બના દેગા ઔર તેરે ગુનાહ મુઆફ ફરમા દેગા.

(૪૬૧૦ હદિથ ૨૦૪૪, તરમ્ઝી જ ૬, ફતાવા ર-ઝવિયા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 740)

તવાફ મેં દુઆ કે લિયે રુકના મન્જા હૈ : મોહતરમ
 ઝાઈરો ! યાહેં તો સિર્ફ દુરુદો સલામ પર હી ઇક્તિફા કીજિયે કે
 યેહ આસાન ભી હૈ ઔર અફઝલ ભી. તાહમ શાઈકીને દુઆ કે
 લિયે દુઆએં ભી દાખિલે તરકીબ કર દી હૈં લેકિન યાદ રહે કે
 દુરુદો સલામ પઢેં યા દુઆએં સબ આહિસ્તા આવાઝ મેં પઢના
 હૈ, ચિલ્લા કર નહીં જૈસા કે બા'ઝ મુતવ્વિફ (યા'ની તવાફ કરને
 વાલે) પઢાતે હૈં નીઝ ચલતે ચલતે પઢના હૈ, પઢને કે લિયે દૌરાને
 તવાફ કહીં ભી રુકના નહીં હૈ.

ਉਘੇ ਕਾ तरीਕਾ

ਤਵਾਫ਼ ਕਾ तरीਕਾ : ਤਵਾਫ਼ ਸ਼ੁਰੂਅ ਕਰਨੇ ਸੇ ਕਞਲ ਮਫ਼ ਈਜ਼ਤਿਬਾਅ ਕਰ ਲੇਂ ਯਾ'ਨੀ ਯਾਦਰ ਸੀਧੇ ਛਾਥ ਕੀ ਭਗਲ ਕੇ ਨੀਯੇ ਸੇ ਨਿਕਾਲ ਕਰ ਉਸ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਪਵਲੇ ਉਲਟੇ ਕਞਧੇ ਪਰ ਈਸ तरह उल लें कੇ सीधा कन्धा ਖੁਲਾ ਰਛੇ. ਅਭ ਪਰਵਾਨਾ ਵਾਰ ਸਾਮ੍ਹੇ ਕਾ'ਭਾ ਕੇ ਗਿਫ਼ ਤਵਾਫ਼ ਕੇ ਲਿਯੇ ਤਥਾਰ ਛੋ ਜਾਏਯੇ.

ਈਜ਼ਤਿਬਾਏ ਛਾਲਤ ਮੇਂ ਕਾ'ਭਾ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਕੀ तरफ़ मुँह किये હ-જરੇ ਅਸਵਦ ਕੀ ਭਾਏ (left) तरफ़ रुکنੇ यमानी कੀ जानिब હ-જਰੇ ਅਸਵਦ ਕੇ ਕਰੀਬ ਈਸ तरह ਘੁੰਦੇ ਛੋ ਜਾਏਯੇ ਕੇ ਪੂਰਾ “હ-જਰੇ ਅਸਵਦ” ਆਪ ਕੇ ਸੀਧੇ ਛਾਥ ਕੀ तरफ़ ਰਛੇ. ਅਭ ਭਿਗੈਰ ਛਾਥ ਉਠਾਏ ਈਸ तरह तवाਫ਼ ਕੀ ਨਿਯਤ¹ ਕੀਜਿਯੇ :

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ طَوَافَ بَيْتِكَ الْحَرَامِ

तरजमा : ਐ ਅਲਲਾਹ ਓ ਗ਼ਰੁੱਲ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮੋਢਤਰਮ ਘਰ ਕਾ ਤਵਾਫ਼ ਕਰਨੇ ਕਾ ਈਰਾਦਾ ਕਰਤਾ ਛੂੰ,

لَدِينِهِ

1 : ਨਮਾਜ਼, ਰੋਜ਼ਾ, ਐ'ਤਿਕਾਫ਼, ਤਵਾਫ਼ ਵਗੈਰਾ ਹਰ ਜਗਥ ਯੇਛ ਮਸ਼ਾਲਾ ਝੇੜਨ ਮੇਂ ਰਭਿਯੇ ਕੇ ਅ-ਰਬੀ ਝਭਾਨ ਮੇਂ ਨਿਯਤ ਉਸੀ ਕਤ ਕਾਰਆਮਦ ਛੋਤੀ ਹੈ ਜਭ ਕੇ ਉਸ ਕੇ ਮਾ'ਨਾ ਮਾ'ਲੂਮ ਛੋਂ ਵਰਨਾ ਨਿਯਤ ਉਦ੍ਰੁ ਮੇਂ ਭਲ੍ਛੇ ਅਪਨੀ ਮਾ-ਦਰੀ ਝਭਾਨ ਮੇਂ ਭੀ ਛੋ ਸਕਤੀ ਹੈ ਐਰ ਹਰ ਸੂਰਤ ਮੇਂ ਫਿਲ ਮੇਂ ਨਿਯਤ ਛੋਨਾ ਸ਼ਰਤ ਹੈ, ਝਭਾਨ ਸੇ ਨ ਭੀ ਕਹੇਂ ਤਭ ਭੀ ਯਲ ਜਾਐਗਾ ਕੇ ਫਿਲ ਛੀ ਮੇਂ ਨਿਯਤ ਛੋਨਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਛਾਂ ਝਭਾਨ ਸੇ ਕਛ ਲੇਨਾ ਅਫ਼ਲ ਹੈ.

فَيْسِرُهُ لِي وَتَقَبَّلَهُ مِنِّي ط

તૂં ઇસે મેરે લિયે આસાન ફરમા દે ઓર મેરી જાનિબ સે ઇસે કબૂલ ફરમા.

નિયત કર લેને કે બા'દ કા'બા શરીફ હી કી તરફ મુંહ કિયે સીધે હાથ કી જાનિબ ઇતના ચલિયે કે હ-જરે અસ્વદ આપ કે ઐન સામને હો જાએ. (ઔર યેહ મા'મૂલી સા સરકને સે હો જાએગા, આપ હ-જરે અસ્વદ કી ઐન સીધ મેં આ યુકે ઇસ કી અલામત યેહ હે કે દૂર સુતૂન મેં જો સજ્જ લાઈટ લગી હે વોહ આપ કી પીઠ કે બિલ્કુલ પીછે હો જાએગી)

يَسْبُحُنَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ! યેહ જન્નત કા વોહ ખુશ નસીબ પથ્થર હે જિસે હમારે પ્યારે આકા મક્કી મ-દની મુસ્તફાં وَالِهِ وَسَلَّمَ. ને યકીનન ચૂમા હે. અબ દોનોં હાથ કાનોં તક ઇસ તરહ ઉઠાઈયે કે હથેલિયાં હ-જરે અસ્વદ કી તરફ રહેં ઔર પઢિયે :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ

અલ્લાહ ઇજલ્ એઝ્ઝલ્ નામ સે ઔર તમામ ખૂબિયાં અલ્લાહ ઇજલ્ એઝ્ઝલ્ લિયે હેં ઔર અલ્લાહ ઇજલ્ એઝ્ઝલ્ સે બડા હે

وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ط

ઔર અલ્લાહ ઇજલ્ એઝ્ઝલ્ રસૂલુલ્લાહ ઇજલ્ એઝ્ઝલ્ પર દુરુદો સલામ હોં.

અબ અગર મુસ્કિન હો તો હ-જરે અસ્વદ શરીફ પર દોનોં હથેલિયાં ઔર ઉન કે બીચ મેં મુંહ રખ કર યૂં બોસા દીજિયે કે આવાઝ પૈદા ન હો, તીન³ બાર ઐસા હી કીજિયે. يَسْبُحُنَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ !

जूम जाईये के आप के लब उस मुबारक जगह लग रहे हैं जहां यकीनन मदीने वाले आका صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ के लबहासे मुभा-रका लगे हैं. मयल जाईये... तउप उठिये... और हो सके तो आंसूओं को बहने दीजिये. हजरते सय्यिदुना अब्दुल्लाह बिन उमर رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا फरमाते हैं के हमारे भीठे आका صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآलِهِ وَسَلَّمَ उ-जरे अस्वद पर लबहासे मुभा-रका रभ कर रोते रहे फिर ईस्तिफात फरमाया (या'नी तवज्जोह फरमाई) तो क्या देभते हैं के हजरते उमर رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ भी रो रहे हैं. ईशाद फरमाया : ओ उमर (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) ! येह रोने और आंसू बहाने का ही मकाम है. (ابن ماجه ३ ج २४ ص ४३६ حديث २१६०)

रोने वाली आंभें मांगो रोना सब का काम नहीं

जिके महब्बत आम है लेकिन सोजे महब्बत आम नहीं

ईस बात का ખयाल रખिये के लोगों को आप के धक्के न लगें के येह कुव्वत के मुजा-हरे की नहीं, आजिजी और मिसकीनी के ईजहार की जगह है. हुजूम के सभब अगर बोसा मुयस्सर न आ सके तो न औरों को ईजा दें न ખुद दभें कुयलें बढे हाथ या लकड़ी से उ-जरे अस्वद को धू कर उसे यूम लीजिये, येह भी न बन पडे तो हाथों का ईशारा कर के अपने हाथों को यूम लीजिये, येही क्या कम है के मक्की म-दनी सरकार صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ के मुबारक मुंह रખने की जगह पर आप की निगाहें पड रही हैं.

उ-जरे अस्वद को बोसा देने या लकड़ी या हाथ से धू कर

ચૂમને યા હાથોં કા ઇશારા કર કે ઉન્હેં ચૂમ લેને કો “ઈસ્તિલામ” કહતે હૈં.

ફરમાને મુસ્તફા صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم : રોઝે ક્રિયામત યેહ પથ્થર ઉઠાયા જાએગા, ઇસ કી આંખેં હોંગી જિન સે દેખેગા, ઝબાન હોગી જિસ સે કલામ કરેગા, જિસ ને હક કે સાથ ઉસ કા ઇસ્તિલામ ક્રિયા ઉસ કે લિયે ગવાહી દેગા. (તરમ્ઝી જ ૨, વ ૨૮૬, હદિથ ૧૧૩)

اللَّهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم : ઇલાહી તુઝ પર ઇમાન લા કર ઔર તેરે નબી મુહમ્મદ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી સુન્નત કી પૈરવી કરને કો યેહ તવાફ કરતા હૂં. કહતે હુએ કા'બા શરીફ કી તરફ હી ચેહરા ક્રિયે સીધે હાથ કી તરફ થોડા સા સરક્યે જબ હ-જરે અસ્વદ આપ કે ચેહરે કે સામને ન રહે (ઔર યેહ અદના સી હ-ર-કત મેં હો જાએગા) તો ફૌરન ઇસ તરહ સીધે હો જાઈયે કે ખાનએ કા'બા આપ કે ઉલટે હાથ કી તરફ રહે, ઇસ તરહ ચલિયે કે કિસી કો આપ કા ધક્કા ન લગે. મર્દ ઇબ્તિદાઈ તીન ફેરોં મેં રમલ કરતે ચલેં યા'ની જલ્દ જલ્દ છોટે કદમ રખતે, શાને (યા'ની કન્ધે) હિલાતે ચલેં જૈસે કવી વ બહાદુર લોગ ચલતે હૈં. બા'ઝ લોગ કૂદતે ઔર દૌડતે હુએ જાતે હૈં, યેહ સુન્નત નહીં હૈ. જહાં જહાં ભીડ ઝિયાદા હો ઔર રમલ મેં ખુદ કો યા દૂસરોં કો તક્લીફ હોતી હો ઉતની દેર રમલ તર્ક કર દીજિયે મગર રમલ કી ખાતિર રુકિયે નહીં,

તવાફ મેં મશગૂલ રહિયે. ફિર જૂં હી મૌકઅ મિલે, ઉતની ઢેર તક કે લિયે રમલ કે સાથ તવાફ કીજિયે.

તવાફ મેં જિસ કદર ખાનઅે કા'બા સે કરીબ રહેં યેહ બેહતર હૈ મગર ઇતને ઝિયાદા કરીબ ભી ન હો જાએં કે કપડા યા જિસ્મ પુશ્તઅે દીવાર¹ સે લગે ઓર અગર નઝદીકી મેં હુજૂમ કે સબબ રમલ ન હો સકે તો અબ દૂરી બેહતર હૈ. ઇસ્લામી બહનોં કે લિયે તવાફ મેં ખાનઅે કા'બા સે દૂરી અફઝલ હૈ. પહલે ચક્કર મેં ચલતે ચલતે દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

પહલે ચક્કર કી દુઆ

سُبْحَنَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ

અલ્લાહ તઆલા પાક હૈ ઓર સબ ખૂબિયાં અલ્લાહ ્રૂજલ હી કે લિયે હેં ઓર અલ્લાહ ્રૂજલ કે સિવા કોઈ ઇબાદત કે લાઈક નહીં ઓર અલ્લાહ ્રૂજલ

أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ

સબ સે બડા હૈ ઓર ગુનાહોં સે બચને કી તાક્ત ઓર નેકી કરને કી તૌફીક અલ્લાહ ્રૂજલ કી તરફ સે હૈ જો સબ સે બુલન્દ

الْعَظِيمِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

ઓર અ-ઝમત વાલા હૈ ઓર રહમતે કામિલા ઓર સલામ નાઝિલ હો અલ્લાહ ્રૂજલ કે રસૂલ

ﷺ

1 : મિટ્ટી (યા સિમેન્ટ) કા ઢેર જો મકાન કી બાહરી દીવાર કી મઝબૂતી કે લિયે ઉસ કી જડ મેં લગાતે હેં ઉસે “પુશ્તઅે દીવાર” કહતે હેં.

صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ط اللَّهُمَّ

! غَرْوَجَلْ اَللّٰهُ اَعْلٰى اے ۲۲. صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَآلِہٖ وَسَلَّم

اِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً

تुज पर ईमान लाते हुअे और तेरी किताब की तस्दीक करते हुअे और तुज से किये हुअे अह्द

بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِّسُنَّةِ نَبِيِّكَ وَحَبِيبِكَ

की पूरा करते हुअे और तेरे नबी और तेरे उबीब मुहम्मद मुहम्मद अलैहि व आलैहि व सलैम

مُحَمَّدٍ صَلَّي اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ط اللَّهُمَّ

! غَرْوَجَلْ اَللّٰهُ اَعْلٰى اے (हूँ) तवाफ़ शुक्र अ कर युका हुँ) अ सुन्नत की पैरवी करते हुअे

اِنِّیْ اَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ وَالْمُعَافَاةَ الدَّائِمَةَ

मैं तुज से (गुनाहों से) मुआफी का और (बलाओं से) आक़िथत का और दायिमी छिड़ात का,

فِي الدِّينِ وَالْدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَالْفَوْزَ

दीनो दुन्या और आभिरत में और हुसूले जन्नत में काम्याबी

بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةِ مِنَ النَّارِ ط (दुइद शरीफ़ पढ लीजिये)

और जहन्नम से नज्मत पाने का सुवाल करता हूँ.

रुकने यमानी पड़ोयने तक येह हुआ पूरी कर लीजिये,
अब अगर त्मीड की वजह से अपनी या दूसरों की ईजा का

અન્ટેશા ન હો તો રુકને યમાની કો દોનોં હાથોં સે યા સીધે હાથ સે તબરુકન છૂએં, સિફ બાએં (ઉલટે) હાથ સે ન છૂએં. મૌકઅ મિલે તો રુકને યમાની કો બોસા ભી દીજિયે, અગર ચૂમને યા છૂને કા મૌકઅ ન મિલે તો યહાં હાથોં સે ઇશારા કર કે ચૂમના નહીં. (રુકને યમાની પર આજ કલ લોગ કાફી ખુશ્બૂ લગા દેતે હેં લિહાજા એહરામ વાલે છૂને ઔર ચૂમને મેં એહતિયાત ફરમાએં) અબ આપ કા'બએ મુશરફા કે તીન³ કોનોં કા તવાફ પૂરા કર કે ચૌથે કોને રુકને અસ્વદ કી તરફ બઢ રહે હેં, રુકને યમાની ઔર રુકને અસ્વદ કી દરમિયાની દીવાર કો “મુસ્તજાબ” કહતે હેં, યહાં દુઆ પર આમીન કહને કે લિયે સત્તર હઝાર ફિરિશ્તે મુકરર હેં. આપ જો ચાહેં અપની ઝબાન મેં અપને લિયે ઔર તમામ મુસલ્માનોં કે લિયે દુઆ માંગિયે યા સબ કી નિયત સે ઔર મુઝ ગુનહગાર સગે મદીના عَفَى عَنْهُ કી ભી નિયત શામિલ કર કે એક મર્તબા દુરુદ શરીફ પઢ લીજિયે, નીઝ યેહ કુરઆની દુઆ ભી પઢ લીજિયે :

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً

તર-જ-મએ કન્જુલ ઈમાન : ઐ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ⑦

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

એ લીજિયે ! આપ હ-જરે અસ્વદ કે કરીબ આ પહોંચે, યહાં આપ કા એક ચક્કર પૂરા હુવા. લોગ યહાં એક દૂસરે કી

દેખા દેખી દૂર હી દૂર સે હાથ લહરાતે હુએ ગુઝર રહે હોતે હેં
 ઐસા કરના હરગિઝ સુન્નત નહીં, આપ હસ્બે સાબિક યા'ની
 પહલે કી તરહ રૂ બ કિબ્લા હ-જરે અસ્વદ કી તરફ મુંહ કર
 લીજિયે. અબ નિયત કરને કી ઝરૂરત નહીં કે વોહ તો ઇબ્તિદાઅન
 હો ચુકી, અબ દૂસરા² ચક્કર શુરૂઅ કરને કે લિયે પહલે હી કી
 તરહ દોનો² હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 પઢ કર ઇસ્તિલામ કીજિયે. યા'ની મૌકઅ હો તો હ-જરે અસ્વદ
 કો બોસા દીજિયે વરના ઉસી તરહ હાથ સે ઇશારા કર કે ઉસે ચૂમ
 લીજિયે પહલે હી કી તરહ કા'બા શરીફ કી તરફ મુંહ કર કે થોડા
 સા સીધે હાથ કી જાનિબ સરકયે. જબ હ-જરે અસ્વદ સામને ન
 રહે તો ફૌરન ઉસી તરહ કા'બાએ મુશરફા કો બાઅે (left) હાથ કી
 તરફ લિયે તવાફ મેં મશગૂલ હો જાઈયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર
 યેહ દુઆ પઢિયે :

દૂસરે ચક્કર કી દુઆ

اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا الْبَيْتَ بَيْتُكَ وَالْحَرَمَ حَرَمُكَ

ઐ અલ્લાહ! બેશક યેહ ઘર તેરા ઘર હૈ ઔર યેહ હરમ તેરા હરમ હૈ

وَالْأَمْرَ أَمْنُكَ وَالْعَبْدَ عَبْدُكَ وَأَنَا عَبْدُكَ

ઔર (યહાં કા) અમ્મો અમાન તેરા હી દિયા હુવા હૈ ઔર હર બન્દા તેરા હી બન્દા હૈ ઔર મેં ભી તેરા હી બન્દા હૂં

وَابْنُ عَبْدِكَ وَهَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنْ

और तेरे ही बन्धे का बेटा हूँ और यह मकाम जहन्नम से तेरी पनाह मांगने वाले का है,

النَّارِ فَحَرِّمْ لِحُومَنَا وَبَشَرَتَنَا عَلَى النَّارِ

तो हमारे गोश्त और जिस्म को दोऊध पर हाराम करमा दे,

اللَّهُمَّ حَبِّبِ إِلَيْنَا الْإِيمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي

औ अल्लाह हमारे लिये ईमान को महबूब बना दे

قُلُوبِنَا وَكَرِّهِ إِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ

और हमारे दिलों में ईस की याह पैदा कर दे और हमारे लिये कुफ्र और बद्करी

وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ اللَّهُمَّ

और ना हरमानी को ना पसन्द बना दे और हमें सिरायत पाने वालों में शामिल कर ले, औ अल्लाह

قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ اللَّهُمَّ

जिस दिन तू अपने बन्धों को दोबारा जिन्दा कर के उठाये मुझे अपने अजाब से बचा, औ अल्लाह

ارْزُقْنِي الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ

(दुर्इ शरीफ़ पढ लीजिये)

मुझे बे हिसाब जन्नत अता करमा.

रुकने यमानी पर पહોંચने से पहले पहले येह दुआ ખત્મ
 કર દીજિયે. અબ મૌકઅ મિલે તો પહલે કી તરહ બોસા લે કર યા
 ફિર ઉસી તરહ છૂ કર “હ-જરે અસ્વદ” કી તરફ બઢિયે, દુરૂદ
 શરીફ પઢ કર યેહ દુઆએ કુરઆની પઢિયે :

رَبِّنَا إِنِّي فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ

તર-જ-મએ કન્જુલ ઈમાન : ઐ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઔર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ②

ઔર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

ઐ લીજિયે ! આપ ફિર હ-જરે અસ્વદ કે કરીબ આ પહોંચે.
 અબ આપ કા “દૂસરા ચક્કર” ભી પૂરા હો ગયા, ફિર હસ્બે
 સાબિક દોનોં હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ
 પઢ કર હ-જરે અસ્વદ કા ઇસ્તિલામ કીજિયે ઔર પહલે હી કી
 તરહ તીસરા ચક્કર શુરૂઅ કીજિયે ઔર દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ
 દુઆ પઢિયે :

તીસરે ચક્કર કી દુઆ

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّكِّ وَالشَّرِكِ

ઐ અલ્લાહ ! છૂઝલ મેં શક ઔર શર્ક

وَالنِّفَاقِ وَالشَّقَاقِ وَسُوءِ الْاِخْلَاقِ وَسُوءِ

और निझाक और उक की मुभा-लइत से और बुरे अज्लाक और बुरे

الْمُنْظَرِ وَالْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَالْوَلَدِ ط

छाव से और अहलो एयाव और माल में बुरे अन्जाम से तेरी पनाह याहता हूं.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رِضَاكَ وَالْجَنَّةَ وَ

औ अल्लाह एगुल ! मैं तुज से तेरी रिजा और जन्नत मांगता हूं और

أَعُوذُ بِكَ مِنْ سَخَطِكَ وَالنَّارِ اللَّهُمَّ إِنِّي

तेरे गजब और जहन्नम से पनाह याहता हूं, औ अल्लाह एगुल !

أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ

मैं कब्र की आजमाईश और जिन्दगी और

فِتْنَةِ الْحَيَاةِ وَالْمَمَاتِ ط

(दुइद शरीफ पढ लीजिये)

भौत के इतने से तेरी पनाह मांगता हूं.

रुकने यमानी पर पछोयने से पहले येह दुआ जल्म कर दीजिये और पहले की तरह अमल करते हुअे उ-जरे अस्वद की तरफ बढते हुअे दुइद शरीफ पढ कर येह दुआ अ कुरआनी पढिये :

رَبِّنَا إِنِّتَافِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً

तर-ज-मअे कन्जुल एमान : औ रब हमारे ! हमें दुन्या में भलाई दे और हमें आभिरत में भलाई दे

وَقْتًا عَذَابِ النَّارِ ②

और हमें अजाबे दोज्जम से बना.

ऐ लीजिये ! आप फिर ह-जरे अस्वद के करीब आ पड़ेंगे, आप का “तीसरा चक्कर” भी मुकम्मल हो गया, फिर पहले की तरह दोनों हाथ कानों तक उठा कर ये ह दुआ :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ط
पढ़ कर ह-जरे अस्वद का इस्तिलाम कीजिये और पहले ही की तरह यौथा⁴ चक्कर शुरू कीजिये, अब रमल न कीजिये के रमल सिर्फ तीन³ इब्तिदा'ई फेरों में करना था. अब आप को हस्बे मा'मूल दरमियाना याल के साथ बकिया फेरे मुकम्मल करने हैं. दुरुद शरीफ पढ़ कर ये ह दुआ पढ़िये :

यौथे चक्कर की दुआ

اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا عُمْرَةً مَبْرُورَةً وَسَعِيًّا مَشْكُورًا

औ अल्लाह! मेरे उम्रे को मबरूर और मेरी कोशिश को काम्याब

وَذَنْبًا مَغْفُورًا وَعَمَلًا صَالِحًا مَقْبُولًا وَ

और गुनाहों की मग़्फ़िरत का ज़रीआ और मकबूल नेक अमल और

تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ ط يَا عَالَمُ مَا فِي الصُّدُورِ

बे नुकसान तिजारत बना दे. औ सीनों के हाल जानने वाले !

أَخْرِجْنِي يَا اللَّهُ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ط

औ अस्वाहा मुझे (गुनाह की) तारीकियों से (अ-मले सावेह की) रोशनी की तरफ निकाल दे.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ

औ अस्वाहा मुझे ! मैं तुझ से तेरी रहमत (के हासिल होने) के जर्रीओं

وَعَزَائِمِ مَغْفِرَتِكَ وَالسَّلَامَةِ مِنْ كُلِّ

और तेरी मज्दिरत के अस्बाब का और तमाम

إِثْمٍ وَالْفَوْنِ وَالْغَنِيمَةِ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَفَوْنٍ

गुनाहों से बचते रहने और हर नेकी की तौफीक का और

بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةِ مِنَ النَّارِ ط اللَّهُمَّ قَنِّعْنِي

जन्नत में जाने और जहन्नम से नजात पाने का सुवाल करता हूँ. और औ अस्वाहा मुझे अपने दिये

بِمَارَزَقْتَنِي وَبَارِكْ لِي فِيهِ وَاخْلُفْ عَلَيَّ

हुआ रिज़क में कनाअत अता करमा और इस में मेरे लिये ब-र-कत ली दे और

(દુરુદ શરીફ પઢ લીજિયે)

كُلَّ غَائِبَةٍ لِّيْ خَيْرٌ ط

હર નુકસાન કા અપને કરમ સે મુઝે ને'મલ બદલ અતા ફરમા.

રુકને યમાની તક યેહ દુઆ ખત્મ કર કે ફિર પહલે કી તરહ અમલ કરતે હુએ હ-જરે અસ્વદ કી તરફ બઢિયે ઓર દુરુદ શરીફ પઢ કર યેહ કુરઆની દુઆ પઢિયે :

رَبِّنَا إِنِّتَانِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً ط

તર-જ-મએ કજુલ ઈમાન : ઐ રબ હમારે ! હમેં દુન્યા મેં ભલાઈ દે ઓર હમેં આખિરત મેં ભલાઈ દે

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ②

ઓર હમેં અઝાબે દોઝખ સે બચા.

ઐ લીજિયે ! આપ ફિર હ-જરે અસ્વદ પર આ પહોંચે.

હસ્બે સાબિક દોનોં હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ط
પઢ કર ઇસ્તિલામ કીજિયે ઓર પાંચવાં ચક્કર શુરુઅ કીજિયે
ઓર દુરુદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ પઢિયે :

પાંચવેં ચક્કર કી દુઆ

اللَّهُمَّ أَظْلِنِي تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا

ઐ અલ્લાહ ! મુઝે ઉસ દિન અપને અર્શ કે સાએ મેં જગહ દે જિસ દિન

ظِلِّ الْأَظِلِّ عَرْشِكَ وَلَا بَاقِيَ إِلَّا وَجْهُكَ

तेरे अर्श के साये के सिवा कोई साया न होगा और तेरी जाते पाक के सिवा कोई बाकी न रहेगा

وَاسْقِنِي مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ

और मुझे अपने नबी मुहम्मद मुस्तफ़ा

صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ شَرْبَةً

से (कौसर) का जल के صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

هَنِيئَةً مَرِيئَةً لَا نَظْمًا بَعْدَهَا أَبَدًا ط اللَّهُمَّ

ऐसा शुश गवार और शुश जायेका घूंट पिला के इस के बाद कभी मुझे प्यास न लगे, ओ अल्लाह! غُزُوْجَلْ

إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ

मैं तुझ से उन चीजों की लवाई मांगता हूँ जिनसे तेरे नबी

سَيِّدِنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

सय्यिहुना मुहम्मद صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ने तुझ से तलब किया

وَسَلَّمَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَكَ

और उन चीजों की बुराई से तेरी पनाह याहता हूँ जिन से

مِنْهُ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ

तेरे नबी सय्यिदुना मुहम्मद सल्लै अलैहि वऱैह वऱैह ने पनाउ भांगी.

وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَنَعِيمَهَا

औ अल्लाउ ! में तुज से जन्नत और इस की ने'मतों का

وَمَا يَقَرُّ بَنِي إِلِيَّهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ أَوْ عَمَلٍ

और हर उस कौल या क़ैल या अमल (की तौझीक) का सुवाल करता हूँ जो मुझे जन्नत से करीब कर दे

وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا يَقَرُّ بَنِي إِلِيَّهَا مِنْ

और मैं दोज़ाब और हर उस कौल या क़ैल या अमल से तेरी पनाउ याहता हूँ जो मुझे जहन्नम से करीब

(दुइद शरीफ़ पढ लीजिये)
 قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ أَوْ عَمَلٍ

कर दे

रुकने यमानी तक येह दुआ खत्म कर के पडले की तरह उ-जरे अस्वद की तरफ़ बढिये और दुइद शरीफ़ पढ कर येह कुरआनी दुआ पढिये :

رَبِّنَا إِنِّتَانِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً

तर-ज-मअे कऱुल ईमान : और रब हमारे ! हमें दुन्या में भलाई दे और हमें आखिरत में भलाई दे

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ②

और हमें अज़ाबे दोज़ाब से बचा.

फिर उ-जरे अस्वद पर आ कर दोनों हाथ कानों तक उठा कर येह दुआ :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ
 पढ कर इस्तिлаम कीजिये और अब छटा चक्कर शुरुअ कीजिये
 और दुइद शरीफ पढ कर येह दुआ पढिये :

छटे चक्कर की दुआ

اللَّهُمَّ إِنَّ لَكَ عَلَى حُقُوقَا كَثِيرَةٍ فِيمَا

औ अल्लाह उरुम पर तेरे बहुत से हुकूक हैं उन मुआ-मलात में

بَيْنِي وَبَيْنَكَ وَحُقُوقَا كَثِيرَةٍ فِيمَا بَيْنِي

जो मेरे और तेरे दरमियान हैं और बहुत से हुकूक हैं उन मुआ-मलात में जो मेरे और तेरी

وَبَيْنَ خَلْقِكَ اللَّهُمَّ مَا كَانَ لَكَ مِنْهَا

मज्लूक के दरमियान हैं. औ अल्लाह उरुम में से जिन का तअल्लुक तुम से हो उन की (कोताही की)

فَاغْفِرْهُ لِي وَمَا كَانَ لِي خَلْقِكَ فَتَحَمَلْهُ عَنِّي

मुझे मुआफी दे और जिन का तअल्लुक तेरी मज्लूक से (भी) हो उन की मुआफी अपने ज़िम्मे करम पर ले ले.

وَأَغْنِنِي بِجَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَبِطَاعَتِكَ

औ अल्लाह उरुम ! मुझे (रिजके) उलाल अता करमा कर हुराम से बे परवाल कर दे और अपनी इताअत की तौफीक अता करमा कर

عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَبِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ يَا

ना इरमानी से और अपने इज़्ज़ल से नवाज़ कर अपने एलावा दूसरों से मुस्तग्नी (या'नी बे परवा) कर दे,

وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ ط اللَّهُمَّ إِنَّ بَيْتَكَ عَظِيمٌ وَوَجْهَكَ

औ वसीअ मग़ि़रत वाले ! औ अद्लाह ! बेशक तेरा घर बड़ी अ-ज़मत वाला है और तेरी ज़ात

كَرِيمٌ وَأَنْتَ يَا اللَّهُ حَلِيمٌ كَرِيمٌ عَظِيمٌ

करीम है और औ अद्लाह ! तू छिस्म वाला, करम वाला, अ-ज़मत वाला है

تُحِبُّ الْعَفْوَ عَفِيٌّ ط

(दुइद शरीफ़ पढ लीजिये)

और तू मुआफ़ी को पसन्द करता है सो मेरी ज़ताओं को बग्श दे.

रुकने यमानी तक येह दुआ ज़तम कर के इ़र पडले की तरह अमल करते हुअे ह-जरे अस्वद की तरफ़ बढिये और दुइद शरीफ़ पढ कर येह कुरआनी दुआ पढिये :

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً

तर-ज-मअे क-ज़ुल ए़मान : औ रब हमारे ! हमें दुन्या में भलाई दे और हमें आख़िरत में भलाई दे

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۝

और हमें अज़ाबे दोज़भ से बचा.

इ़र पडले की तरह दोनों हाथ कानों तक उठा कर येह दुआ :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 पठ कर ६-४२ अस्वद का इस्तिलाम कीजिये और सातवां और
 आभिरी चक्कर शुरुआत कीजिये और दुरुद शरीफ पठ कर ये ६
 दुआ पढिये :

सातवें चक्कर की दुआ

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ إِيْمَانًا كَامِلًا وَبِقِيْنًا

औ अल्लाह! मैं तुझ से तेरी रहमत के वसीले से कामिल ईमान और सच्चा यकीन

صَادِقًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَقَلْبًا خَاشِعًا وَ

और कुशादा रिजक और आजिजी करने वाला दिल और

لِسَانًا ذَاكِرًا وَرِزْقًا حَلَالًا طَيِّبًا وَتَوْبَةً

जिक करने वाली ज़बान और हलाल और पाक रोज़ी और सच्ची तौबा

نُصُوحًا وَتَوْبَةً قَبْلَ الْمَوْتِ وَرَاحَةً عِنْدَ الْمَوْتِ

और मौत से पहले की तौबा और मौत के वक्त राहत

وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَفْوَ عِنْدَ

और मरने के बाद मग़्फ़िरत और रहमत और हिसाब के वक्त मुआफ़ी

الْحِسَابِ وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ

और जन्नत का हुसूल और जहन्नम से नज्जत मांगता हूँ,

بِرَحْمَتِكَ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

औं धरूत वाले ! औं बहुत बप्शने वाले ! औं मेरे रब एज़ीज़ ! मेरे धरूम में धरूफ़ा करमा

وَالْحَقِّقْنِي بِالصَّالِحِينَ^ط

(दुइद शरीफ़ पढ लीजिये)

और मुझे नेकों में शामिल करमा.

रुकने यमानी पर आ कर येह दुआ ખત્મ कर के पडले की तरह अमल करते हुअे दुइद शरीफ़ पढ कर पढिये :

رَبِّ إِنِّي اتِّقَى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً

तर-ज-मअे कल्लुल धमान : औं रब हमारे ! हमें दुन्या में भलाई दे और हमें आभिरत में भलाई दे

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ②

और हमें अज़ाबे दोज्जम से बचा.

उ-जरें अस्वद पर पडोंय कर आप के सात ફેरे मुकम्मल हो गअे मगर ફिर आठवीं बार पडले की तरह दोनों हाथ कानों तक उठा कर येह दुआ :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ^ط

પઠ કર ઇસ્તિલામ કીજિયે ઔર યેહ હમેશા યાદ રખિયે કે જબ ભી તવાફ કરેં ઉસ મેં ફેરે સાત હોતે હેં ઔર ઇસ્તિલામ આઠ.

મકામે ઇબ્રાહીમ

અબ સીધા કન્ધા ઢાંપ લીજિયે ઔર “મકામે ઇબ્રાહીમ” પર આ કર પારહ 1 સૂ-રતુલ બ-કરહ કી યેહ આયતે મુકદ્દસા પઢિયે :

وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ۖ

તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઈમાન : ઔર ઇબ્રાહીમ કે ખડે હોને કી જગહ કો નમાઝ કા મકામ બનાઓ.

નમાઝે તવાફ : અબ મકામે ઇબ્રાહીમ કે કરીબ જગહ મિલે તો બેહતર વરના મસ્જિદે હરામ મેં જહાં ભી જગહ મિલે અગર વકતે મકરૂહ ન હો તો દો રકઅત નમાઝે તવાફ અદા કીજિયે, પહલી રકઅત મેં સૂરએ ફાતિહા કે બા’દ **قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ** ઔર દૂસરી મેં **قُلْ هُوَ اللَّهُ** શરીફ પઢિયે, યેહ નમાઝ વાજિબ હૈ ઔર કોઈ મજબૂરી ન હો તો તવાફ કે બા’દ ફૌરન પઢના સુન્નત હૈ. અક્સર લોગ કન્ધા ખુલા રખ કર નમાઝ પઢતે હેં યેહ મકરૂહ હૈ. ઇઝ્તિબાઅ યા’ની કન્ધા ખુલા રખના સિર્ફ ઉસ તવાફ કે સાતોં ફેરોં મેં હૈ જિસ કે બા’દ સઅય હોતી હૈ. અગર વકતે મકરૂહ દાખિલ હો ગયા હો તો બા’દ મેં પઠ લીજિયે ઔર યાદ રખિયે ઇસ નમાઝ કા પઢના લાઝિમી હૈ.

મકામે ઈબ્રાહીમ પર દો રકઅત અદા કર કે દુઆ માંગિયે,
 હદીસે પાક મેં હૈ : **اَللّٰهُمَّ اِنِّكَ تَعْلَمُ سِرِّيْ وَعَلَانِيَّتِيْ**
 કરેગા મેં ઉસ કી ખતા બખ્શ દૂંગા, ગમ દૂર કરુંગા, મોહતાજી ઉસ સે
 નિકાલ લૂંગા, હર તાજિર સે બઢ કર ઉસ કી તિજારત રખુંગા, દુન્યા
 નાચાર વ મજબૂર ઉસ કે પાસ આએગી અગર્યે વોહ ઉસે ન ચાહે.”
 (ابن عَسَاكِر ج ٧ ص ٤٣١) વોહ દુઆ યેહ હૈ :

મકામે ઈબ્રાહીમ કી દુઆ

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ تَعْلَمُ سِرِّيْ وَعَلَانِيَّتِيْ

ઐ અલ્લાહ **عَزَّوَجَلَّ** ! તૂ મેરી સબ છુપી ઓર ખુલી બાતેં જાનતા હૈ

فَاَقْبَلْ مَعْذِرَتِيْ وَتَعْلَمُ حَاجَتِيْ فَاَعْطِنِيْ

લિહાજા મેરી મા'જિરત કબૂલ ફરમા ઓર તૂ મેરી હાજત કો જાનતા હૈ
 લિહાજા મેરી ખ્વાહિશ કો

سُوْأِيْ وَتَعْلَمُ مَا فِيْ نَفْسِيْ فَاغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ

પૂરા કર ઓર તૂ મેરે દિલ કા હાલ જાનતા હૈ લિહાજા મેરે ગુનાહોં કો
 મુઆફ ફરમા.

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ اِيْمَانًا يُّبَاشِرُ قَلْبِيْ وَيَقِيْنًا

ઐ અલ્લાહ **عَزَّوَجَلَّ** ! મેં તુજ સે માંગતા હૂં ઐસા ઈમાન જો મેરે દિલ મેં
 સમા જાએ ઓર ઐસા સચ્ચા યકીન

صَادِقًا حَتَّىٰ أَعْلَمَ أَنَّهُ لَا يُصِيبُنِي إِلَّا مَا كَتَبَتْ

કે મૈં જાન લૂં કે જો કુછ તૂને મેરી તકદીર મેં લિખ દિયા હૈ વોહી મુઝે પહોંચેગા

لِي وَرِضًا بِمَا قَسَمْتَ لِي يَا أَرْحَمَ الرَّحِمِينَ ط

ઔર તેરી તરફ સે અપની કિસ્મત પર રિઝા મન્દી, ઔ સબ સે બઢ કર રહ્મ ફરમાને વાલે.

“બલીલ” કે ચાર હુરફ કી નિસ્બત સે મકામે ઇબ્રાહીમ પર નમાઝ કે ચાર મ-દની ફૂલ

﴿1﴾ “જો મકામે ઇબ્રાહીમ કે પીછે દો રક્અતેં પઢે, ઉસ કે અગલે પિછલે ગુનાહ બખ્શ દિયે જાઅંગે ઔર કિયામત કે દિન અમ્ન વાલોં મેં મહ્શૂર હોગા.” (યા’ની ઉઠાયા જાએગા) (الشفا، الجزء الثاني ص ۹۳)

﴿2﴾ અક્સર લોગ ભીડભાડ મેં ગિરતે પડતે ભી ઝબર દસ્તી “મકામે ઇબ્રાહીમ” કે પીછે હી નમાઝ પઢતે હૈં, બા’ઝ હઝરાત મસ્તૂરાત કો નમાઝ પઢાને કે લિયે હાથોં કા હલ્કા બના કર રાસ્તા ઘેર લેતે હૈં ઉન્હેં ઇસ તરહ કરને કે બજાએ ભીડ કે મૌકઅ પર “નમાઝે તવાફ” મકામે ઇબ્રાહીમ સે દૂર પઢની યાહિયે કે તવાફ કરને વાલોં કો ભી તકલીફ ન હો ઔર ખુદ કો ભી ધક્કે ન લગેં

﴿3﴾ મકામે ઇબ્રાહીમ કે બા’દ ઇસ નમાઝ કે લિયે સબ સે અફઝલ કા’બએ મુઅઝ્ઝમા કે અન્દર પઢના હૈ ફિર હતીમ મેં મીઝાબે રહમત કે નીચે ઇસ કે બા’દ હતીમ મેં કિસી ઔર જગહ ફિર કા’બએ મુઅઝ્ઝમા સે કરીબ તર જગહ મેં ફિર મસ્જિદુલ હરામ મેં કિસી

જગહ ફિર હ-રમે મક્કા કે અન્દર જહાં ભી હો. (لِبَابِ التَّنَاسُكِ ص ۱۰۶)
 ﴿4﴾ સુન્નત યેહ હૈ કે વક્તે કરાહત ન હો તો તવાફ કે બા'દ ફૌરન નમાઝ પઢે, બીચ મેં ફાસિલા ન હો ઔર અગર ન પઢી તો ઉમ્ર ભર મેં જબ પઢેગા, અદા હી હૈ કઝા નહીં મગર બુરા ક્રિયા કે સુન્નત ફૌત હુઈ. (الْمَسْأَلَةُ التَّاسِعَةُ ص ۱۰۰)

અબ મુલ્તઝમ પર આઈયે...! : નમાઝે તવાફ વ દુઆ સે ફારિગ હો કર (મુલ્તઝમ કી હાઝિરી મુસ્તહબ હૈ) મુલ્તઝમ સે લિપટ જાઈયે. દરવાઝાએ કા'બા ઔર હ-જરે અસ્વદ કે દરમિયાની હિસ્સે કો મુલ્તઝમ કહતે હૈં, ઈસ મેં દરવાઝાએ કા'બા શામિલ નહીં. મુલ્તઝમ સે કભી સીના લગાઈયે તો કભી પેટ, ઈસ પર કભી દાયાં રુખ્સાર તો કભી બાયાં રુખ્સાર ઔર દોનોં હાથ સર સે ઊંચે કર કે દીવારે મુકદ્દસ પર ફેલાઈયે યા સીધા હાથ દરવાઝાએ કા'બા કી તરફ ઔર ઉલટા હાથ હ-જરે અસ્વદ કી તરફ ફેલાઈયે. ખૂબ આંસૂ બહાઈયે ઔર નિહાયત હી આજિઝી કે સાથ ગિડગિડા કર અપને પાક પરવર દગાર عَزَّوَجَلَّ સે અપને લિયે ઔર તમામ ઉમ્મત કે લિયે અપની ઝબાન મેં દુઆ માંગિયે કે મકામે કબૂલ હૈ. યહાં કી એક દુઆ યેહ હૈ :

يَا وَاحِدُ يَا مَاجِدُ لَا تُزِلْ عَنِّي نِعْمَةَ أَنْعَمْتَهَا عَلَيَّ

ઐ કુદરત વાલે ! ઐ બુરુર્ગ ! તૂને મુઝે જો ને'મત દી, ઉસ કો મુઝ સે ઝાઈલ ન કર.

હદીસ મેં ફરમાયા : “જબ મેં ચાહતા હૂં જિબ્રીલ કો દેખતા હૂં કે મુલ્તઝમ સે લિપટે હુએ યેહ દુઆ કર રહે હૈં.” (ابن عَسَاكِر ج ۱ ص ۱۶۴) ઔર હો સકે તો દુરૂદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ ભી પઢિયે :

मकामे मुल्ताज़म पर पढने की दुआ

اللَّهُمَّ يَا رَبَّ الْبَيْتِ الْعَتِيقِ اعْتِقْ رِقَابَنَا

औ अल्लाह! और इस कदीम घर के मालिक! हमारी गरदनो को और हमारे

وَرِقَابَ آبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا وَإِخْوَانِنَا وَأَوْلَادِنَا مِنْ

(मुसल्मान) बाप दादो और माओं (बहनो) और भाईयो और औलाद की गरदनो को

النَّارِ يَا ذَا الْجُودِ وَالْكَرَمِ وَالْفَضْلِ وَالْمِنَّةِ وَالْعَطَاءِ

दोज़म से आजाद कर दे, और बज्जिश और करम और इज़ल और अहसान

وَالْإِحْسَانِ اللَّهُمَّ أَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِي الْأُمُورِ

और अता वाले! और अल्लाह! तमाम मुआ-मलात में हमारा अन्जाम

كُلِّهَا وَاجِرْنَا مِنْ خِزْيِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ

बपैर इरमा और हमें दुन्या की रुस्वाई और आभिरत के अज़ाब से मइकूल रम.

الْآخِرَةِ اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَاقِفُ

औ अल्लाह! मैं तेरा बन्दा हूँ और बन्दा ज़ादा हूँ, तेरे (मुकद्दस घर के) दरवाज़े के

تَحْتَ بَابِكَ مُلْتَزِمٌ بِاعْتَابِكَ مُتَذِلٌّ

नीचे पड़ा हूँ, तेरे दरवाजे की चौपटों से लिपटा हूँ, तेरे सामने आज्ञा का धजहार कर रहा हूँ

بَيْنَ يَدَيْكَ أَرْجُو رَحْمَتَكَ وَأَخْشَى عَذَابَكَ

और तेरी रहमत का तलब गार हूँ और तेरे दोजाब के अजाब से डर रहा हूँ

مِنَ النَّارِ يَا قَدِيمَ الْإِحْسَانِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ

औ हमेशा के मोहसिन ! (अब भी अहसान करमा) औ अल्लाह ! मैं तुज से सुवाल करता हूँ के

أَنْ تَرْفَعَ ذِكْرِي وَتَضَعَ وَزْرِي وَتُصْلِحَ

मेरे जिक्र को बुलन्दी अता करमा और मेरे गुनाहों का बोझ हलका कर और मेरे कामों को

أَمْرِي وَتُطَهِّرَ قَلْبِي وَتُنَوِّرَ لِي فِي قَبْرِي

दुरुस्त करमा और मेरे दिल को पाक कर और मेरे लिये कब्र में रोशनी करमा

وَتَغْفِرَ لِي ذَنْبِي وَأَسْأَلُكَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى

और मेरे गुनाह मुआफ़ करमा और मैं तुज से जन्नत के गिने द-रजों की भीक मांगता

مِنَ الْجَنَّةِ آمِينَ بِجَاهِ النَّبِيِّ الْأَمِينِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

आमिन बिजाह नबी अमीन صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ .

ओक अहम मस्यला : मुस्तजम के पास नमाजे तवाफ़ के बा'द आना उस तवाफ़ में है जिस के बा'द सअ्य है और जिस के बा'द सअ्य न हो म-सलन तवाफ़े नफ़ल या तवाफ़ुज़्ज़ियारह (जब के हज की सअ्य से पहले फ़ारिग हो चुके हों) उस में नमाज से पहले मुस्तजम से लिपटिये, फिर मकामे एब्राहीम के पास जा कर दो रकअत नमाज अदा कीजिये. (الْمَسْلُوكُ الْمَقْصُوطُ ص १३८)

अब जमजम पर आघये ! : अब बाबुल का'बा के सामने वाली सीध में दूर रभे हुअे आबे जमजम शरीफ़ के कूलरों पर तशरीफ़ लाईये और (याद रहे ! मस्जिद में आबे जमजम पीते वक्त अ'तिकाफ़ की नियत होना जरूरी है) किब्ला रुं जडे जडे तीन सांस में जूब पेट भर कर पियें, इरमाने मुस्तफ़ा صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم के वोह जमजम पेट भर कर नही पीते. (अबिं माजे ३ ज ६८९ व ३०७१ हदीथ) हर बार الْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ से शुर्अ कीजिये और पीने के बा'द اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ की तरफ़ निगाह उठा कर देज लीजिये, बाकी पानी जिस्म पर डालिये या मुंह, सर और बदन पर उस से मस्ह कर लीजिये मगर येह अहतियात रभिये के कोई कतरा जमीन पर न गिरे. पीते वक्त दूआ कीजिये, के कबूल है. दो इरामीने मुस्तफ़ा صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم येह ﴿1﴾ (आबे जमजम) बा ज-र-कत है और भूके के लिये जाना है और मरीज के लिये शिफ़ा है.

(ابوداؤد طیالسی ص ۶۱ حدیث ۴۵۷) ﴿۲﴾ اَمَلَمَ جِس مِرَاد سے پیا جِائے
 اُسی کے لیے ہے۔ (ابن ماجہ ج ۳ ص ۴۹۰ حدیث ۳۰۶۲)

یہ اَمَلَمَ اُس لیے ہے جس لیے اُس کو پیا کوئی

اُسی اَمَلَمَ میں جَنّت ہے، اُسی اَمَلَمَ میں کُوسر ہے

(اُیکے نا'ت)

آپ اَمَلَمَ پی کر یہ دُعا پڑھیے

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا

ترجمہ : اے اَللّٰہ! میں تُو سے اِلمّے ناہیے اور کُشاہی رِزق

وَشِفَاءٍ مِّنْ كُلِّ دَاءٍ ط

اور ہر بيماری سے سِہلّت یاہی کا سِوال کرتا ہوں۔

آپ اَمَلَمَ پیتے وکّت دُعا مانگنے کا तरीکا :

شاهےہِ مُسْلِمِ شَرِیْہِ اُتارے سَیْیِدُنَا اِمَامِ ن-وہی شاہےہِ

اَللّٰہِ اَلْقَوِیْ : پس اُس شَہس کے لیے مُسْتَلْہ ہے

جو مَکْرِت یا مَرّت وگَیرا سے شِہ کے لیے آپ اَمَلَمَ

پِنا یاہتا ہے کے کِہلا رُہو کر کِیر بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ط

کِیر کہے : “اے اَللّٰہ! مُجھے یہ اُہی پِہی ہے کے تیرے رَسول

صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ને ફરમાયા : “આબે ઝમઝમ ઉસ મક્સદ કે લિયે હૈ કે જિસ કે લિયે ઇસે પિયા જાએ.”

(ફિર યું દુઆએ માંગે મ-સલન) (મસંદામ અમદજ ૫ વ ૩૬ ૧૮૫૦)

ઐ અલ્લાહ ! મૈં ઇસે પીતા હૂં તાકે તૂ મુઝે બખ્શ દે યા ઐ અલ્લાહ ! મૈં ઇસે પીતા હૂં ઇસ કે ઝરીએ અપને મરઝ સે શિક્કા ચાહતે હુએ, ઐ અલ્લાહ ! પસ તૂ મુઝે શિક્કા અતા ફરમા દે”

ઔર મિસ્લ ઇસ કે (યા'ની હસ્બે ઝરૂરત ઇસી તરહ મુખ્તલિફ દુઆએ કરે)

(الايضاح في مناسك الحج للنووي ص ٤٠١)

ઝિયાદા ઠન્ડા ન પિયે : બહુત ઠન્ડા પાની ઇસ્તિ'માલ ન ફરમાએ કહીં આપ કી ઇબાદત મેં રુકાવટ કે અસ્બાબ ન પૈદા હો જાએ ! નફ્સ કી ખ્વાહિશ કો દબાતે હુએ ઐસે ફૂલર સે આબે ઝમઝમ નોશ ફરમાએ જિસ પર લિખા હો :

زَمْ زَمْ غَيْرُ مَبْرَدٍ :

(યા'ની ગૈર ઠન્ડા ઝમઝમ).

નઝર તેઝ હોતી હૈ : આબે ઝમઝમ દેખને સે નઝર તેઝ હોતી ઔર ગુનાહ દૂર હોતે હૈં, તીન^૩ ચુલ્લૂ સર પર ડાલને સે ઝિલ્લતો રુસ્વાઈ સે હિફાઝત હોતી હૈ. (البحر العميق في المناسك ج ٥ ص ٢٥٦٩-٢٥٧٣)

તૂ હર સાલ હજ પર બુલા યા ઇલાહી

વહાં આબે ઝમઝમ પિલા યા ઇલાહી

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ! صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

સફા વ મર્વહ કી સઅય¹ : અગર કોઈ મજબૂરી યા થકન વગૈરા ન હો તો અભી વરના આરામ કર કે સફા વ મર્વહ કી સઅય કે લિયે તય્યાર હો જાઈયે, યાદ રહે કે સઅય મેં ઇઝતિબાઅ યા'ની કન્યા ખુલા રખના નહીં હૈ. અબ સઅય કે લિયે હ-જરે અસ્વદ કા પહલે હી કી તરહ દોનોં² હાથ કાનોં તક ઉઠા કર યેહ દુઆ :

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 પઢ કર ઇસ્તિલામ કીજિયે. ઓર ન હો સકે તો ઉસ કી તરફ મુંહ કર કે
 اللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ઓર દુરુદ પઢતે હુએ ફોરન બાબુસફા પર આઈયે ! “કોહે સફા” ચૂકે “મસ્જિદે હરામ”
 સે બાહર વાકેઅ હૈ ઓર હમેશા મસ્જિદ સે બાહર નિકલતે વક્ત ઉલટા પાઉં નિકાલના સુન્નત હૈ, લિહાઝ યહાં ભી પહલે ઉલટા પાઉં નિકાલિયે ઓર હસ્બે મા'મૂલ દુરુદ શરીફ પઢ કર મસ્જિદ સે બાહર આને કી યેહ દુઆ પઢિયે :

لِيُنْهَ

1 : તહખાને (BASEMENT) મેં સઅય કીજિયે.

(ب۲، البقرة: ۱۵۸)

સફા પર અવામ કે મુખ્તલિફ અન્દાઝ : કાફી લોગ કા'બા શરીફ કી તરફ હથેલિયાં કરતે હેં, બા'ઝ હાથ લહરા રહે હોતે હેં તો બા'ઝ તીન³ બાર કાનોં તક હાથ ઉઠા કર છોડ દેતે હેં, આપ ઐસા ન કરેં બલ્કે હસ્બે મા'મૂલ દુઆ કી તરહ હાથ કન્ધોં તક ઉઠા કર કા'બએ મુઅઝ્ઝમા કી તરફ મુંહ કિયે ઉતની દેર તક દુઆ માંગિયે જિતની દેર મેં સૂ-રતુલ બ-કરહ કી 25 આયતોં કી તિલાવત કી જાએ, ખૂબ ગિડગિડા કર ઔર હો સકે તો રો રો કર દુઆ માંગિયે કે યેહ કબૂલિયત કા મકામ હૈ. અપને લિયે ઔર તમામ જિન્નો ઇન્સ મુસ્લિમીન કી ખૈર વ ભલાઈ કે લિયે ઔર એહસાને અઝીમ હોગા કે મુઝ ગુનહગારોં કે સરદાર સગે મદીના عَفَى عَنْهُ કી બે હિસાબ મગ્ફિરત હોને કે લિયે ભી દુઆ માંગિયે. નીઝ દુરુદ શરીફ પઢ કર યેહ દુઆ

પઢિયે :¹

1 : રમ્યે જમરાત, વુકૂફે અ-રફાત વગૈરા કે લિયે જિસ તરહ નિયત શર્ત નહીં ઇસી તરહ સઅય મેં ભી શર્ત નહીં બિગૈર નિયત કે ભી અગર કિસી ને સઅય કી તો હો જાએગી મગર સઅય મેં નિયત કર લેના મુસ્તહબ હૈ. નિયત નહીં હોગી તો સવાબ નહીં મિલેગા.

कोहे सहा की दुआ

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ

عَزَّوَجَلَّ सब से बड़ा है अल्लाह एज़्ज़ल सब से बड़ा है अल्लाह एज़्ज़ल सब से बड़ा है अल्लाह के सिवा

إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ

कोई ईबादत के लाईक नहीं, और अल्लाह एज़्ज़ल सब से बड़ा है. अल्लाह एज़्ज़ल सब से बड़ा है. और उम्ह है अल्लाह एज़्ज़ल के लिये

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا هَدَانَا الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَوْلَانَا

के उस ने हम को हिदायत की, उम्ह है अल्लाह एज़्ज़ल के लिये के उस ने हम को दिया,

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَلْهَمَنَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي

उम्ह है अल्लाह एज़्ज़ल के लिये के उस ने हम को ईल्हाम किया, उम्ह है अल्लाह एज़्ज़ल के लिये जिस ने

هَدَانَا إِلَى هَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا

हम को ईस की हिदायत की और अगर अल्लाह एज़्ज़ल हिदायत न करता तो हम हिदायत न पाते.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ

अल्लाह एज़्ज़ल के सिवा कोई मा'बूद नहीं, जो अकेला है उस का कोई शरीक नहीं, उसी के लिये

الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ

मुल्क है और उसी के लिये हल्क है, वोही जिन्दा करता और मारता है और वोह जुद जिन्दा है

لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

भरता नहीं, उसी के हाथ में जैर है और वोह हर शै पर

قَدِيرٌ ۖ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ صَدَقَ وَعْدُهُ

कादिर है. अल्लाह के सिवा कोई मा'बूद नहीं जो अकेला है, उस ने अपना वा'दा सच्चा किया

وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَأَعَزَّ جُنْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ

और अपने बन्दे की मदद की और अपने लश्कर को गालिब किया और काफ़िरो की जमाअतों को तन्हा उस ने शिक्स्त दी.

وَحْدَهُ ۖ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ

अल्लाह के सिवा कोई मा'बूद नहीं हम उसी की ईबादत करते हैं,

مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ۖ

उसी के लिये दीन को पालिस करते हुअे अगर्थे काफ़िर बुरा मानें.

﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ

अल्लाह (ग़ुज़ल) की पाकी है शाम व

تُصْبِحُونَ ۝ وَلَهُ الْحَدُّ فِي السَّمَوَاتِ

સુબ્હ ઓર ઉસી કે લિયે હદ્દ હૈ આસ્માનોં

وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهَرُونَ ۝

ઔર ઝમીન મેં ઔર તીસરે પહર કો ઔર ઝોહર કે વક્ત,

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ

વોહ જિન્દા કો મુર્દા સે નિકાલતા હૈ ઔર મુર્દા કો

الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ

જિન્દા સે નિકાલતા હૈ ઔર ઝમીન કો ઉસ કે મરને કે બા'દ

مَوْتِهَا ۖ وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ۝ ۙ اَللّٰهُمَّ

જિન્દા કરતા હૈ ઔર ઇસી તરહ તુમ નિકાલે જાઓગે ! ઇલાહી !

كَمَا هَدَيْتَنِي لِلْإِسْلَامِ أَسْأَلُكَ أَنْ لَا

તૂને જિસ તરહ મુઝે ઇસ્લામ કી તરફ હિદાયત કી, તુઝ સે સુવાલ કરતા હૂં કે

تَنْزِعَهُ مِنِّي حَتَّى تَوْفَّائِي وَأَنَا مُسْلِمٌ ۖ

ઇસે મુઝ સે જુદા ન કરના યહાં તક કે મુઝે ઇસ્લામ પર મૌત દે,

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

अल्लाह के लिये पाकी है और अल्लाह के लिये उम्द है और अल्लाह के सिवा कोई मा'बूद नहीं

وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

और अल्लाह सब से बड़ा है, और गुनाह से फिरना और नेकी की ताकत नहीं मगर अल्लाह की मदद से

اَللّٰهُمَّ اَحْيِنِيْ عَلَى سُنَّةِ

जो बरतर व बुजुर्ग है. धलाही ! तू मुझ को अपने

نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

नबी मुहम्मद की सुन्नत पर जिन्दा रख

وَتَوَفَّنِيْ عَلَى مِلَّتِهِ وَاعِزَّنِيْ مِنْ مُّضِلَّاتٍ

और धन की भिल्लत पर वझात दे और झितनों की गुमराहियों

الْفِتَنِ ۝ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِمَّنْ يُحِبُّكَ

से बना, धलाही ! तू मुझ को उन लोगों में कर जो तुझ से मडब्बत रभते हैं

وَيُحِبُّ رَسُوْلَكَ وَاَنْبِيَآكَ وَمَلَائِكَتَكَ

और तेरे रसूल व अम्बिया व मलाओका और नेक बन्दों से

وَعِبَادَكَ الصَّالِحِينَ اللَّهُمَّ يَسِّرْ لِي

મહબ્બત રખતે હૈં. ઇલાહી ! મેરે લિયે આસાની મુયસ્સર કર

الْيُسْرَى وَجَنِّبْنِي الْعُسْرَى اللَّهُمَّ أَحْيِنِي

ઔર મુઝે સખ્તી સે બચા, ઇલાહી ! અપને રસૂલ મુહમ્મદ

عَلَى سُنَّةِ رَسُولِكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ

صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી સુન્નત પર મુઝ કો ઝિન્દા રખ

تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَتَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَ

ઔર મુસલ્માન માર ઔર

الْحَقِّقْنِي بِالصَّالِحِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ

નેકોં કે સાથ મિલા ઔર જન્નતુન્નઈમ

وَرِثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ وَاعْفُرْ لِي خَطِيئَتِي

કા વારિસ કર ઔર કિયામત કે દિન મેરી ખતા

يَوْمَ الدِّينِ اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ إِيمَانًا كَامِلًا

બખ્શ દે. ઇલાહી ! તુઝ સે ઈમાને કામિલ

وَقَلْبًا خَاشِعًا وَنَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا

और कलबे जाशेअ का हम सुवाल करते हैं और हम तुज से एलमे नाफेअ

وَيَقِينًا صَادِقًا وَدِينًا قِيمًا وَنَسْأَلُكَ

और यकीने सादिक और दीने मुस्तकीम का सुवाल करते हैं और हर

الْعَفْوُ وَالْمَافِيَةِ مِنْ كُلِّ بَلِيَّةٍ وَنَسْأَلُكَ

बला से अफ्वो आझियत का सुवाल करते हैं और

تَمَامَ الْمَافِيَةِ وَنَسْأَلُكَ دَوَامَ الْعَافِيَةِ

पूरी आझियत और आझियत की हमेशगी

وَنَسْأَلُكَ الشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ وَنَسْأَلُكَ

और आझियत पर शुक्र का सुवाल करते हैं और आदमियों

الْغِنَى عَنِ النَّاسِ ط اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ

से बे नियाजी का सुवाल करते हैं. एलाही ! तू दुइदो सलाम

وَبَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ

व न-र-कत नाजिल कर हमारे सरदार मुहम्मद व अल्ले त्वाली एलैहि व अल्ले व सल्लम

وَصَحْبِهِ عَدَدَ خَلْقِكَ وَرِضَانُفِكَ

और धन की आल व अस्हाब पर ब कदरे शुमार तेरी मण्डूक और तेरी रिआ

وَزِينَةِ عَرْشِكَ وَمَدَادِ كَلِمَاتِكَ كُلِّهَا

और वज़न तेरे अर्श के और ब कदरे दराज़ी

ذَكَرَكَ الذَّاكِرُونَ وَغَفَلَ عَن ذِكْرِكَ

तेरे कलिमात के जब तक जिक्र करने वाले तेरा जिक्र करते रहें और जब तक गाड़िल तेरे

الْفَافِلُونَ ٥ آمِينَ بِجَاهِ النَّبِيِّ الْأَمِينِ ﷺ

आमिन बिजाह नबी अमीन ﷺ से गाड़िल रहें.

दुआ अत्म डोने के बा'द हाथ छोड दीजिये और दुइद शरीफ़ पढ कर सअ्य की नियत अपने दिल में कर लीजिये मगर ज़मान से भी कड लेना बेहतर है. मा'ना जेह्न में रबते हुअे धस तरड नियत कीजिये :

सअ्य की नियत

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ السَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ

तरजमा : ओ अल्लाह ! मैं तेरी पुशनूदी की जातिर सक और मर्वड के दरमियान सअ्य के

سَبْعَةَ أَشْوَاطٍ لَوَجْهِكَ الْكَرِيمِ فَيَسِّرُهُ

સાત ફેરે કરને કા ઈરાદા કર રહ્યા હું તો ઈસે મેરે લિયે આસાન ફરમા દે

لِيُتَقَبَّلَهُ مِنِّي ط

ઔર ઈસે મેરી તરફ સે કબૂલ ફરમા.

સફા/મર્વહ સે ઉતરને કી દુઆ

اللَّهُمَّ اسْتَعْمِلْنِي بِسُنَّةِ نَبِيِّكَ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى

કી صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ તૂ મુઝે અપને પ્યારે નબી સુન્નત કા તાબેઅ બના દે

عَلَيْهِ وَالْهَ وَسَلَّهَ وَتَوَفَّنِي عَلَى مِلَّتِهِ وَأَعِزَّنِي مِنْ

ઔર મુઝે ઉન કે દીન પર મૌત નસીબ ફરમા ઔર મુઝે પનાહ દે

مُضَلَّاتِ الْفِتَنِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّحِمِينَ ط

ફિતનોં કી ગુમરાહિયોં સે અપની રહમત કે સાથ, ઔ સબ સે ઝિયાદા રહમ કરને વાલે.

સફા સે અબ ઝિકો દુરુદ મેં મશગૂલ દરમિયાના ચાલ ચલતે હુએ જાનિબે મર્વહ ચલિયે (આજ કલ તો યહાં સંગે મરમર બિછા હુવા હૈ ઔર એર ફૂલર ભી લગે હૈં. એક સમૂય વોહ ભી થી જો

સચ્ચિ-દતુના હાજિરા عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا ને કી થી, ઝરા અપને ઝેહન મેં વોહ દિલ હિલા દેને વાલા મન્ઝર તાઝા કીજિયે, જબ યહાં બે આબો ગિયાહ મૈદાન થા ઓર નન્હે મુન્ને ઈસ્માઈલ وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام શિદ્દતે પ્યાસ સે બિલક રહે થે ઓર હઝરતે સચ્ચિ-દતુના હાજિરા عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا તલાશે આબ (પાની) મેં બેતાબ ચિલ-ચિલાતી ધૂપ કે અન્દર ઈન સંગલાખ રાસ્તોં મેં ફિર રહી થી) જૂં હી પહલા સબ્ઝ મીલ આએ મર્દ દૌડના શુરૂઅ કર દેં. (મગર મુહઝ્ઝબ તરીકે પર ન કે બે તહાશા) ઓર સુવાર સુવારી તેઝ કર દેં, હાં અગર ભીડ ઝિયાદા હો તો થોડા રુક જાઈયે જબ કે ભીડ કમ હોને કી ઉમ્મીદ હો. દૌડને મેં યેહ યાદ રખિયે કે ખુદ કો યા કિસી દૂસરે કો ઈઝા ન પહોંચે કે યહાં દૌડના સુન્નત હૈ જબ કે કિસી મુસલ્માન કો કસ્દન ઈઝા દેના હરામ. ઈસ્લામી બહનેં ન દૌરેં. અબ ઈસ્લામી ભાઈ દૌડતે હુએ ઓર ઈસ્લામી બહનેં ચલતે હુએ યેહ દુઆ પઢેં :

સબ્ઝ મીલોં કે દરમિયાન પઢને કી દુઆ

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ

ઐ અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ! મુઝે મુઆફ ફરમા ઓર મુઝ પર રહ્મ કર ઓર મેરી ખતાએ જો કે યકીનન તેરે ઈલ્મ મેં હૈં ઉન સે દર ગુઝર ફરમા, બેશક તૂ

تَعْلَمُ مَا لَا نَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ

જાનતા હૈ હમેં ઉસ કા ઈલ્મ નહીં. બેશક તૂ ઈઝ્ઝત વ ઈક્રામ વાલા હૈ

وَاهْدِنِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ ۖ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا عُمْرَةً

और मुझे सिराते मुस्तकीम पे काँधम रख, ओ अल्लाह! मेरे उम्रे को

مَبْرُورَةً وَسَعِيًّا مَشْكُورًا وَذَنْبًا مَغْفُورًا ۖ

મબરૂર और मेरी सअ्य को मश्कूर (पसन्दीदा) करमा और मेरे गुनाहों को बप्श दे.

જબ દૂસરા સબ્જ મીલ આએ તો આહિસ્તા હો જાઈયે
 और दरमियाना याल से जानिबे मर्वह बढे यलिये. औ लीजिये !
 મર્વહ શરીફ આ ગયા, અવામુન્નાસ દૂર ઊપર તક ચઢે હુએ હેં.
 आप उन की नकल मत कीजिये यहां पहली सीढ़ी पर चढ़ने बल्के
 उस કે કરીબ ઝમીન પર ખડે હોને સે ભી મર્વહ પર ચઢના હો
 ગયા, યહાં અગર્યે ઇમારાત બન જાને કે સબબ કા'બા શરીફ
 નઝર નહીં આતા મગર કા'બએ મુશરફા કી તરફ મુંહ કર કે સફા
 કી તરહ ઉતની હી દેર તક દુઆ માંગિયે. અબ નિયત કરને કી
 ઝરૂરત નહીં કે વોહ તો પહલે હો ચુકી યેહ એક ફેરા હુવા.

અબ હરબે સાબિક દુઆ પઢતે હુએ મર્વહ સે જાનિબે સફા
 यलिये और हरबे मा'मूल भीलैने अफ्जरैन (या'नी सब्ज मीलों) કે
 દરમિયાન મર્દ દૌડતે હુએ और ईस्लामी બહનૈં ચલતે હુએ વોહી
 દુઆ પઢે, અબ સફા પર પહોંચ કર દો ફેરે પૂરે હુએ. ઈસી તરહ
 સફા और मर्वह કે दरमियान ચલતે, દૌડતે સાતવાં ફેરા મર્વહ

પર ખત્મ હોગા, اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ عَزَّوَجَلَّ આપ કી સમૂય મુકમ્મલ હુઈ.

દૌરાને સમૂય એક ઝરૂરી એહતિયાત : બસા અવકાત લોગ મસ્જા મેં નમાઝ પઢ રહે હોતે હેં. દૌરાને તવાફ તો નમાઝી કે આગે સે ગુઝરના જાઈઝ હૈ મગર દૌરાને સમૂય ના જાઈઝ. એસે મોકઅ પર રુક કર નમાઝી કે સલામ ફેરને કા ઇન્તિઝાર કર લીજિયે. હાં કિસી ગુઝરને વાલે કો આડ બના કર ગુઝર સકતે હેં.

નમાઝે સમૂય મુસ્તહબ હૈ : અબ હો સકે તો મસ્જિદે હરામ મેં દો રકઅત નમાઝ નફલ (અગર મકરૂહ વક્ત ન હો તો) અદા કર લીજિયે કે મુસ્તહબ હૈ. હમારે પ્યારે આકા صَلَّى اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને સમૂય કે બા'દ મતાફ કે કનારે હ-જરે અસ્વદ કી સીધ મેં દો નફલ અદા ફરમાએ હેં.

(مُسْنَدُ إِمَامِ أَحْمَد ج ١٠ ص ٣٥٤، حَدِيث ٢٧٣١٣، رَدُّ الْمُحْتَار ج ٣ ص ٨٩)

હલ્ક યા તક્સીર : અબ મર્દ હલ્ક કરેં યા'ની સર મુંડવા દેં યા તક્સીર કરેં યા'ની બાલ કતરવાએં. મગર હલ્ક કરવાના બેહતર હૈ.

તક્સીર કી તા'રીફ : તક્સીર યા'ની કમ અઝ કમ ચૌથાઈ (1/4) સર કે બાલ ઊંગલી કે પોરે બરાબર કટવાના. ઈસ મેં યેહ એહતિયાત રખિયે કે એક પોરે સે ઝિયાદા કટેં તાકે સર કે બીચ મેં જો છોટે છોટે બાલ હોતે હેં વોહ ભી એક પોરે કે બરાબર કટ જાએં. બા'ઝ લોગ કેંચી સે દો તીન જગહ કે ચન્દ બાલ કાટ લિયા કરતે હેં, હ-નફિય્યોં કે લિયે યેહ તરીકા ગલત હૈ ઔર ઈસ

તરહ એહરામ કી પાબન્દિયાં ભી ખત્મ ન હોંગી.

ઇસ્લામી બહનોં કી તક્સીર : ઇસ્લામી બહનોં કો સર મુંડાના હરામ હૈ વોહ સિફ તક્સીર કરવાએં. ઇસ કા આસાન તરીકા યેહ હૈ કે અપની ચુટિયા કે સિરે કો ઉંગલી કે ગિર્દ લપેટ કર ઉતના હિસ્સા કાટ લેં, લેકિન યેહ એહતિયાત લાઝિમી હૈ કે કમ અઝ કમ ચૌથાઈ (1/4) સર કે બાલ એક પોરે કે બરાબર કટ જાએં.

આપ કો મુબારક હો **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَزَّوَجَلَّ** આપ ઉમ્મે સે ફારિગ હો ગએ.

શરફ મુઝ કો ઉમ્મે કા મોલા દિયા હૈ

કરમ મુઝ ગુનહગાર પર યેહ બડા હૈ

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّد

ચપ્પલોં કે બારે મેં ઝરૂરી મસજીદા : મસ્જિદે હરામ વ મસ્જિદુન્ન-બવિરિયિશશરીફ **عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام** કે મુબારક દરવાઝોં કે બાહર બે શુમાર લોગ જૂતે ચપ્પલ ઉતાર દેતે હેં ફિર વાપસી મેં જો ભી જૂતા પસન્દ આયા પહન કર ચલતે બનતે હેં ! ઇસ તરહ કે જૂતે યા ચપ્પલ બિલા ઇજાઝતે શર-ઈ જિતની બાર ઇસ્તિ'માલ કરેંગે ઉતની તા'દાદ મેં ગુનાહ હોતા રહેગા મ-સલન બિલા ઇજાઝતે શર-ઈ એક બાર કે ઉઠાએ હુએ જૂતે 100 બાર પહને તો 100 મર્તબા પહનને કા ગુનાહ હુવા. ઇન

જૂતોં કે અહકામ “લુક્તા” (યા’ની કિસી કી ગિરી પડી ચીઝ) કે હેં, કે માલિક મિલને કી ઉમ્મીદ હી ખત્મ હો જાએ તો જિસ કો યેહ “લુક્તા” મિલા અગર યેહ ફકીર હૈ તો ખુદ રખ સકતા હૈ વરના કિસી ફકીર કો દે દે.

જિસ ને દૂસરોં કે જૂતે ના જાઘઝ ઘસ્તિ’માલ કર લિયે અબ કયા કરે ? : મઝકૂરા અન્દાઝ પર દુન્યા મેં જિસ ને જહાં સે ભી ઇસ તરહ કી હ-ર-કત કી વોહ ગુનહગાર હૈ. અપને લિયે “લુક્તા” યા’ની ગિરી પડી ચીઝ ઉઠા લે જાને વાલે પર ફર્જ હૈ કે તૌબા ભી કરે ઔર ઇસ તરહ જિતને ભી જૂતે ચપ્પલ યા ચીઝેં લી હેં, અગર ઇન કે અસ્લ માલિકોં યા વોહ ન રહે હોં તો ઉન કે વારિસોં તક પહોંચાના મુમ્કિન ન હો તો વોહ સારી ચીઝેં યા અગર વોહ અશ્યા બાકી નહીં રહીં તો ઉન કી કીમત કિસી મિસ્કીન કો દે દે. યા ઉન કી કીમત મસ્જિદ વ મદ્રસા વગૈરા મેં દે દે. (લુક્તે કે તફ્સીલી મસાઈલ કે લિયે બહારે શરીઅત જિલ્દ 2 સફહા 471 તા 484 કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે)

આહ ! જો બો ચુકા હું, વક્તે દિરો¹

હોગા હસરત કા સામના યા રબ !

(ઝોકે ના’ત)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ ! صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

لَهُ

1 : યા’ની ફસ્લ કાટતે વક્ત

ઇસ્લામી બહનોં કે લિયે મ-દની ફૂલ : ઔરતેં નમાઝ ફરોદ ગાહ (યા'ની કિયામ ગાહ) હી મેં પઢેં. નમાઝોં કે લિયે જો મસ્જિદેને કરીમૈન મેં હાઝિર હોતી હૈં જહાલત હૈ કે મક્સૂદ સવાબ હૈ ઔર ખુદ પ્યારે સરકાર, મ-દની તાજદાર صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ તાજદાર ને ફરમાયા : “ઔરત કો મેરી મસ્જિદ (યા'ની મસ્જિદે ન-બવી عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) મેં નમાઝ પઢને સે ઝિયાદા સવાબ ઘર મેં પઢના હૈ.” (مُسْنَدُ إِمَامِ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ ج ١٠ ص ٣١٠ حَدِيث ٢٧١٠٨)

તવાફ મેં સાત બાતેં હરામ હૈં

તવાફ અગર્યે નફલ હો, ઉસ મેં યેહ સાત બાતેં હરામ હૈં :

﴿1﴾ બે વુઝૂ તવાફ કરના ﴿2﴾ બિગૈર મજબૂરી ડોલી મેં યા કિસી કી ગોદ મેં યા કિસી કે કન્ધોં વગૈરા પર તવાફ કરના ﴿3﴾ બિલા ઉઝર બૈઠ કર સરકના યા ઘુટનોં પર ચલના ﴿4﴾ કા'બે કો સીધે હાથ પર લે કર ઉલટા તવાફ કરના ﴿5﴾ તવાફ મેં “હતીમ” કે અન્દર હો કર ગુઝરના ﴿6﴾ સાત ફેરોં સે કમ કરના ﴿7﴾ જો ઉઝૂવ સત્ર મેં દાખિલ હૈં ઉસ કા ચૌથાઈ (1/4) હિસ્સા ખુલા હોના, મ-સલન રાન યા આઝાદ ઔરત કા કાન યા કલાઈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1112) ઇસ્લામી બહનેં ખૂબ એહતિયાત કરેં, દૌરાને તવાફ ખુસૂસન હ-જરે અસ્વદ કા ઇસ્તિલામ કરતે વક્ત કાફી ખવાતીન કી ચૌથાઈ કલાઈ તો ક્યા બા'ઝ અવકાત પૂરી કલાઈ ખુલ જાતી હૈ ! (તવાફ કે ઇલાવા બી ગૈર મહરમ કે સામને

સર કે બાલ યા કાન યા કલાઈ ખોલના હરામ વ ગુનાહ હૈ. પદે કે તફસીલી અહકામ મા'લૂમ કરને કે લિયે દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મતબૂઆ 397 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “પદે કે બારે મેં સુવાલ જવાબ” કા મુતા-લઆ ફરમાઈયે)

તવાફ કે ગ્યારહ મકરૂહાત

﴿1﴾ ફુઝૂલ બાત કરના ﴿2﴾ ઝિકો દુઆ યા તિલાવત યા ના'ત વ મુનાજાત યા કોઈ કલામ બુલન્દ આવાઝ સે કરના ﴿3﴾ હમ્દો સલાત વ મન્કબત કે સિવા કોઈ શે'ર પઢના ﴿4﴾ નાપાક કપડોં મેં તવાફ કરના (મુસ્તા'મલ ચપ્પલ યા જૂતે સાથ લિયે તવાફ ન કરેં એહતિયાત ઈસી મેં હૈ) ﴿5﴾ રમલ યા ﴿6﴾ ઈઝ્તિબાઅ યા ﴿7﴾ બોસએ સંગે અસ્વદ જહાં જહાં ઈન કા હુકમ હૈ તર્ક કરના ﴿8﴾ તવાફ કે ફેરોં મેં ઝિયાદા ફાસિલા દેના. હાં ઝરૂરત હો તો ઈસ્તિન્જા કે લિયે જા સકતે હૈં, વુઝૂ કર કે બાકી પૂરા કર લીજિયે ﴿9﴾ એક તવાફ કે બા'દ જબ તક ઉસ કી દો રક્અતેં ન પઢ લેં દૂસરા તવાફ શુરૂઅ કર દેના. હાં અગર મકરૂહ વક્ત હો તો હરજ નહીં. મ-સલન સુબહે સાદિક સે લે કર સૂરજ બુલન્દ હોને તક યા બા'દે નમાઝે અસ્ર સે ગુરૂબે આફતાબ તક, કે ઈસ મેં કઈ તવાફ બિગૈર “નમાઝે તવાફ” જાઈઝ હૈં અલબત્તા મકરૂહ વક્ત ગુઝર જાને કે બા'દ હર તવાફ કે લિયે દો દો રક્અત અદા કરની હોંગી ﴿10﴾ તવાફ મેં કુછ ખાના ﴿11﴾ પેશાબ યા રીહ વગૈરા

की शिद्दत छोते हुअे तवाफ़ करना.

(बछारे शरीअत, जि. 1, स. 1113, ۱۶۰ المسَلُّكُ الْمُتَقَسِّطُ لِلْقَارِی ص)

तवाफ़ व सअ्य में येह सात काम जायज़ हैं :

﴿1﴾ सलाम करना ﴿2﴾ जवाब देना ﴿3﴾ ज़रूरत के वक्त बात करना ﴿4﴾ पानी पीना (सअ्य में आ भी सकते हैं) ﴿5﴾ हम्दो ना'त या मन्कबत के अशआर आहिस्ता आहिस्ता पढना ﴿6﴾ दौराने तवाफ़ नमाज़ी के आगे से गुज़रना ज़ाईज है के तवाफ़ भी नमाज़ ही की तरह है मगर सअ्य के दौरान गुज़रना ज़ाईज नहीं ﴿7﴾ इतवा पूछना या इतवा देना.

(अज़न, स. 1114, ۱۶۲ المسَلُّكُ الْمُتَقَسِّطُ ص)

सअ्य के 10 मक़्ज़हात : ﴿1﴾ बिगैर ज़रूरत इस के फ़ेरो में ज़ियादा फ़ासिला (वक्फ़ा, दूरी) देना. हां कज़ाअे हाज़त या तजदीदे वुजू के लिये जा सकते हैं (सअ्य में वुजू ज़रूरी नहीं, मुस्तहब है) ﴿2﴾ ખરીદ व ﴿3﴾ ફરોખ્ત ﴿4﴾ ફુઝૂલ કલામ ﴿5﴾ “પરેશાન નઝરી” યા'ની ઇધર ઉધર ફુઝૂલ દેખના સઅ્ય મેં ભી મકઝૂહ હે ઔર તવાફ મેં ઔર જિયાદા મકઝૂહ ﴿6﴾ સફા, યા ﴿7﴾ મર્વહ પર ન ચઢના (મા'મૂલી સા ચઢિયે ઊપર તક નહીં) ﴿8﴾ બિગૈર મજબૂરી મર્દ કા “મસ્આ” મેં ન દૌડના ﴿9﴾ તવાફ કે બા'દ બહુત તાખીર સે સઅ્ય કરના ﴿10﴾ સત્રે ઔરત ન હોના.

(બछारे शरीअत, जि. 1, स. 1115)

સમૂચ કે ચાર મુ-તફરિક મ-દની ફૂલ : ﴿1﴾ સમૂચ મેં

પૈદલ ચલના વાજિબ હૈ જબ કે ઉઝર ન હો (બિલા ઉઝર સુવારી પર યા ઘિસટ કર કી તો દમ વાજિબ હોગા) (أَبَاؤُ التَّنَاسُكِ ص 178)

﴿2﴾ સમૂચ કે લિયે તહારત શર્ત નહીં હૈઝ વ નિફાસ વાલી ભી કર સકતી હૈ (مَنْ طَهَّرَ لَمْ يَكُنْ مُسَافِرًا) ﴿3﴾ જિસ્મ વ લિબાસ પાક હોં ઓર

બા વુઝૂ ભી હોં યેહ મુસ્તહબ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1110)

﴿4﴾ સમૂચ શુરૂઅ કરતે વક્ત પહલે સફા કી દુઆ પઢિયે ફિર સમૂચ કી નિય્યત કીજિયે. સમૂચ કે મુ-તઅદિદ અફઆલ હેં, જૈસા કે હ-જરે અસ્વદ કા ઇસ્તિલામ, સફા પર ચઢના, દુઆ માંગના વગૈરા ઇન સબ પર નિય્યતેં કર લે તો અચ્છા હૈ, કમ અઝ કમ દિલ મેં યેહ નિય્યત હોના ભી કાફી હૈ હુસૂલે સવાબ કે લિયે અસ્લ સમૂચ સે પહલે કે અફઆલ કર રહા હૂં.

ઇસ્લામી બહનોં કે લિયે ખાસ તાકીદ : ઇસ્લામી બહનેં યહાં ભી ઓર હર જગહ મદોં સે અલગ થલગ રહેં. અકસર નાદાન ઓરતેં “હ-જરે અસ્વદ” ઓર રુકને યમાની કો ચૂમને કે લિયે યા કા’બતુલ્લાહ શરીફ કે કરીબ જાને કે લિયે બે ધડક મદોં મેં જા ઘુસતી હેં. તૌબા ! તૌબા ! યેહ સખ્ત બેબાકી હૈ. ઇસ્લામી બહનોં કે લિયે ઠીક દોપહર કે વક્ત મ-સલન દિન કે 10 બજે તવાફ કરના મુનાસિબ હૈ કે ઉસ વક્ત ભીડ કમ હોતી હૈ.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ ! صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

મદીને કી હાઝિરી

હસન હજ કર લિયા કા'બે સે આંખોં ને ઝિયા પાઈ

ચલો દેખેં વોહ બસ્તી જિસ કા રસ્તા દિલ કે અન્દર હૈ

ઝોક બઢાને કા તરીકા : મદીનએ મુનવ્વરહ

كَادَا اللَّهُ شَرْفًا وَتَعْظِيمًا કા મુકદ્દસ સફર આપ કો મુબારક હો ! રાસ્તે ભર દુરુદો સલામ કી કસરત કીજિયે ઔર ના'તિયા અશઆર પઢતે રહિયે યા હો સકે તો ટેપ રેકૉર્ડર પર ખુશ ઇલ્હાન ના'ત ખ્વાનોં કે કેસિટ સુનતે રહિયે કે إِنَّ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ઇસ તરહ તરકિકયે ઝોક કે અસ્બાબ હોંગે. મદીનએ પાક કી અ-ઝ-મતો રિફઅત કા તસવ્વુર બાંધતે રહિયે, ઇસ કે ફઝાઈલ પર ગૌર કરતે રહિયે.¹ ઇસ સે ભી إِنَّ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ આપ કા શૌક મઝીદ બઢેગા.

મદીના કિતની દેર મેં આએગા ! : મક્કએ મુકર્રમા

كَادَا اللَّهُ شَرْفًا وَتَعْظِيمًا સે મદીનએ મુનવ્વરહ કા ફાસિલા તકરીબન 425 કિલો મીટર હૈ જિસે આમ દિનોં મેં બસ તકરીબન 5 ઘન્ટે મેં તૈ કર લેતી હૈ મગર હજ કે દિનોં મેં બા'ઝ دِينِهِ

1 : દૌરાને કિયામે હ-રમૈને શરીફૈન ફઝાઈલે મક્કા વ મદીના પર મબ્ની કુતુબ કા મુતા-લઆ તરકિકયે ઝોક કા બેહતરીન ઝરીઆ હૈ નીઝ ઇશકે રસૂલ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ઓળા હઝરત صَلَّی اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કા ના'તિયા દીવાન “હદાઈકે બખ્શિશ” ઔર ઉસ્તાઝે ઝમન મૌલાના હસન રઝા ખાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى કા કલામ “ઝોકે ના'ત” કા ખૂબ મુતા-લઆ ફરમાઈયે.

મસ્લહતોં કી બિના પર રફતાર કમ રખી જાતી ઔર પહોંચને મેં બસ તકરીબન 8 તા 10 ઘન્ટે લે લેતી હૈ. “મકંઝે ઇસ્તિકબાલે હુજજાજ” પર બસ રુકતી હૈ, યહાં પાસપોર્ટ કા ઇન્દિરાજ હોતા હૈ ઔર પાસપોર્ટ રખ કર એક કાર્ડ જારી કિયા જાતા હૈ જિસે હાજી ને સંભાલ કર રખના હોતા હૈ, યહાં કી કારવાઈ મેં બસા અવકાત કઈ ઘન્ટે ભી લગ જાતે હૈં, સબ્ર કા ફલ મીઠા હૈ. અન્કરીબ આપ **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** મીઠે મદીને કે ગલી કૂચોં કે જલ્લે લૂટંગે, જલ્લ હી આપ ગુમ્બદે ખઝરા કે દીદાર સે અપની આંખેં ઠન્ડી કરેંગે. જૂં હી દૂર સે મસ્જિદુન્ન-બવિયિશશરીફ **عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام** કે મીનારે નૂરબાર પુર વકાર પર નિગાહ પડેગી, સબ્જ સબ્જ ગુમ્બદ નઝર આએગા **إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ** આપ કે કલ્બ મેં હલચલ મચ જાએગી ઔર આંખોં સે બે ઇખ્તિયાર આંસૂ છલક પડેંગે.

સાઈમ કમાલે ઝબ્ત કી કોશિશ તો કી મગર
 પલકોં કા હલ્કા તોડ કર આંસૂ નિકલ ગએ

હવાએ મદીના સે આપ કે મશામે દિમાગ મુઅત્તર હો રહે હોંગે ઔર આપ અપની રૂહ મેં તા-ઝગી મહસૂસ કર રહે હોંગે, હો સકે તો નંગે પાઉં રોતે હુએ મદીનએ મુનવ્વરહ **زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** કી ફઝાઓં મેં દાખિલ હોં.

જૂતે ઉતાર લો ચલો બા હોશ બા અદબ

દેખો મદીને કા હસીં ગુલઝાર આ ગયા

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّد

નંગે પાઉં રહને કી કુરઆની દલીલ : ઔર યહાં નંગે પાઉં રહના કોઈ ખિલાફે શર-અ ફે'લ ભી નહીં બલકે મુકદ્દસ સર ઝમીન કા સરાસર અદબ હૈ. યુનાન્હે હઝરતે સચ્ચિદુના મૂસા કલીમુલ્લાહ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام ને અપને રબ عَزَّوَجَلَّ સે હમ કલામી કા શરફ હાસિલ ક્રિયા તો અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ ને ઈશ્દિ ફરમાયા :

فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۚ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى (١٢: ١٦)

તર-જ-મઅે કન્ઝુલ ઈમાન : તો અપને જૂતે ઉતાર ડાલ, બેશક તૂ પાક જંગલ તુવા મેં હૈ.

જબ તૂરે સીના કી મુકદ્દસ વાદી મેં સચ્ચિદુના મૂસા કલીમુલ્લાહ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام કો ખુદ અલ્લાહ તબા-ર-ક વ તઆલા જૂતે ઉતાર લેને કા હુકમ ફરમાએ તો મદીના તો ફિર મદીના હૈ, યહાં અગર નંગે પાઉં રહા જાએ તો ક્યૂં સઆદત કી બાત ન હોગી ! કરોડોં માલિકિયોં કે પેશવા ઔર મશહૂર આશિકે રસૂલ હઝરતે સચ્ચિદુના ઈમામ માલિક رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ મદીનએ પાક زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا કી ગલિયોં મેં નંગે પૈર ચલા કરતે થે. (الطَبَقَاتُ الْكُبْرَى لِلشَّعْرَانِي الْجُزء الاول ص ٧٦) આપ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا મેં કભી ઘોડે પર સુવાર ન હોતે, ફરમાતે હેં : મુઝે અલ્લાહ عَزَّوَجَلَّ સે હયા

آتی ہے کہ اس مبارک زمین کو اپنے گھر کے کھمبوں تلے رٹھ
 جس میں اس کے پھرے مڈبھن صَلَّی اللہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم مویڈ ہے.
 (یا'نی آپ صَلَّی اللہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کا رٹھ اے)

(احیاء العلوم ج ۱ ص ۴۸)

اے پاکہ مہینا ! تھ لی بتا میں کسے پاؤں رٹھ یوں

تھ پاکہ پا سرکار کی ہے آںہوں سے لگاؤ جاتی ہے

ہاتھری کی تھاری : ہاتھریے رٹھ اے رسول
 صَلَّی اللہ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سے پہلے مکان وگہرا کا بندھ بست کر
 لیجیے، ہاتھرے ہو تو آ پی لیجیے، اہل گھر ہر وہ
 بات جو چھوٹو چھوٹے میں مانے ہو اس سے ہارگ ہو لیجیے.
 اہل تاجا وٹھ کیجیے اس میں مہسواک گھر ہو بڑے بھتر
 یہ ہے کہ گھل کر لیجیے، گھلے گھلے کپڑے بڑے ہو سکے تو نیا
 سکے لہباس، نیا ہماما شریف وگہرا جہے تن کیجیے،
 سمرما اور چھوٹ لگا لیجیے اور مٹھ اٹھل ہے، اہل
 روتے گھلے ہرہار کی ترے بھہیے.

(بہارے شریعت، ج. 1، ص. 1223 مابھون)

اے لیجیے ! سب گھمبہ آ گیا : اے لیجیے ! وہ
 سب سب گھمبہ جسے آپ نے تھریوں میں دہا تھا، ہیاوں
 میں یما تھا اہل سبھ آپ کی آںہوں کے سامنے ہے.

અશકોં કે મોતી અબ નિછાવર ઝાઈરો કરો વોહ સખ્ત ગુમ્બદ મમ્બએ અન્વાર આ ગયા

અબ સર ઝુકાએ બા અદબ પઢતે હુએ દુરુદ

રોતે હુએ આગે બઢો દરબાર આ ગયા

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 473)

હાં ! હાં ! યેહ વોહી સખ્ત ગુમ્બદ હૈ જિસ કે દીદાર કે લિયે આશિકાને રસૂલ કે દિલ બે કરાર રહતે ઔર આંખેં અશકબાર હો જાયા કરતી હૈં, ખુદા عَزَّوَجَلَّ કી કસમ ! રૌઝાએ રસૂલુલ્લાહ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سے અઝીમ જગહ દુન્યા કે કિસી મકામ મેં તો કુજા જન્નત મેં ભી નહીં હૈ.

ફિરદૌસ કી બુલન્દી ભી છૂ સકે ન ઇસ કો

ખુલ્દે બરીં સે ઊંચા મીઠે નબી કા રૌઝા

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 298)

દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ કિતાબ “વસાઈલે બખ્શિશ” કે સફહા 298 કે હાશિયે મેં હૈ : રૌઝા કે લફઝી મા'ના હૈં : બાગ. શે'ર મેં રૌઝા સે મુરાદ વોહ હિસ્સાએ ઝમીન હૈ જિસ પર રહમતે આલમ રَحْمَةُ اللہِ السَّلَام કા જિસ્મે મુઅઝ્ઝમ તશરીફ ફરમા હૈ. ઇસ કી ફઝીલત બયાન કરતે હુએ ફુ-કહાએ કિરામ رَحْمَةُ اللہِ السَّلَام ફરમાતે હૈં : મહબૂબે દાવર صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે જિસ્મે અન્વાર સે ઝમીન કા જો હિસ્સા લગા હુવા હૈ. વોહ કા'બા શરીફ સે બલ્કે અશોં કુર્સી સે ભી અફઝલ હૈ.

(دُرُؤْمَخْتَار ۶ ص ۱۲)

હો સકે તો બાબુલ બકીઅ સે હાઝિર હોં : અબ સરાપા

અ-દબો હોશ બને, આંસૂ બહાતે યા રોના ન આએ તો કમ અઝ કમ રોને જૈસી સૂરત બનાએ બાબે બકીઅ¹ પર હાઝિર હોં.

“الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ” અઝ કર કે ઝરા ઠહર જાઈયે.

ગોયા સરકારે ઝી વકાર صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કે શાહી દરબાર મેં હાઝિરી કી ઇજાઝત માંગ રહે હૈં. અબ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

કહ કર અપના સીધા કદમ મસ્જિદ શરીફ મેં રખિયે ઔર હમાતન અદબ હો કર દાખિલે મસ્જિદે ન-બવી

عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام

ઈસ વક્ત જો તા'ઝીમ વ અદબ ફર્ઝ હૈ વોહ હર આશિકે રસૂલ કા દિલ જાનતા હૈ. હાથ, પાઉં, આંખ, કાન, ઝબાન, દિલ સબ

ખયાલે ગૈર સે પાક કીજિયે ઔર રોતે હુએ આગે બઢિયે, ન ઈર્દ ગિર્દ નઝરેં ઘુમાઈયે, ન હી મસ્જિદ કે નક્શો નિગાર દેખિયે,

બસ એક હી તડપ, એક હી લગન ઔર એક હી ખયાલ હો કે ભાગા હુવા મુજરિમ અપને આકા صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી

બારગાહે બેકસ પનાહ મેં પેશ હોને કે લિયે ચલા હૈ.

دينه

1 : યેહ મસ્જિદે ન-બવી عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام કે જાનિબે મશરિક વાકેઅ હૈ. ઉમૂમન દરબાન બાબે બકીઅ સે હાઝિરી કે લિયે નહીં જાને દેતે લિહાઝા લોગ બાબુસ્સલામ હી સે હાઝિર હોતે હૈં ઈસ તરહ હાઝિરી કી ઇબ્તિદા સરે અક્દસ સે હોગી ઔર યેહ ખિલાફે અદબ હૈ ક્યૂંકે બુઝુર્ગોં કી ખિદમત મેં કદમોં કી તરફ સે આના હી અદબ હૈ. અગર બાબે બકીઅ સે હાઝિરી ન હો સકે તો બાબુસ્સલામ સે ભી હરજ નહીં. અગર ભીડ વગૈરા ન હો તો કોશિશ કીજિયે કે બાબે બકીઅ સે હાઝિરી હો જાએ.

ચલા હું એક મુજરિમ કી તરહ મેં જાનિબે આકા

નઝર શરમિન્દા શરમિન્દા, બદન લરઝીદા લરઝીદા

નમાઝે શુકાના : અબ અગર મકરૂહ વક્ત ન હો ઔર ગ-લ-બએ શૌક મોહલત દે તો દો દો રકઅત તહિય્યતુલ મસ્જિદ વ શુકાનએ બારગાહે અકદસ અદા કીજિયે, પહલી રકઅત મેં અલ હમ્દ શરીફ કે બા'દ **قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ** ઔર દૂસરી મેં અલ હમ્દ શરીફ કે બા'દ **قُلْ هُوَ اللَّهُ** પઢિયે.

સુનહરી જાલિયોં કે રૂ બરૂ : અબ અ-દબો શૌક મેં ડૂબે, ગરદન ઝુકાએ, આંખેં નીચી કિયે, રોને વાલી સૂરત બનાએ બલ્કે ખુદ કો બઝોર રોને પર લાતે, આંસૂ બહાતે, થર-થરાતે, કપ-કપાતે, ગુનાહોં કી નદામત સે પસીના પસીના હોતે, સરકારે નામદાર **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** કે ફઝલો કરમ કી ઉમ્મીદ રખતે, આપ **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** કે ક-દમૈને શરીફૈન¹ કી તરફ સે સુનહરી જાલિયોં કે રૂ બરૂ મુવા-જહા શરીફ મેં (યા'ની ચેહરએ મુબારક કે સામને) હાઝિર હોં, કે સરકારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના **صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** અપને મઝારે પુર અન્વાર મેં રૂ બ કિબ્લા જલ્વા અફરોઝ હૈં, મુબારક કદમોં કી તરફ સે હાઝિર

له

1 : બાબુલ બકીઅ સે હાઝિરી મિલી તો પહલે ક-દમૈને શરીફૈન આઅંગે ઔર બાબુસ્સલામ સે આએ તો પહલે સરે અકદસ આએગા.

હોંગે તો સરકારે દો જહાં صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી નિગાહે બેકસ પનાહ બરાહે રાસ્ત આપ કી તરફ હોગી ઔર યેહ બાત આપ કે લિયે દોનોં જહાં મેં કાફી હૈ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1224)

મુવા-જહા શરીફ પર હાઝિરી¹

અબ સરાપા અદબ બને ઝેરે કિન્દીલ ઉન ચાંદી કી કીલોં કે સામને જો સુનહરી જાલિયોં કે દરવાઝાએ મુબા-રકા મેં ઊપર કી તરફ જાનિબે મશરિક લગી હુઈ હૈં, કિબ્લે કો પીઠ કિયે કમ અઝ કમ ચાર હાથ (યા'ની તક્રીબન દો ગઝ) દૂર નમાઝ કી તરહ હાથ બાંધ કર સરકારે નામદાર صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કે ચેહરેએ પુર અન્વાર કી તરફ રુખ કર કે ખડે હોં, કે “ફતાવા આલમગીરી” વગૈરા મેં યેહી અદબ લિખા હૈ કે **يَقِفُ كَمَا يَقِفُ فِي الصَّلَاةِ** યા'ની “સરકારે મદીના صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કે દરબાર મેં ઈસ તરહ ખડા હો જિસ તરહ નમાઝ મેં ખડા હોતા હૈ.” યકીન માનિયે ! સરકારે ઝી વકાર صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ અપને મઝારે ફાઈઝુલ અન્વાર મેં સચ્ચી હકીકી દુન્યાવી જિસ્માની હયાત સે ઉસી તરહ ઝિન્દા હૈં જિસ તરહ વફાત શરીફ સે પહલે થે ઔર આપ કો ભી દેખ રહે હૈં બલ્કે આપ કે દિલ મેં જો ખયાલાત આ રહે હૈં ઉન પર

1 : લોગ ઉમૂમન બડે સૂરાખ કો “મુવા-જહા શરીફ” સમજતે હૈં બલ્કે અક્સર ઉર્દૂ કિતાબોં મેં ભી યેહી લિખા હૈ મગર રફીકુલ મો'તમિરીન મેં આ'લા હઝરત رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى کِ તહકીક કે મુતાબિક મુવા-જહા શરીફ કી નિશાન દેહી કી ગઈ હૈ.

ભી મુત્તલઅ (યા'ની બા ખબર) હૈં. ખબરદાર ! જાલી મુબારક કો બોસા દેને યા હાથ લગાને સે બચિયે, કે યેહ ખિલાફે અદબ હૈ, હમારે હાથ ઈસ કાબિલ હી નહીં કી જાલી મુબારક કો ધૂ સકેં, લિહાઝા ચાર⁴ હાથ (યા'ની તકરીબન દો ગઝ) દૂર રહિયે, યેહ ઉન કી રહમત કયા કમ હૈ કે આપ કો અપને મુવા-જ-હમે અકદસ કે કરીબ બુલાયા ! સરકારે નામદાર صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી નિગાહે કરમ અગર્યે હર જગહ આપ કી તરફ થી, અબ ખુસૂસિયત ઔર ઈસ દ-ર-જામે કુર્બ કે સાથ આપ કી તરફ હૈ.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1224, 1225)

દીદાર કે કાબિલ તો કહાં મેરી નઝર હૈ

યેહ તેરી ઈનાયત હૈ જો રુખ તેરા ઈધર હૈ

બારગાહે રિસાલત صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ મેં સલામ અર્ઝ કીજિયે : અબ અદબ ઔર શૌક કે સાથ ગમગીન ઔર દર્દ ભરી આવાઝ મેં મગર આવાઝ ઈતની બુલન્દ ઔર સખ્ત ન હો કે સારે આ'માલ હી ઝામેઅ હો જાએં, ન બિલ્કુલ હી પસ્ત (યા'ની ધીમી) કે યેહ ભી સુન્નત કે ખિલાફ હૈ, મો'તદિલ (યા'ની દરમિયાની) આવાઝ મેં ઈન અલ્ફાઝ કે સાથ સલામ અર્ઝ કીજિયે :

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ

તરજમા : ઐ નબી صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ આપ પર સલામ ઔર અલ્લાહ તરફની રહમતે

وَبَرَكَاتُهُ ط السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ط

આપ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کے رَسُوْل کے غَزْوَجَلَّ اَعْلَاہُ اے۔ اے 2-3-4 اور
 پر سلام.

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللَّهِ ط السَّلَامُ

તમામ મખ્લૂક સે બેહતર આપ પર સલામ. ઐ અલ્લાહ

عَلَيْكَ يَا شَفِيعَ الْمُذْنِبِينَ ط السَّلَامُ عَلَيْكَ

ગુનહગારોં કી શફાઅત કરને વાલે આપ પર સલામ, આપ પર,

وَعَلَى الْإِلَهِ وَأَصْحَابِكَ وَأُمَّتِكَ أَجْمَعِينَ ط

આપ કી આલ વ અસ્હાબ પર ઔર આપ કી તમામ ઉમ્મત પર સલામ.

જહાં તક ઝબાન સાથ દે, દિલ જમ્ઈ હો મુખ્તલિફ અલ્કાબ કે સાથ
 સલામ અર્ઝ કરતે રહિયે, અગર અલ્કાબ યાદ ન હોં તો
 الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ કી તકરાર કરતે (યા'ની યેહી બાર
 બાર પઢતે) રહિયે. જિન જિન લોગોં ને આપ કો સલામ કે લિયે કહા હે
 ઉન કા ભી સલામ અર્ઝ કીજિયે, જો જો આશિકાને રસૂલ યેહ તહરીર
 પઢેં વોહ મુઝ સગે મદીના غَفَى عَنْهُ કા સલામ અર્ઝ કર દેં તો મુઝ
 ગુનહગારોં કે સરદાર પર એહસાને અઝીમ હોગા. યહાં ખૂબ દુઆએં

માં گئے اور بار بار اس طرح شفاۓت کی لہک تلبہ کیجیے :

أَسْأَلُكَ الشَّفَاعَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

یا'نی یا رسول اللہ! میں آپ سے شفاۓت کا سوال کرتا ہوں۔

سید کے اکبر رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ کی خدمت میں سلام :

حیرت انگیز کی جان (اپنے سید کے ساتھ) آگے گئے
 کر کے (کریبی) بڑے سوار کی طرح) بڑھتے
 سید کے اکبر رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ کے پیچھے آنے کے سامنے
 ہوتا (یا'نی اسی طرح آگے بڑھ کر) بڑے ہو کر ان کو سلام
 پیش کیجیے، بعد ازاں یہ ہے کہ اس طرح سلام اُٹھائی کیجیے :

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ ط

اے خلیفہ! آپ پر سلام،

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَزِيرَ رَسُولِ اللَّهِ ط

اے وزیر! آپ پر سلام،

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ رَسُولِ

اے صاحب! آپ پر سلام !

اللَّهُ فِي الْفَارِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ط

آپ پر سلام اور اذلال کی رطمتوں اور ب-ر-کتوں.

اڑکے آ'ام رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ کی ٲیعت میں سلام : ٲیر
 ٲتنا ٲی مائیٲ ٲانیٲے مشاریک (اٲنے سٲی ٲاٲ کی ترٲ)
 ٲوٲا سا سرک کر (آٲیری سوراٲ کے سامنے) ٲڑرتے سٲیٲنا
 اڑکے آ'ام رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ کے ٲ بڑ اڑ کیٲیے :

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ط السَّلَامُ

اے امیرول مومنین ! آپ پر سلام،

عَلَيْكَ يَا مَتَمَّ الْأَرْبَعِينَ ط السَّلَامُ عَلَيْكَ

اے االیس کا اٲٲ ٲورا کرنے والے ! آپ پر سلام،

يَا عِزَّ الْإِسْلَامِ وَالْمُسْلِمِينَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ط

اے ٲسلام و موملین کی ٲڑٲت ! آپ پر سلام اور اذلال کی رطمتوں اور ب-ر-کتوں.

دوبارا اےک ساٲ شٲئن رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا کی ٲیعتوں میں

سلام : ٲیر باالشت ٲر ٲانیٲے مشاریک یا'نی اٲنے
 ٲلٲے ٲاٲ کی ترٲ سرکے اور دونوں ٲوٲے سوراٲوں کے ٲیٲ میں

ખડે હો કર એક સાથ સચ્ચિદેના સિદ્ધિ કે અકબર વ ફારૂકે આ'ઝમ
 رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا કી ખિદમતોં મેં ઈસ તરહ સલામ અર્ઝ કીજિયે :

السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا خَلِيفَتَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

ઐ રસૂલુલ્લાહ ﷺ કે ખુ-લફા ! આપ દોનોં પર સલામ,

عَلَيْكُمَا يَا وَزِيرَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

ઐ રસૂલુલ્લાહ ﷺ કે વુ-ઝરા ! આપ દોનોં પર સલામ, ઐ રસૂલુલ્લાહ

يَا ضَجِيعَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

કે પહલૂ મેં આરામ ફરમાને વાલે ! (અબૂ બક્ર વ ઉમર
 رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) આપ દોનોં પર સલામ હો

أَسْأَلُكَ الشَّفَاعَةَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

ઐર અલ્લાહ ﷻ કી રહમતેં ઔર બ-ર-કતેં. આપ દોનોં સાહિબાન સે
 સુવાલ કરતા હૂં કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ

اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَعَلَيْكُمَا وَبَارَكَ وَسَلَّمَ

કે હુઝૂર મેરી સિફારિશ કીજિયે, અલ્લાહ ﷻ ઉન પર ઔર આપ દોનોં પર
 દુરૂદ વ બ-ર-કત ઔર સલામ નાઝિલ ફરમાએ.

येह दुआओं मांगिये : येह तमाम હાઝિરિયાં કબૂલિયતે
 દુઆ કે મકામાત હેં, યહાં દુન્યા વ આખિરત કી ભલાઈયાં
 માંગિયે. અપને વાલિદૈન, પીરો મુર્શિદ, ઉસ્તાદ, ઔલાદ, અહલે

ખાનદાન, દોસ્ત વ અહબાબ ઔર તમામ ઉમ્મત કે લિયે દુઆએ મઝિરત કીજિયે ઔર શહન્શાહે રિસાલત صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી શફાઅત કી ભીક માંગિયે, ખુસૂસન મુવા-જહા શરીફ મેં ના'તિયા અશઆર અર્ઝ કીજિયે, અગર નીચે દિયા હુવા મક્તઅ યહાં સગે મદીના غُفٰی عَنُّہُ કી તરફ સે 12 બાર અર્ઝ કર દેં તો એહસાને અઝીમ હોગા :

પડોસી ખુદ મેં અતાર કો અપના બના લીજે

જહાં હેં ઇતને એહસાં ઔર એહસાં યા રસૂલવ્લાહ

“મદીનતુલ મુનવ્વરહ” કે બારહ હુરફ કી નિસ્બત સે બારગાહે રિસાલત મેં હાઝિરી કે 12 મ-દની ફૂલ

﴿1﴾ મિમ્બરે અત્હર કે કરીબ દુઆ માંગિયે ﴿2﴾ જન્નત કી ક્યારી મેં (યા'ની જો જગહ મિમ્બર વ હુજરએ મુનવ્વરહ કે દરમિયાન હે, ઉસે હદીસ મેં “જન્નત કી ક્યારી” ફરમાયા) આ કર દો રકઅત નફલ ગૈરે વક્તે મકરૂહ મેં પઢ કર દુઆ કીજિયે ﴿3﴾ જબ તક મદીનએ તય્યિબا زَادَهَا اللہُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا કી હાઝિરી નસીબ હો, એક સાંસ બેકાર ન જાને દીજિયે ﴿4﴾ ઝરિય્યાત કે સિવા અક્સર વક્ત મસ્જિદુન્ન-બવિયિશશરીફ عَلٰی صَاحِبِہَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام મેં બા તહારત હાઝિર રહિયે, નમાઝ વ તિલાવત વ ઝિક્રો દુરૂદ મેં વક્ત ગુઝારિયે, દુન્યા કી બાત તો કિસી ભી મસ્જિદ મેં ન ચાહિયે ન કે યહાં ﴿5﴾ મદીનએ તય્યિબા

زَادَهَا اللَّهُ شَرْفًا وَتَعْظِيمًا में रोजा नसीब हो ખુસૂસન गरमी में तो क्या
 कलना के ठस पर वा'दअे शफ़ाअत है ﴿6﴾ यहां छर नेकी अेक की
 पयास छजार लिप्पी ज़ती है, लिछाज़ा ठबादत में ज़ियादा
 कोशिश कीजिये, पाने पीने की कमी ज़रूर कीजिये और जहां तक
 हो सके तसद्दुक (या'नी ज़ैरात) कीजिये ખुસૂसन यहां वालों पर
 ﴿7﴾ कुरआने मज्जद का कम से कम अेक ખत्म यहां और अेक
 छतीमे का'बअे मुखज़्ज़मा में कर लीजिये ﴿8﴾ रौज़अे अन्वर
 पर नज़र ठबादत है ज़ैसे का'बअे मुखज़्ज़मा या कुरआने मज्जद
 का देખना तो अदब के साथ ठस की कसरत कीजिये और दुर्रुदो
 सलाम अर्ज़ कीजिये ﴿9﴾ पन्जगाना या कम अज़ कम सुब्ह,
 शाम मुवा-जहा शरीफ़ में अर्ज़ सलाम के लिये छाज़िर हों
 ﴿10﴾ शहर में ખ्वाछ शहर से बाछर जहां कहीं गुम्बदे मुखारक
 पर नज़र पड़े, ફौरन दस्त बस्ता उधर मुँछ कर के सलातो सलाम
 अर्ज़ कीजिये, बे ठस के छरगिज़ न गुज़रिये के ખिलाफ़े अदब है
 ﴿11﴾ छत्तल वस्अ कोशिश कीजिये के मस्जिदे अव्वल या'नी
 छुज़ूरे अकदस صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم के ज़माने में जितनी थी उस
 में नमाज़ पढिये और उस की भिकदार 100 छाथ तूल (लम्बाई)
 और 100 छाथ अर्ज़ (चौडाई) (या'नी तकरीबन 50x50 गज़)
 है अगर्खे बा'द में कुछ ठज़ाफ़ा छुवा है, उस (या'नी ठज़ाफ़ा
 शुदा छिस्से) में नमाज़ पढना भी मस्जिदुन्न-बविख्यिशशरीफ़
 عَلٰی صَاحِبِہَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام छी में पढना है ﴿12﴾ रौज़अे अन्वर का न

તવાફ કીજિયે, ન સજદા, ન ઇતના ઝુકના કે રુકૂઅ કે બરાબર હો. રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી તા'ઝીમ ઉન કી ઇતાઅત મેં હૈ. (માખૂઝન બહારે શરીઅત, જિલ્દ અવ્વલ, સ. 1227 તા 1228)

આલમે વજદ મેં રક્સાં મેરા પર પર હોતા

કાશ ! મેં ગુમ્બદે ખઝરા કા કબૂતર હોતા

જાલી મુબારક કે રૂ બરૂ પઢને કા વિદ : જો કોઈ હુઝૂરે અકરમ, નૂરે મુજસ્સમ ﷺ કી કબ્રે મુઅઝ્ઝમ કે રૂ બરૂ ખડા હો કર યેહ આયતે શરીફા એક બાર પઢે :

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾^{⑤٦}

ફિર 70 મર્તબા યેહ અઝ્ઝ કરે : ﷺ યારસૂલ લ્લહે : ફિરિશ્તા ઇસ કે જવાબ મેં યૂં કહતા હૈ : ઐ ફુલાં ! તુઝ પર અલ્લાહ غَزَوَجَل્ કા સલામ હો. ફિર ફિરિશ્તા ઉસ કે લિયે દુઆ કરતા હૈ : યા અલ્લાહ غَزَوَجَل્ ! ઇસ કી કોઈ હાજત ઐસી ન રહે જિસ મેં યેહ નાકામ હો. (الْمَوَاهِبُ اللَّدُنِّيَّة ج ٣ ص ٤١٢)

દુઆ કે લિયે જાલી મુબારક કો પીઠ મત કીજિયે : જબ જબ સુનહરી જાલિયોં કે રૂ બરૂ હાઝિરી કી સઆદત મિલે ઇધર ઉધર હરગિઝ ન દેખિયે ઔર ખાસ કર જાલી શરીફ કે અન્દર ઝાંકના તો બહુત બડી જુરઅત હૈ. કિબ્લે કી તરફ પીઠ કિયે કમ અઝ કમ ચાર⁴ હાથ (યા'ની તકરીબન દો ગઝ) જાલી મુબારક સે

દૂર ખડે રહિયે ઔર મુવા-જહા શરીફ કી તરફ રુખ કર કે સલામ અર્ઝ કીજિયે, દુઆ ભી મુવા-જહા શરીફ હી કી તરફ રુખ કિયે માંગિયે. બા'ઝ લોગ વહાં દુઆ માંગને કે લિયે કા'બે કી તરફ મુંહ કરને કો કહતે હેં, ઉન કી બાતોં મેં આ કર હરગિઝ હરગિઝ સુનહરી જાલિયોં કી તરફ આકા صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કો યા'ની કા'બે કે કા'બે કો પીઠ મત કીજિયે.

કા'બે કી અ-ઝ-મતોં કા મુન્કિર નહીં હૂં લેકિન

કા'બે કા ભી હે કા'બા મીઠે નબી કા રૌઝા

(વસાઈલે બખ્શિશ, સ. 298)

પયાસ હઝાર એ'તિકાફ કા સવાબ : જબ જબ આપ મસ્જિદુન્ન-બવિયિશશરીફ عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام મેં દાખિલ હોં તો એ'તિકાફ કી નિયત કરના ન ભૂલિયે, ઈસ તરહ હર બાર આપ કો “પયાસ હઝાર નફલી એ'તિકાફ” કા સવાબ મિલેગા ઔર ઝિમ્નન ખાના, પીના, ઈફતાર કરના વગેરા ભી જાઈઝ હો જાએગા. એ'તિકાફ કી નિયત ઈસ તરહ કીજિયે :

تَوَيْتُ سُنَّتَ الْإِعْتِكَافِ તરજમા: મેં ને સુન્નતે એ'તિકાફ કી નિયત કી.

لَدِينِهِ
1 : બાબુસસલામ ઔર બાબુરહ્મહ સે મસ્જિદે ન-બવી عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام મેં દાખિલ હોં તો સામને વાલે સુતૂન મુબારક પર ગૌર સે દેખેંગે તો સુનહરી હર્ફોં સે “تَوَيْتُ سُنَّتَ الْإِعْتِكَافِ” ઉભરા હુવા નઝર આએગા જો કે આશિકાને રસૂલ કી યાદ દિહાની કે લિયે હે.

રોઝાના પાંચ હજ કા સવાબ : ખુસૂસન ચાલીસ નમાઝોં બલકે તમામ ફર્ઝ નમાઝોં મસ્જિદુન્ન-બવિયિશશરીફ અલી ઇ મેં અદા કીજિયે, કે તાજદારે મદીના, રાહતે કલ્બો સીના صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કા ફરમાને આલીશાન હૈ : “જો શખ્સ વુઝૂ કર કે મેરી મસ્જિદ મેં નમાઝ પઢને કે ઇરાદે સે નિકલે યેહ ઉસ કે લિયે એક હજ કે બરાબર હૈ.”

(شُعَبُ الْإِيمَان ٣ ص ٤٩٩ حديث ٤١٩١)

સલામ ઝબાની હી અર્ઝ કીજિયે : વહાં જો ભી સલામ અર્ઝ કરના હૈ, વોહ ઝબાની યાદ કર લેના મુનાસિબ હૈ, કિતાબ સે દેખ કર સલામ ઔર દુઆ કે સીગે વહાં પઢના અજીબ સા લગતા હૈ ક્યૂંકે સરવરે કાએનાત, શહન્શાહે મૌજૂદાત صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ જિસ્માની હયાત કે સાથ હુજરએ મુબારકા મેં કિબ્લે કી તરફ રુખ કિયે તશરીફ ફરમા હૈં ઔર હમારે દિલોં તક કે ખતરાત (યા'ની ખયાલાત) સે આગાહ હૈં. ઈસ તસવ્વુર કે કાઈમ હો જાને કે બા'દ કિતાબ સે દેખ કર સલામ વગૈરા અર્ઝ કરના બ ઝાહિર ભી ના મુનાસિબ મા'લૂમ હોતા હૈ, મ-સલન આપ કે પીર સાહિબ આપ કે સામને મૌજૂદ હોં તો આપ ઉન કો કિતાબ સે પઢ પઢ કર સલામ અર્ઝ કરેંગે યા ઝબાની હી “يَا اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ” કહેંગે ? ઉમ્મીદ હૈ આપ મેરા મુદઆ સમઝ ગએ હોંગે. યાદ રખિયે ! બારગાહે રિસાલત صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ મેં બને સજે અલ્ફાઝ નહીં બલકે દિલ દેખે જાતે હૈં.

बुढिया को दीदार हो गया : मदीनअे मुनव्वरह

غُفَى عَنْهُ 1405 सि.हि. की छाजिरी में सगे मदीना
 को अेक पीर त्माई मईम छाज् ईस्माईल ने येह वाकिआ सुनाया
 था : दो या तीन साल पहले तकरीबन 85 सालह अेक उज्जन बी
 सुनईरी जालियों के ३ ब३ सलाम अर्ज करने छाजिर हुई और
 अपने टूटे फूटे अल्फाज में सलातो सलाम अर्ज करना शुर्अ किया,
 नागाह अेक पातून पर नजर पड़ी जो किताब से देख देख कर
 निहायत उम्दा अल्फाज के साथ सलातो सलाम अर्ज कर रही थी,
 येह देख कर बेयारी अनपढ बुढिया का दिल डूबने लगा, अर्ज की :
 يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ! मैं तो पढी लिखी हूं नही जो
 अखे अखे अल्फाज के साथ सलाम अर्ज कर सकूं, मुज अनपढ का
 सलाम आप صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ को कहां पसन्द आयेगा !
 दिल त्मर आया, रो धो कर युप हो रही. रात जब सोई तो सोई
 हुई किस्मत अंगडाई ले कर जाग उठी ! क्या देखती है के सिरहाने
 उम्मत के वाली, सरकारे आली صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآलِهِ وَسَلَّمَ तशरीफ
 लाये हैं, लबहाअे मुभा-रका को ज़ुम्बिश हुई, रहमत के फूल
 जडने लगे, अल्फाज कुछ यूं तरतीब पाअे : “मायूस क्यूं होती
 हो ? हम ने तुम्हारा सलाम सज से पहले कबूल इरमाया है.”

तुम उस के मददगार हो तुम उस के तरफ दार   जो तुम को निकम्मे से निकम्मा नजर आअे
 लगाते हैं उस को त्मी सीने से आका   जो होता नही मुंह लगाने के काबिल

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيبِ ! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

અલ ઇન્તિઝાર.....! અલ ઇન્તિઝાર.....! : સબ્જ સબ્જ ગુમ્બદ ઔર હુજરએ મક્સૂરા (યા'ની વોહ મુબારક કમરા જિસ મેં હુઝૂરે અન્વર صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم کی કબ્રે મુનવ્વર હૈ) પર નઝર જમાના ઇબાદત ઔર કારે સવાબ હૈ. ઝિયાદા સે ઝિયાદા વક્ત મસ્જિદુન્ન-બવિયિયશરીફ عَلٰی صَاحِبِہَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام મેં ગુઝારને કી કોશિશ કીજિયે. મસ્જિદ શરીફ મેં બેઠે હુએ દુરુદો સલામ પઢતે હુએ હુજરએ મુતહ્હરા પર જિતના હો સકે નિગાહે અકીદત જમાયા કીજિયે ઔર ઇસ હસીન તસવ્વુર મેં રૂબ જાયા કીજિયે ગોયા અન્કરીબ હમારે મીઠે મીઠે આકા صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم હુજરએ મુનવ્વરહ સે બાહર તશરીફ લાને વાલે હૈં. હિજરો ફિરાક ઔર ઇન્તિઝારે આકાએ નામદાર صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم મેં અપને આંસૂઓં કો બહને દીજિયે.

કયા ખબર આજ હી દીદાર કા અરમાં નિકલે

અપની આંખોં કો અકીદત સે બિછાએ રબિયે

એક મેમન હાજી કો દીદાર હો ગયા : સગે મદીના غُفَى عَنْہُ કો 1400 સિ.હિ. કી હાઝિરી મેં મદીનએ પાક زَادَهَا اللہُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا પાક મેં બાબુલ મદીના કરાચી કે એક નૌ જવાન હાજી ને બતાયા કે મેં મસ્જિદુન્ન-બવિયિયશરીફ عَلٰی صَاحِبِہَا الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَام મેં રહમતે આલમ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે હુજરએ મક્સૂરા કે પીછે પુશ્તે અત્હર કી જાનિબ સબ્જ જાલિયોં કે પીછે બૈઠા હુવા થા કે ઐન

बेदारी के आलम में, मैं ने देखा के अयानक सज्ज सज्ज जालियों
 की रुकावट हट गई और ताजदारे मद्दीना, करारे कल्बो सीना
 صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم हुजरअे पाक से बाहर तशरीफ़ ले आये
 और मुज से इरमाने लगे : “मांग क्या मांगता है ?” मैं नूर की
 तजद्वियों में इस कदर गुम हो गया के कुछ अर्ज करने की
 ज़सारत (या'नी हिम्मत) ही न रही, आह ! मेरे आका
 صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰलِہٖ وَسَلَّم जल्वा दिवा कर मुजे तउपता छोड कर अपने
 हुजरअे मुतद्दरा में वापस तशरीफ़ ले गये.

शरबते दीद ने एक आग लगाई दिव में तपिशे दिव को बढाया है बुजाने न दिया
 अब कहां जायेगा नकशा तेरा मेरे दिव से तह में रम्भा है इसे दिव ने गुमाने न दिया
गलियों में न थूकिये ! : मक्के मद्दीने की गलियों में थूक न
 कीजिये, न ही नाक साफ़ कीजिये. ज़ानते नहीं इन गलियों से
 हमारे प्यारे आका صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰलِہٖ وَسَلَّم गुज़रे हैं.

ओ पाये नज़र डोश में आ, कूअे नभी है आंभों से भी यलना तो यहां बे अ-दबी है

जन्नतुल बकीअ : जन्नतुल बकीअ शरीफ़ नीज़ जन्नतुल
 मअूला (मक्कअे मुकर्रमा) दोनों मुकदस कब्रिस्तानों के मकबरों
 और मजारों को शहीद कर दिया गया है. हज़ारहा सहाबअे
 किराम رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُمْ और बे शुमार अहले बैते अत्हार

رِضْوَانُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ व औलियाओ किबार व उशशाके जार
 के नुक्श तक मिटा दिये गये हैं. छाजिरी
 के लिये अन्दर दाखिले की सूरत में आप का पाउं
 مَعَاذَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ किसी भी सहाबी या आशिके रसूल के मजार शरीफ पर पड़
 सकता है ! शर-ई मस्जिदा येह है के आम मुसल्मानों की कब्रों
 पर भी पाउं रखना हराम है. “रहुल मुहतार” में है : (कब्रिस्तान
 में कब्रें मिटा कर) जो नया रास्ता निकाला गया हो उस पर
 चलना हराम है. (رَدُّ الْمُخْتَارِ ج ۱ ص ۶۱۲) बल्के नये रास्ते का
 सिर्फ़ गुमान हो तब भी उस पर चलना ना ज़ाईज व गुनाह
 है. (دُرُّ الْمُخْتَارِ ج ۳ ص ۱۸۳) लिहाजा म-दनी इस्तिजा है के बाहर
 ही से सलाम अर्ज़ कीजिये और वोह भी जन्नतुल बकीअ के
 सद्र दरवाजे (MAIN ENTRANCE) पर नहीं बल्के उस की चार
 दीवारी के बाहर उस सन्त जेहें जहां से किबले को आप की
 पीठ हो ताके मद्फूनीने बकीअ के येहरे आप की तरफ़ रहें.
 अब इस तरह

अहले बकीअ को सलाम अर्ज़ कीजिये

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارِ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ فَإِنَّا

तरजमा : तुम पर सलाम हो ऐ मोमिनों की बस्ती में रहने वालो ! हम भी

اِنْ شَاءَ اللّٰهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ ط اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَاهِلِ

ان شاء الله عزوجل તુમ સે આ મિલને વાલે હેં. ઐ અલ્લાહ! બકીએ ગરકદ વાલોં કી

الْبَقِيْعُ الْفَرَقْدِ ط اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلَهُمْ ط

મગ્ફિરત ફરમા. ઐ અલ્લાહ! હમેં ભી મુઆફ ફરમા ઓર ઇન્હેં ભી મુઆફ ફરમા.

દિલોં પર ખન્જર ફિર જાતા : આહ ! એક વક્ત વોહ થા કે જબ હિજાઝે મુકદ્દસ મેં અહલે સુન્નત કી “ખિદમત” કા દૌર થા ઓર ઉસ વક્ત કે ખતીબો ઇમામ ભી આશિકાને રસૂલ હુવા કરતે થે, જુમુઆ કે રોઝ દૌરાને ખુત્બા જબ ખતીબ સાહિબ મસ્જિદે ન-બવી શરીફ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ મેં રૌઝએ અન્વર કી તરફ હાથ સે ઇશારા કરતે હુએ (یا'ની الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى هَذَا النَّبِيِّ ط ઇસ નબિયે મોહતરમ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ પર દુરૂદો સલામ હો) કહતે તો હઝારોં આશિકાને રસૂલ કે દિલોં પર ખન્જર ફિર જાતા ઓર વોહ અઝખુદ રફતગી કે આલમ મેં રોને લગ જાયા કરતે.

અલ વદાઈ હાઝિરી : જબ મદીનએ મુનવ્વરહ زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا સે રુખ્સત હોને કી જાં સોઝ ખડી આએ રોતે હુએ ઓર ન હો સકે તો રોને જૈસા મુંહ બનાએ મુવા-જહા શરીફ મેં હાઝિર હો કર રો રો કર સલામ અર્ઝ કીજિયે ઓર ફિર સોઝ વ

الْوَدَاعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْوَدَاعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ
الْوَدَاعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْفِرَاقُ يَا رَسُولَ اللَّهِ
الْفِرَاقُ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْفِرَاقُ يَا رَسُولَ اللَّهِ
الْفِرَاقُ يَا حَبِيبَ اللَّهِ الْفِرَاقُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ
الْأَمَانُ يَا حَبِيبَ اللَّهِ لَا جَعَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى
اخِرَ الْعَهْدِ مِنْكَ وَلَا مِنْ زِيَارَتِكَ وَلَا
مِنَ الْوُقُوفِ بَيْنَ يَدَيْكَ إِلَّا مِنْ خَيْرٍ
وَعَافِيَةٍ وَصِحَّةٍ وَسَلَامَةٍ إِنْ عِشْتُ
إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى جِئْتُكَ وَإِنْ مِتُّ فَأَوْدَعْتُ
عِنْدَكَ شَهَادَتِي وَأَمَانَتِي وَعَهْدِي وَمِيثَاقِي
مِنْ يَوْمِنَا هَذَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهِيَ شَهَادَةُ

أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ
 أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ
 رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ ١٨٠ ﴿وَسَلَّمَ عَلَى
 الْمُرْسَلِينَ﴾ ١٨١ ﴿وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ١٨٢
 آمِينَ آمِينَ آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ بِحَقِّ طَهٍّ وَطَهْرٍ

અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

આહ ! અબ વક્તે રુખ્સત હૈ આયા અલ વદાઅ તાજદારે મદીના
 સદ્મએ હિજ કેસે સહૂંગા અલ વદાઅ તાજદારે મદીના
 બે કરારી બઢી જા રહી હૈ હિજ કી અબ ઘડી આ રહી હૈ
 દિલ હુવા જાતા હૈ પારા પારા અલ વદાઅ તાજદારે મદીના
 કિસ તરહ શૌક સે મેં ચલા થા દિલ કા ગુન્યા ખુશી સે ખિલા થા
 આહ ! અબ છૂટતા હૈ મદીના અલ વદાઅ તાજદારે મદીના

कूओ ज़ानां की रंगीं इज़ाओ ! ओ मुअत्तर मुअम्बर हुवाओ !
 लो सलाम आभिरी अब हुमारा अल वदाअ ताजदारे मदीना
 काश ! किस्मत मेरा साथ देती मौत भी या-वरी मेरी करती
 जान कदमों पे कुरबान करता अल वदाअ ताजदारे मदीना
 सोजे उल्फत से जलता रहूं मैं ईशक में तेरे धुलता रहूं मैं
 मुज को दीवाना समजे ज़माना अल वदाअ ताजदारे मदीना
 मैं जहां भी रहूं मेरे आका हो नज़र में मदीने का जल्वा
 इल्तिज़ा मेरी मकबूल इरमा अल वदाअ ताजदारे मदीना
 कुछ न हुस्ने अमल कर सका हूं नज़र यन्द् अशक मैं कर रहा हूं
 बस येही है मेरा कुल असासा अल वदाअ ताजदारे मदीना
 आंख से अब हुवा ખून ज़ारी इह पर भी है अब रन्ज तारी
 जल्द अत्तर को इर बुलाना अल वदाअ ताजदारे मदीना
 अब पहले की तरह शौभैने करीमैन رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا की पाक

બારગાહોં મેં ભી સલામ અર્ઝ કીજિયે, ખૂબ રો રો કર દુઆએ
 માંગિયે બાર બાર હાઝિરી કા સુવાલ કીજિયે ઔર મદીને મેં
 ઈમાન વ આફિયત કે સાથ મૌત ઔર જન્નતુલ બકીઅ મેં મદફન
 કી ભીક માંગિયે. બા'દે ફરાગત રોતે હુએ ઉલટે પાઉં ચલિયે
 ઔર બાર બાર દરબારે રસૂલ ﷺ કો ઈસ તરહ
 હસરત ભરી નઝર સે દેખિયે જિસ તરહ કોઈ બચ્ચા અપની માં
 કી ગોદ સે જુદા હોને લગે તો બિલક બિલક કર રોતા ઔર ઉસ
 કી તરફ ઉમ્મીદ ભરી નિગાહોં સે દેખતા હે કે માં અબ બુલાએગી,
 કે અબ બુલાએગી ઔર બુલા કર શફકત સે સીને સે ચિમટા
 લેગી. ઐ કાશ ! રુખ્સત કે વક્ત ઐસા હો જાએ તો કેસી ખુશ
 બખ્તી હે, કે મદીને કે તાજદાર ﷺ બુલા કર
 અપને સીને સે લગા લેં ઔર બે કરાર રૂહ કદમોં મેં કુરબાન હો
 જાએ.

હે તમન્નાએ અતાર યા રબ ઉન કે કદમોં મેં યૂં મૌત આએ
 જૂમ કર જબ ગિરે મેરા લાશા થામ લેં બઢ કે શાહે મદીના

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِیْب! صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد
 تُوبُوا اِلٰی اللّٰهِ! اَسْتَغْفِرُ اللّٰه
 صَلُّوْا عَلَى الْحَبِیْب! صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

મક્કાએ મુકર્રમા رَاَدَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا کی مِیاریتے

વિલાદત ગાહે સરવરે આલમ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ : હઝરતે

અલ્લામા કુતબુદ્દીન عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْمُبِين ફરમાતે હેં : હુઝૂરે અકરમ
 صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ કી વિલાદત ગાહ પર દુઆ કબૂલ હોતી હૈ.

(بلد الامین ص ۲۰) યહાં પહોંચને કા આસાન તરીકા યેહ હૈ કે આપ કોહે

મર્વહ કે કિસી ભી કરીબી દરવાઝે સે બાહર આ જાઈયે. સામને

નમાઝિયોં કે લિયે બહુત બડા ઈહાતા બના હુવા હૈ, ઈહાતે કે

ઉસ પાર યેહ મકાને આલીશાન અપને જલ્વે લુટા રહા હૈ,

اِنْ شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ દૂર હી સે નઝર આ જાએગા. ખલીફા હાફ્ઝ રશીદ

عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى યેહ મોહ-ત-રમા ને

યહાં મસ્જિદ તા'મીર કરવાઈ થી. આજ કલ ઈસ મકાને

અ-ઝમત નિશાન કી જગહ લાયબ્રેરી કાઈમ હૈ ઔર ઉસ પર યેહ

બોર્ડ લગા હુવા હૈ : “مَكْتَبَةُ مَكَّةَ الْمُكْرَمَةِ”

જ-બલે અબૂ કુબૈસ : યેહ દુન્યા કા સબ સે પહલા પહાડ

હૈ, મસ્જિદુલ હરામ કે બાહર સફા વ મર્વહ કે કરીબ વાકેઅ હૈ.

ઈસ પહાડ પર દુઆ કબૂલ હોતી હૈ, અહલે મક્કા કહ્ત સાલી

કે મૌકઅ પર ઈસ પર આ કર દુઆ માંગતે થે. હદીસે પાક મેં હૈ

કે હ-જરે અસ્વદ જન્નત સે યહીં નાઝિલ હુવા થા

(الترغیب والترہیب ج ۲ ص ۱۲۵ حدیث ۲۰) ઈસ પહાડ કો “અલ અમીન” ભી કહા

ગયા હૈ કે “તૂફાને નૂહ” મેં હ-જરે અસ્વદ ઈસ પહાડ પર બ

હિફાઝતે તમામ તશરીફ ફરમા રહ્યા, કા'બએ મુશરફા કી તા'મીર
 કે મોકઅ પર ઇસ પહાડ ને હઝરતે સચ્ચિદુના ઇબ્રાહીમ
 ખલીલુલ્લાહ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام કો પુકાર કર અર્ઝ કી :
 “હ-જરે અસ્વદ ઇધર હૈ.” (بلد الامين ص ۲۰۴ بتقريل) મન્કૂલ હૈ : હમારે
 પ્યારે આકા صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَآلِهٖ وَسَلَّم ને ઇસી પહાડ પર જલ્વા
 અફરોઝ હો કર ચાંદ કે દો ટુકડે ફરમાએ થે. ચૂંકે મક્કએ મુકર્રમા
رَازَهَا اللّٰهُ شَرْفًا وَتَعْظِيمًا પહાડોં કે દરમિયાન ઘિરા હુવા હૈ ચુનાચ્ચે ઇસ
 પર સે ચાંદ દેખા જાતા થા પહલી રાત કે ચાંદ કો હિલાલ કહતે હેં
 લિહાઝા ઇસ જગહ પર બતૌરે યાદગાર મસ્જિદે હિલાલ તા'મીર
 કી ગઈ. બા'ઝ લોગ ઇસે મસ્જિદે બિલાલ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ કહતે
 હેં. وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ પહાડ પર અબ
 શાહી મહલ તા'મીર કર દિયા ગયા હૈ, ઔર અબ ઉસ મસ્જિદ
 શરીફ કી ઝિયારત નહીં હો સકતી. 1409 સિ.હિ. કે મૌસિમે
 હજ મેં ઇસ મહલ કે કરીબ બમ કે ધમાકે હુએ થે ઔર કઈ
 હુજજાજે કિરામ ને જામે શહાદત નોશ કિયા થા, ઇસ લિયે અબ
 મહલ કે ગિર્દ સપ્ત પહરા રહતા હૈ. મહલ કી હિફાઝત કે પેશે
 નઝર ઇસી પહાડ કી સુરંગોં મેં બનાએ હુએ વુઝૂખાને ભી ખત્મ
 કર દિયે ગએ હેં. એક રિવાયત કે મુતાબિક હઝરતે સચ્ચિદુના
 આદમ સફિયુલ્લાહ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام ઇસી જ-બલે અબૂ
 કુબૈસ પર વાકેઅ “ગારુલ કન્ઝ” મેં મદફૂન હેં જબ કે એક મુસ્તનદ

وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ - عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ -

મક્કે મદીને કે સુલ્તાન صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ૪૭ તક મક્કએ મુકર્રમા زَادَهَا اللہُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا में रहे इसी मकाने आलीशान में सुकूनत पजीर रहे. सय्यिदुना एब्ब्राहीम رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ के एलावा तमाम औलाद ब शुभूल शहजादिये कौनैन बीबी इतिमा जहरा رَضِيَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہَا की यहीं विलादत हुई. सय्यिदुना जिब्रईले अभीन صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ने बारहा इस मकाने आलीशान के अन्दर बारगाहे रिसालत में छाजिरी दी, हुजुरे अकरम صَلَّय اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم पर कसरत से नुजुले वहुय इसी में हुवा. मस्जिदे इराम के बा'द मक्कए मुकर्रमा زَادَهَا اللہُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا में इस से बढ कर अइजल कोई मकाम नहीं. मगर सद करोड बढे अरबों जरबों अइसोस ! के अब इस के निशान तक मिटा दिये गअे हैं और लोगों के चलने के लिये यहां हमवार इर्श बना दिया गया है. मर्वह की पछाडी के करीब वाकेअ बाबुल मर्वह से निकल कर बाई तरफ (LEFT SIDE) इसरत बरी निगाहों से सिई इस मकाने अर्श निशान की इजाओं की जियारत कर लीजिये.

ગારે જ-બલે સૌર : યેહ ગાર મુબારક મક્કએ મુકર્રમા

બેશ ચાર⁴ કિલો મીટર પર વાકેઅ “જ-બલે સૌર” મેં હૈ. યેહ વોહ મુકદ્દસ ગાર હૈ જિસ કા ઝિક કુરઆને કરીમ મેં હૈ, મક્કે મદીને કે તાજવર صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ અપને ચારે ગાર વ ચારે મઝાર હઝરતે સય્યિદુના સિદ્દીકે અકબર رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ કે સાથ બ વક્તે હિજરત યહાં ત્રીન રાત કિયામ પઝીર રહે. જબ દુશ્મન તલાશતે હુએ ગારે સૌર કે મુંહ પર આ પહોંચે તો હઝરતે સય્યિદુના સિદ્દીકે અકબર رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ગમઝદા હો ગએ ઓર અર્ઝ કી :
 યા રસૂલલ્લાહ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ! દુશ્મન ઇતને કરીબ આ ચુકે હૈં કે અગર વોહ અપને કદમોં કી તરફ નઝર ડાલેંગે તો હમેં દેખ લેંગે, સરકારે નામદાર صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ને તસલ્લી દેતે હુએ ફરમાયા : لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا તર-જ-મએ કન્ઝુલ ઇમાન : ગમ ન ખા બેશક અલ્લાહ હમારે સાથ હૈ. (૧૦૫, તુબે: ૬૦). ઇસી જ-બલે સૌર પર કાબીલ ને સય્યિદુના હાબીલ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ કો શહીદ કિયા.

ગારે હિરા : તાજદારે રિસાલત صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ઝુહૂરે રિસાલત સે પહલે યહાં ઝિકો ફિક મેં મશગૂલ રહે હૈં. યેહ કિબ્લા રુખ વાકેઅ હૈ. સરકારે નામદાર صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآલِهِ وَسَلَّمَ પર પહલી વહ્ય ઇસી ગાર મેં ઉતરી, જો કે વોહ اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ سے મુબારક મસ્જિદુલ હરામ

સે જાનિબે મશરિક તકરીબન તીન મીલ પર વાકેઅ “જ-બલે હિરા” પર વાકેઅ, ઇસ મુબારક પહાડ કો જ-બલે નૂર ભી કહતે હેં. “ગારે હિરા” ગારે સૌર સે અફઝલ હૈ ક્યૂંકે ગારે સૌર ને તીન³ દિન તક સરકારે દો આલમ صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કે કદમ ચૂમે જબ કે ગારે હિરા સુલ્તાને દો સરા صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કી સોહબતે બા બ-ર-કત સે ઝિયાદા અર્સા મુશરફ હુવા.

કિસ્મતે સૌરો હિરા કી હિર્સ હૈ

ચાહતે હેં દિલ મેં ગહરા ગાર હમ

(હદાઈકે બખ્શિશ)

દારે અરકમ : દારે અરકમ કોહે સફા કે કરીબ વાકેઅ થા. જબ કુફરારે જફાકાર કી તરફ સે ખતરાત બઢે તો સરવરે કાએનાત صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ઇસી મેં પોશીદા તૌર પર તશરીફ ફરમા રહે. ઇસી મકાને આલીશાન મેં કઈ સાહિબાન મુશરફ બ ઇસ્લામ હુએ. સચ્ચિદુશ્શુ-હદા હઝરતે સચ્ચિદુના હમ્ઝા رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ઔર અમીરુલ મુઅમિનીન હઝરતે સચ્ચિદુના ઉ-મરે ફારૂકે આ'ઝમ رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ઇસી મકાને બ-ર-કત નિશાન મેં દાખિલે ઇસ્લામ હુએ. ઇસી મેં યેહ આયતે મુબારકા يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۞﴾ ખલીફા હારૂન રશીદ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللّٰهِ الْمَجِيد કી વાલિદએ મોહ-ત-રમા رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰی ને ઇસ જગહ પર મસ્જિદ બનવાઈ. બા'દ કે કઈ

ખુ-લફા અપને અપને દૌર મેં ઇસ કી તઝ્ઘન મેં હિસ્સા લેતે રહે. અબ યેહ તૌસીઅ મેં શામિલ કર લિયા ગયા હૈ ઓર કોઈ અલામત નહીં મિલતી.

મહલ્લએ મસ્ફલા : યેહ મહલ્લા બડા તારીખી હૈ, હઝરતે સચ્ચિદુના ઇબ્રાહીમ ખલીલુલ્લાહ عَلَی نَبِیِّنَا وَعَلِیْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام રહા કરતે થે, હઝરાતે સિદીક વ ફારૂક વ હમ્ઝા رَضِیَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ ભી ઇસી મહલ્લએ મુબા-રકા મેં કિયામ પઝીર થે. યેહ મહલ્લા ખાનએ કા'બા કે હિસ્સએ દીવાર “મુસ્તજાર” કી જાનિબ વાકેઅ હૈ.

જન્નતુલ મઅ્લા : જન્નતુલ બકીઅ કે બા'દ જન્નતુલ મઅ્લા દુન્યા કા સબ સે અફઝલ કબ્રિસ્તાન હૈ. યહાં ઉમ્મુલ મુઅમિનીન ખદી-જતુલ કુબ્રા, હઝરતે સચ્ચિદુના અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર ઓર કઈ સહાબા વ તાબિઈન رَضُواْنَ اللّٰهُ تَعَالَى عَلَیْهِمْ أَجْمَعِیْنَ ઓર ઔલિયા વ સાલિહીન رَحِمَهُمُ اللّٰهُ السَّیِّئِينَ કે મઝારાતે મુકદ્દસા હૈં. અબ ઇન કે કુબ્બે (યા'ની ગુમ્બદ) વગૈરા શહીદ કર દિયે ગએ હૈં, મઝારાત મિસ્માર કર કે ઉન પર રાસ્તે નિકાલે ગએ હૈં. લિહાઝા બાહર રહ કર દૂર હી સે ઇસ તરહ સલામ અર્ઝ કીજિયે :

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الدِّيَارِ مِنْ

સલામ હો આપ પર ઐ કબ્રોં મેં રહને વાલો !

الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ

إِن شَاءَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ

بِكُمْ لَاحِقُونَ فَسَلُّ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ ط

आप से मिलने वाले हैं. हम अल्लाह के पास आप की और अपनी आફियत के तालिब हैं.

अपने लिये अपने वालिदैन और तमाम उम्मत की मग़्दिरत के लिये हुआ मांगिये और बिल ખુસૂસ અહલે જન્નતુલ મઅ્લા કે લિયે ઈસાલે સવાબ કીજિયે. ઈસ કબ્રિસ્તાન મેં દુઆ કબૂલ હોતી હૈ.

મસ્જિદે જિન્ન : યેહ મસ્જિદ જન્નતુલ મઅ્લા કે કરીબ વાકેઅ હૈ. સરકારે મદીના صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم سے નમાઝે ફજ્ર મેં કુરઆને પાક કી તિલાવત સુન કર યહાં જિન્નાત મુસલમાન હુએ થે.

મસ્જિદુરયહ : યેહ મસ્જિદે જિન્ન કે કરીબ હી સીધે હાથ કી તરફ હૈ. “રાયહ” અ-રબી મેં ઝન્ડે કો કહતે હેં. યેહ વોહ તારીખી મકામ હૈ જહાં ફત્હે મક્કા કે મૌકઅ પર હમારે પ્યારે આકા صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ને અપના ઝન્ડા શરીફ નસ્બ ફરમાયા થા.

મસ્જિદે ખેફ : યેહ મિના શરીફ મેં વાકેઅ હૈ. હિજજતુલ વદાઅ કે મોકઅ પર હમારે પ્યારે પ્યારે આકા صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ને યહાં નમાઝ અદા ફરમાઈ હૈ. રહમતે આલમ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ને ફરમાયા : (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ને નમાઝ અદા મસ્જિદે ખેફ મેં 70 અમ્બિયા (مُعْجَم أَوْسَط ج 4 ص 117 حديث 5607) ઓર ફરમાયા : (مُعْجَم كَبِير ج 12 ص 316 حديث 13020) . (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) કી કબ્રે હેં. અબ ઇસ મસ્જિદ શરીફ કી કાફી તૌસીઅ હો ચુકી હૈ. આઈરીને કિરામ કો ચાહિયે કે બસદ અકીદતો એહતિરામ ઇસ મસ્જિદ શરીફ કી ઝિયારત કરે, અમ્બિયાએ કિરામ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام કી ખિદમતોં મેં ઇસ તરહ સલામ અર્ઝ કરે :
 فَيَرْكَبُ الْوُحُوشَ وَالْأَنْبِيَاءُ وَاللَّهُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ
 ફર ઇસાલે સવાબ કર કે દુઆ માંગે.

મસ્જિદે જિઘરાના : મક્કાએ મુકર્રમા زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا સે જાનિબે તાઈફ તકરીબન 26 કિલો મીટર પર વાકેઅ હૈ. આપ ભી યહાં સે ઉમ્મે કા એહરામ બાંધિયે, કે ફત્હે મક્કા કે બા'દ તાઈફ શરીફ ફત્હ કર કે વાપસી પર હમારે પ્યારે આકા صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ને યહાં સે ઉમ્મે કા એહરામ ઝૈબે તન ફરમાયા થા. યૂસુફ બિન માહક عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْخَالِق ફરમાતે હેં :

मकामे जिधरना से 300 अम्बियाओ किराम صَلَّوْهُ وَالسَّلَامُ ने
 उम्रे का ओहराम बांधा है, सरकारे नामदार وَسَلَّم وَاللهِ عَلَيْهِ ने
 जिधरना पर अपना असा मुबारक गाडा जिस से पानी का
 यशमा उबला जो निहायत ठन्डा और भीठा था.
 (११.१२/५६, १२/२२, १३/२२) मशहूर है उस जगह पर कूआं है.
 सय्यिदुना एब्ने अब्बास رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا फरमाते हैं : हुजुरे
 अकरम صَلَّم وَاللهِ عَلَيْهِ ने ताईफ से वापसी पर यहां किया
 किया और यहीं मावे गनीमत भी तकसीम फरमाया. आप
 صَلَّم وَاللهِ عَلَيْهِ ने 28 शव्वालुल मुकर्रम को यहां से उम्रे का
 ओहराम बांधा था. (२१/२२, २२/२२) इस जगह की निस्मत कुरैश
 की ओक औरत की तरफ है जिस का लकब जिधरना था. (१३/२२)
 अवाम इस मकाम को “बडा उम्रह” बोलते हैं. येह निहायत
 ही पुरसोज मकाम है, हुजरते सय्यिदुना शैख अब्दुल हक मुहदिस
 देहलवी عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِي “अब्बारुल अप्यार” में नकल करते हैं
 के मेरे पीरो मुशिह हुजरते सय्यिदुना शैख अब्दुल वद्दाब मुत्तकी
 عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِي ने मुजे ताकीद फरमाई है के मौकअ मिलने पर
 जिधरना से ज़र उम्रे का ओहराम बांधना के येह औसा
 मु-तबर्क मकाम है के मैं ने यहां ओक रात के मुत्तसर से छिस्से के
 अन्दर सो से जाईद बार मदीने के ताजदार وَسَلَّم وَاللهِ عَلَيْهِ ने
 का ज्वाब में दीदार किया है اَلْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى احْسَانِهِ. हुजरते सय्यिदुना

શૈખ અબ્દુલ વહ્હાબ મુત્તકી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی کا ما'મૂલ था કે
 ઉમ્મે કા એહરામ બાંધને કે લિયે રોઝા રખ કર પૈદલ જિઈરના
 જાયા કરતે થે. (مُلَخَّصٌ از اخبار الاختيار ص ۲۷۸)

મઝારે મૈમૂના رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا : મદીના રોડ પર “નવારિયા”
 કે કરીબ વાકેઅ હૈ. તા દમે તહરીર યહાં કી હાઝિરી કા એક
 તરીકા યેહ હૈ કે આપ બસ 2A યા 13 મેં સુવાર હો જાઈયે, યેહ
 બસ મદીના રોડ પર તન્ઈમ યા'ની મસ્જિદે આઈશા
 رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا સે ગુઝરતી હુઈ આગે બઢતી હૈ, મસ્જિદુલ હરામ
 સે તકરીબન 17 કિલો મીટર પર ઈસ કા આખિરી સ્ટોપ
 “નવારિયા” હૈ, યહાં ઉતર જાઈયે ઓર પલટ કર રોડ કે ઉસી
 કનારે પર મક્કએ મુકર્રમા رَزَاها اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا કી તરફ ચલના શુરૂઅ
 કીજિયે, દસ યા પન્દરહ મિનટ ચલને કે બા'દ એક પોલીસ ચેક
 પોસ્ટ (નુક્તએ તફતીશ) હૈ ફિર મૌકિકે હુજજાજ બના હુવા હૈ ઈસ
 સે થોડા આગે રોડ કી ઉસી જાનિબ એક ચાર દીવારી નઝર
 આએગી, યહીં ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરતે સય્યિ-દતુના મૈમૂના
 رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا કા મઝારે ફાઈઝુલ અન્વાર હૈ. યેહ મઝારે મુબારક
 સડક કે બીચ મેં હૈ. લોગોં કા કહના હૈ કે સડક કી તા'મીર કે લિયે
 ઈસ મઝાર શરીફ કો શહીદ કરને કી કોશિશ કી ગઈ તો ટ્રેક્ટર
 (TRACTOR) ઉલટ જાતા થા, નાચાર યહાં ચાર દીવારી બના
 દી ગઈ. હમારી પ્યારી પ્યારી અમ્મીજાન સય્યિ-દતુના મૈમૂના

ક્રામત મરહબા !

અહલે ઇસ્લામ કી મા-દરાને શફીક

બાનુવાને તહારત પે લાખોં સલામ

“યા નબી ! યશમે કરમ” કે ગ્યારહ હુરફ કી નિસ્બત સે મસ્જિદુલ હરામ મેં નમાઝે મુસ્તફા કે 11 મકામાત

﴿1﴾ બેતુલ્લાહ શરીફ કે અન્દર ﴿2﴾ મકામે ઇબ્રાહીમ કે પીછે ﴿3﴾ મતાફ કે કનારે પર હ-જરે અસ્વદ કી સીધ મેં ﴿4﴾ હતીમ ઓર બાબુલ કા'બા કે દરમિયાન રુકને ઇરાકી કે કરીબ ﴿5﴾ મકામે હુફરહ પર જો બાબુલ કા'બા ઓર હતીમ કે દરમિયાન દીવારે કા'બા કી જડ મેં હૈ. ઇસ મકામ કો “મકામે ઇમામતે જિબ્રાઈલ” ભી કહતે હેં. શહન્શાહે દો આલમ વલ્લી અલ્લે તૈઆલી ઓલેહ વાલે વસલ્મ ને ઇસી મકામ પર સચ્ચિદુના જિબ્રાઈલ કો પાંચ નમાઝોં મેં ઇમામત કા શરફ બખ્શા. ઇસી મુબારક મકામ પર સચ્ચિદુના ઇબ્રાહીમ ખલીલુલ્લાહ અલી નેબીના વાલેહ વસલ્મ ને “તા'મીરે કા'બા” કે વક્ત મિટ્ટી કા ગારા બનાયા થા ﴿6﴾ બાબુલ કા'બા કી તરફ રુખ કર કે. (દરવાઝા કા'બા કી સીધ મેં નમાઝ અદા કરના તમામ અતરાફ કી સીધ સે અફઝલ હૈ¹) ﴿7﴾ મીઝાબે રહમત કી તરફ રુખ કર કે.

1 : કહા જાતા હૈ : પાક વ હિન્દ દરવાઝા કા'બા હી કી સમત વાકેઅ હેં.

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى إِحْسَانِهِ وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ وَعَزَّوَجَلَّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

(کھڑا جاتا ہے کہ مزارے جیابار میں سرکارے آلی وکار
 صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ کا بے درازے پور انوار ہسی جانہ ہے)
 ﴿8﴾ تمام اہم میں بوسوسن میاں بے رمت کے نیچے
 ﴿9﴾ رکنے اسفد اور رکنے یمانی کے درمیان ﴿10﴾ رکنے
 شامی کے کریب ہس ترہ، کے “باہے اہرہ” آپ
 صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ کی پوسے اکفدس کے پیہے ہوتا۔ آواہ آپ
 صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ “اہم” کے اندر ہو کر نماز اہا
 فرماتے یا باہر ﴿11﴾ اہرتے سببہنا اہم سببہنا
 عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام کے نماز پہنے کے مکام پر جو کے رکنے
 یمانی کے اہے یا باہے ترہ ہے اور اہر تر بے ہے کہ
 مسافراہے اہم “موساہر” پر ہے۔ (کتابول ہج، س. 274)

مہینہ مونسرہ کی میارے

رے-موسل جہنہ : تاجدارے مہینا صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ کے
 اہرے مہا-رکا (جس میں سرکار صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ کا مزارے
 پور انوار ہے) اور میں بے نوربار (اہا آپ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 پوسا ہشاہ فرمایا کرتے ہ) کا درمیانی ہسسا جس کا تول
 (یا'نی لہاہ) 22 میٹر اور اہر (بواہ) 15 میٹر ہے

રૌ-ઝતુલ જન્નહ યા'ની “જન્નત કી ક્યારી” હૈ. યુનાન્યે હમારે
 પ્યારે આકા صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم કા ફરમાને આલીશાન હૈ :
 - يَا'نِي مَرَّةً مَرَّةً وَمَنْ يَنْتَبِهُ رَوْضَةً مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ -
 કી દરમિયાની જગહ જન્નત કે બાગોં મેં સે એક બાગ હૈ.
 (بُخَارِي ج ١ ص ٤٠٢ حديث ١١٩٥) આમ બોલયાલ મેં લોગ ઇસે
 “રિયાઝુલ જન્નહ” કહતે હૈં મગર અસ્લ લફઝ “રૌ-ઝતુલ
 જન્નહ” હૈ.

યેહ પ્યારી પ્યારી ક્યારી તેરે ખાના બાગ કી
 સદ્ ઇસ કી આબો તાબ સે આતશ સકર કી હૈ

(હદાઈકે બખ્શિશ શરીફ)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ! صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّدٍ

મસ્જિદે કુબા : મદીનએ તય્યિબા શَرَفًا وَتَعْظِيمًا સે તકરીબન
 તીન કિલો મીટર જુનૂબ મગરિબ કી તરફ “કુબા” નામી એક
 કદીમી ગાઉ હૈ જહાં યેહ મુ-તબરક મસ્જિદ બની હુઈ હૈ, કુરઆને
 કરીમ ઔર અહાદીસે સહીહા મેં ઇસ કે ફઝાઈલ નિહાયત
 એહતિમામ સે બયાન ફરમાએ ગએ હૈં. આશિકાને રસૂલ
 મસ્જિદુન્ન-બવિયિશશરીફ عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام સે દરમિયાની
 ચાલ ચલ કર પૈદલ તકરીબન 40 મિનટ મેં મસ્જિદે કુબા પહોંચ

સકતે હૈં. બુખારી શરીફ મેં હૈ : હુઝૂરે અન્વાર صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم
 હર હફતે કભી પૈદલ તો કભી સુવારી પર મસ્જિદે કુબા તશરીફ
 લે જાતે થે. (بُخَارِی ج ۱ ص ۴۰۲ حدیث ۱۱۹۳)

ઉમ્મે કા સવાબ : صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم દો ફરામીને મુસ્તફા :
 ﴿1﴾ મસ્જિદે કુબા મેં નમાઝ પઢના ઉમ્મે કે બરાબર હૈ
 ﴿2﴾ જિસ શખ્સ ને અપને ઘર મેં વુઝૂ
 ક્રિયા ફિર મસ્જિદે કુબા મેં જા કર નમાઝ પઢી તો ઉસે ઉમ્મે કા સવાબ
 મિલેગા. (ابن ماجہ ج ۲ ص ۱۷۰ حدیث ۱۴۱۲)

મઝારે સય્યિદુના હમ્મા : આપ رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ગઝ્વએ ઉહુદ
 (ઉ સિ.હિ.) મેં શહીદ હુએ થે, આપ رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ કા મઝારે
 ફાઈઝુલ અન્વાર ઉહુદ શરીફ કે કરીબ વાકેઅ હૈ. સાથ હી હઝરતે
 સય્યિદુના મુસ્અબ બિન ઉમૈર رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ ઓર હઝરતે
 સય્યિદુના અબ્દુલ્લાહ બિન જહ્શ رَضِیَ اللہُ تَعَالٰی عَنْہُ કે મઝારાત
 ભી હૈં. નીઝ ગઝ્વએ ઉહુદ મેં 70 સહાબએ કિરામ عَلَیْہِمُ الرِّضْوَان
 ને જામે શહાદત નોશ ક્રિયા થા ઉન મેં સે બેશ્તર શુ-હદાએ ઉહુદ
 ભી સાથ હી બની હુઈ ચાર દીવારી મેં હૈં.

શુ-હદાએ ઉહુદ عَلَیْهِمُ الرِّضْوَانُ કો સલામ કરને કી
 ફઝીલત : સચ્ચિદુના શૈખ અબ્દુલ હક મુહદિસ દેહલવી
 નકલ કરતે હૈં : જો શખ્સ ઈન શુ-હદાએ ઉહુદ સે
 ગુઝરે ઔર ઈન કો સલામ કરે યેહ ક્રિયામત તક ઉસ પર સલામ
 ભેજતે રહતે હૈં. શુ-હદાએ ઉહુદ عَلَیْهِمُ الرِّضْوَانُ ઔર બિલ ખુસૂસ મઝારે
 સચ્ચિદુશુ-હદા સચ્ચિદુના હમ્મા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ સે બારહા જવાબે
 સલામ કી આવાઝ સુની ગઈ હૈ. (جذبُ القلوب ص ۱۷۷)

સચ્ચિદુના હમ્મા કી ખિદમત મેં સલામ

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَنَا حَمْرَةَ ط السَّلَام

તરજમા : સલામ હો આપ પર ઔ સચ્ચિદુના હમ્મા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ. સલામ

عَلَيْكَ يَا عَزَّزُ سُولِ اللَّهِ ط السَّلَامُ عَلَيْكَ

હો આપ પર ઔ મોહતરમ યયા રસૂલુલ્લાહ وَسَلَّم وَالِهِ وَسَلَّم, સલામ હો

يَا عَزَّزَ نَبِيَّ اللَّهِ ط السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَزَّ

આપ પર ઔ અમ્મે બુઝુર્ગ-વાર અલ્લાહ કે નબી
 કે صَلَّی اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّم, સલામ હો આપ પર ઔ યયા

ਸ਼ੁ-ਹਦਾਏ ਉਲੂਫ਼ ਆਪ ਸਭੀ ਪਰ ਐਰ ਅਲਲਾਹ عَزَّوَجَلَّ ਕੀ ਰਹਮਤੋਂ ਐਰ ਯ-ਰ-ਕਤੋਂ.

શુ-હદાએ ઉહુદ عَلَيْهِمُ الرِّضْوَانُ કો મજમૂઘ સલામ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا شَهِدَاءُ يَا سَعْدَاءُ

તરજમા : સલામ હો આપ પર એ શહીદો ! એ નેક બપ્તો !

يَا نُجَبَاءُ يَا نُقَبَاءُ يَا أَهْلَ الصِّدْقِ وَالْوَفَاءِ

એ શરીફો ! એ સરદારો ! એ મુજરસમે સિદ્ધકો વફા !

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا مُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

સલામ હો આપ પર એ મુજાહિદો ! અલ્લાહ ગ્રૂગ્રૂલ કી રાહ મેં જિહાદ કા હક અદા કરને વાલો !

حَقِّ جِهَادِهِ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ

તર-જ-મએ ક-ઝુલ ઈમાન : સલામતી હો તુમ પર તુમ્હારે સબ્ર કા બદલા તો પિછલા ઘર ક્યા હી

عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٣﴾ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا شَهِدَاءُ

ખૂબ મિલા સલામ હો એ શુ-હદાએ

أَحَدِكَا فَمَا عَامَّةٌ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

ઉહુદ આપ સભી પર ઔર અલ્લાહ ગ્રૂગ્રૂલ કી રહમતે ઔર બ-ર-કતે નાઝિલ હોં.

ઝિયારતોં પર હાઝિરી કે દો તરીકે : મીઠે મીઠે મક્કે મદીને કે ઝાઈરો ! ઝિયારતોં ઓર ઇન કે પતોં કો બ ખોઈં તવાલતે રફીકુલ મો'તમિરીન દર્જ નહીં કિયા, શાઈકીન આશિકાને રસૂલ, ઝિયારાત ઓર ઇમાન અફરોઝ હિકાયાત કી મા'લૂમાત કે લિયે તબ્લીગે કુરઆનો સુન્નત કી આલમગીર ગૈર સિયાસી તહરીક, દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મતબૂઆ કિતાબ, “આશિકાને રસૂલ કી હિકાયતેં મઅ મક્કે મદીને કી ઝિયારતેં” કા મુતા-લઆ ફરમાએં ઓર અપને ઇમાન કો ગમઐએં. અલબત્તા કિતાબ પઢ કર હર શખ્સ ઝિયારાત કે મકામાત પર પહોંચ જાએ યેહ દુશ્વાર હૈ. ઝિયારત કી દો સૂરતેં હેં : એક તો યેહ કે મસ્જિદુન્ન-બવિયિયશરીફ عَلَى صَاحِبِهَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام કે બાહર સુબ્હ ગાડિયોં વાલે : ઝિયારહ ! ઝિયારહ ! કી સદાએં લગાતે રહતે હેં, આપ ઉન કી ગાડિયોં મેં સુવાર હો જાઈયે. યેહ આપ કો મસાજિદે ખમ્સા, મસ્જિદે કુબા ઓર મઝારે સય્યિદુના હમ્મા رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ લે જાએંગે. દૂસરી યેહ કે મક્કે મદીને કી મઝીદ ઝિયારતોં કે લિયે આપ કો ઐસે આદમી તલાશ કરને હોંગે જો ઉજરત લે કર ઝિયારતેં કરવાતે હોં.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ ! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

જરાધમ ઔર ઘન કે કફ્ફારે

સુવાલ વ જવાબ કે મુતા-લએ સે કબ્લ ચન્દ ઝરૂરી ઇસ્તિલાહાત વગૈરા ઝેહન નશીન કર લીજિયે.

દમ વગૈરા કી તા'રીફ :

❦❶❧ દમ યા'ની એક બકરા. (ઇસ મેં નર, માદા, દુમ્બા, ભેડ, નીઝ ગાય યા ઊંટ કા સાતવાં હિસ્સા સબ શામિલ હેં)

❦❷❧ બ-દના યા'ની ઊંટ યા ગાય. (ઇસ મેં બૈલ, ભેંસ વગૈરા શામિલ હેં)

ગાય બકરા વગૈરા યેહ તમામ જાનવર ઉન હી શરાઈત કે હોં જો કુરબાની મેં હેં.

❦❸❧ સ-દકા યા'ની સ-દ-કએ ફિત્ર કી મિકદાર. આજ કલ કે હિસાબ સે સ-દ-કએ ફિત્ર કી મિકદાર 2 કિલો મેં સે 80 ગ્રામ કમ ગન્દુમ યા ઉસ કા આટા યા ઉસ કી રકમ યા ઉસ કે દુગને જવ યા ખજૂર યા ઉસ કી રકમ હેં.

દમ વગૈરા મેં રિઆયત : અગર બીમારી, સખ્ત સર્દી, સખ્ત ગરમી, ફોડે ઔર ઝખ્મ યા જૂઓં કી શદીદ તક્લીફ કી વજહ સે કોઈ જુર્મ હુવા તો ઉસે “જુર્મે ગૈર ઇખ્તિયારી” કહતે હેં. અગર કોઈ “જુર્મે ગૈર ઇખ્તિયારી” સાદિર હુવા જિસ પર દમ વાજિબ હોતા હેં તો ઇસ સૂરત મેં ઇખ્તિયાર હેં કે યાહે તો દમ દે દે ઔર

अगर याहे तो दम के बढले छ मिसकीनों को स-दका दे दे. अगर
 ओक ही मिसकीन को छ स-दके दे दिये तो ओक ही शुमार डोगा.
 लिहाजा येह जरूरी है के अलग अलग छ मिसकीनों को दे. दूसरी
 रिआयत येह है के अगर याहे तो दम के बढले छ मसाकीन को
 दोनों वक्त पेट भर कर जाना खिला दे. तीसरी रिआयत येह है
 के अगर स-दका वगैरा नहीं देना याहता तो तीन रोजे रभ ले
 “दम” अदा हो गया. अगर कोई ऐसा जुर्मै गैर इप्तियारी
 किया जिस पर स-दका वाजिब होता है तो इप्तियार है के
 स-दके के बजाये ओक रोजा रभ ले.

(मुलज्जस अज बहारे शरीअत, जि. 1, स. 1162)

दम, स-दके और रोजे के जरूरी मसायल : अगर कइसारे
 के रोजे रभें तो येह शर्त है के रात से या'नी सुब्हे सादिक से पढले
 पढले येह निश्चय कर लें के येह कुलां कइसारे का रोजा है. इन
 “रोजों” के लिये न अहराम शर्त है न ही इन का पै दर पै
 होना. स-दके और रोजे की अदाअगी अपने वतन में भी कर
 सकते हैं, अलबत्ता स-दका और जाना अगर हरम के मसाकीन
 को पेश कर दिया जाये तो येह अइजल है. दम और ब-दना के
 जानवर का हरम में जल्ह होना शर्त है. शुकाने की कुरबानी का
 गोश्त आप जुद भी पाईये, मालदार को भी खिलाईये और
 मसाकीन को भी पेश कीजिये, मगर कइसारे या'नी “दम” और

“ब-दने” वगैरा का गोश्त सिई मोलताजों का लक है, न भुद भा सकते हैं न गनी को भिला सकते हैं.

(मुलप्यस अज बहारे शरीअत, जि. 1, स. 1162, 1163)

अल्लाह عَزَّوَجَلَّ से ऽरिये : भा'ज नादान जान भूज कर “जुर्म” करते हैं और कफ़ारा भी नहीं देते. यहां दो गुनाह हुअे, अक तो जान भूज कर जुर्म करने का और दूसरा कफ़ारा न देने का. अैसों को कफ़ारा भी देना होगा और तौबा भी वाजिब होगी. हां मजबूरन जुर्म करना पडा या बे भयाली में हो गया तो कफ़ारा काई है गुनाह नहीं हुवा इस लिये तौबा भी वाजिब नहीं और येह भी याद रभिये के जुर्म याहे याद से हो या भूले से, इस का जुर्म होना जानता हो या न जानता हो, भुशी से हो या मजबूरन, सोते में हो या जागते में, बेहोशी में हो या होश में, अपनी मरजी से किया हो या दूसरे के जरीअे करवाया हो हर सूरत में कफ़ारा लाजिमी है, अगर नहीं देगा तो गुनहगार होगा. जब भर्य सर पर आता है तो भा'ज लोग येह भी कल दिया करते हैं : “अल्लाह عَزَّوَجَلَّ मुआफ़ इरमाअेगा !” और फिर वोह दम वगैरा नहीं देते. अैसों को सोयना याहिये के कफ़ारात शरीअत ही ने वाजिब किये हैं और जान भूज कर टालम टोल करना शरीअत ही की भिलाफ़ वर्जी है जो के सप्त तरीन जुर्म है. भा'ज माल के मतवाले नादान हुज्जज, उ-लमाअे किराम से यहां

તક પૂછતે સુનાઈ દેતે હેં કે સિફ ગુનાહ હૈ ના ! દમ તો વાજિબ નહીં ?
 (مَعَادُ اللَّهِ) સદ કરોડ અફસોસ ! ચન્દ સિક્કે બયાને હી કી ફિક હૈ,
 ગુનાહ કે સબબ હોને વાલે સપ્ત અઝાબ કે ઇસ્તિહ્કાક કી કોઈ
 પરવાહ નહીં, ગુનાહ કો હલકા જાનના બહુત સપ્ત બાત બલ્કે
 બા'ઝ સૂરતોં મેં કુફ હૈ. અલ્લાહ عَلَّ وَجَلَّ મ-દની ફિક નસીબ ફરમાએ.

اٰمِيْنَ بِجَاٰزَةِ النَّبِيِّ الْاَمِيْنَ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

તવાફ કે બારે મેં મુ-તફરિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : ભીડ કે સબબ યા બે ખયાલી મેં કિસી તવાફ કે દૌરાન થોડી દેર કે લિયે અગર સીના યા પીઠ કા'બે કી તરફ હો જાએ તો ક્યા કરેં ?

જવાબ : તવાફ મેં સીના યા પીઠ કિયે જિતના ફાસિલા તૈ કિયા હો ઉતને ફાસિલે કા ઇઆદા (યા'ની દોબારા કરના) વાજિબ હૈ ઔર અફઝલ યેહ હૈ કે વોહ ફેરા હી નએ સિરે સે કર લિયા જાએ.

ઇસ્તિલામે હજર મેં હાથ કહાં તક ઉઠાએ ?

સુવાલ : તવાફ મેં હ-જરે અસ્વદ કે સામને હાથ કન્ધોં તક ઉઠાના સુન્નત હૈ યા નમાઝી કી તરહ કાનોં તક ?

જવાબ : ઇસ મેં ઉ-લમા કે મુખ્તલિફ અકવાલ હેં. “ફતાવા હજ વ ઉમ્રહ” મેં જુદા જુદા અકવાલ નક્લ કરતે હુએ લિખા હૈ : કાનોં તક હાથ ઉઠાના મદ કે લિયે હૈ ક્યૂંકે વોહ

નમાઝ કે લિયે ભી કાનોં તક હાથ ઉઠાતા હૈ ઔર ઔરત કન્ધોં તક હાથ ઉઠાએગી ઇસ લિયે કે વોહ નમાઝ કે લિયે યહીં તક હાથ ઉઠાતી હૈ.

(ફતાવા હજ વ ઉમ્રહ, હિસ્સએ અવ્વલ, સ. 127)

સુવાલ : નમાઝ કી તરહ હાથ બાંધ કર તવાફ કરના કેસા ?

જવાબ : મુસ્તહબ નહીં હૈ, બચના મુનાસિબ હૈ.

તવાફ મેં ફેરોં કી ગિનતી યાદ ન રહી તો ?

સુવાલ : અગર દૌરાને તવાફ ફેરોં કી ગિનતી ભૂલ ગએ યા તા'દાદ કે બારે મેં શક વાકેઅ હુવા ઇસ પરેશાની કા ક્યા હલ હૈ ?

જવાબ : અગર યેહ તવાફ ફર્જ (મ-સલન ઉમ્રે કા તવાફ યા તવાફ ઝિયારત) યા વાજિબ (મ-સલન તવાફે વદાઅ) હૈ તો નએ સિરે સે શુરૂઅ કીજિયે, અગર કિસી એક આદિલ શખ્સ ને બતા દિયા કે ઇતને ફેરે હુએ તો ઉસ કે કૌલ પર અમલ કર લેના બેહતર હૈ ઔર દો આદિલ ને બતાયા તો ઉન કે કહે પર ઝરૂર અમલ કરે. ઔર અગર યેહ તવાફે ફર્જ યા વાજિબ નહીં મ-સલન તવાફે કુદૂમ (કે યેહ કારિન વ મુફરિદ કે લિયે સુન્નતે મુઅક્કદા હૈ) યા કોઈ નફલી તવાફ હૈ તો ઐસે મૌકઅ પર ગુમાને ગાલિબ પર અમલ કીજિયે.

(રૈદુ'લમુહતાર ૩ ص ૦૮૧)

દૌરાને તવાફ વુઝૂ ટૂટ જાયે તો કયા કરે ?

સુવાલ : અગર તીસરે ફેરે મેં વુઝૂ ટૂટ ગયા ઔર નયા વુઝૂ કરને ચલે ગયે તો અબ વાપસ આ કર કિસ તરહ તવાફ શુરૂઅ કરેં ?

જવાબ : યાહેં તો સાતોં ફેરે નઅે સિરે સે શુરૂઅ કરેં ઔર યેહ ભી ઇજ્તિયાર હૈ કે જહાં સે છોડા વહીં સે શુરૂઅ કરેં. ચાર સે કમ કા યેહી હુકમ હૈ. હાં ચાર યા ઝિયાદા ફેરે કર લિયે થે તો અબ નઅે સિરે સે નહીં કર સકતે જહાં સે છોડા થા વહીં સે કરના હોગા. “હ-જરે અસ્વદ” સે ભી શુરૂઅ કરને કી ઝરૂરત નહીં. (દરમુખતારુરુદ્દાલ્મુખતારુહ ૩/૫૮૨)

કતરે કે મરીઝ કે તવાફ કા અહમ મસ્અલા

સુવાલ : અગર કોઈ કતરે વગૈરા કી બીમારી કી વજહ સે “મા’ઝૂરે શર-ઈ” હો, તવાફ કે લિયે ઉસ કા વુઝૂ કબ તક કારઆમદ રહતા હૈ ?

જવાબ : જબ તક ઉસ નમાઝ કા વક્ત બાકી રહતા હૈ. સદરુશશરીઅહ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى ફરમાતે હૈં : મા’ઝૂર તવાફ કર રહા હૈ ચાર ફેરોં કે બા’દ વક્તે નમાઝ જાતા રહા તો અબ ઇસે હુકમ હૈ કે વુઝૂ કર કે તવાફ કરે ક્યૂંકે વક્તે નમાઝ ખારિજ હોને સે મા’ઝૂર કા વુઝૂ જાતા રહતા હૈ ઔર બિગૈર વુઝૂ તવાફ હરામ અબ વુઝૂ કરને કે બા’દ જો બાકી હૈ પૂરા કરે ઔર ચાર ફેરોં સે પહલે વક્ત ખત્મ

હો ગયા જબ ભી વુઝૂ કર કે બાકી કો પૂરા કરે ઔર ઇસ સૂરત મેં અફઝલ યેહ હૈ કે સિરે સે કરે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1101, ૧૧૭) (السَّلَاةُ الْمُنْقِطَةُ ص) સિર્ફ કતરે આ જાને સે કોઈ મા'ઝૂરે શર-ઈ નહીં હો જાતા, ઇસ મેં કાફી તફસીલ હૈ ઇસ કી મા'લૂમાત કે લિયે દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મતબૂઆ 499 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “નમાઝ કે અહકામ” સફહા 43 તા 46 કા મુતા-લઆ કીજિયે.

ઔરત ને બારી કે દિનોં મેં નફલી તવાફ કર લિયા તો ?

સુવાલ : ઔરત ને બારી કે દિનોં મેં નફલી તવાફ કર લિયા, ક્યા હુકમ હૈ ?

જવાબ : ગુનહગાર ભી હુઈ ઔર દમ ભી વાજિબ હુવા. યુનાન્થે અલ્લામા શામી (قُدَس سرُّهُ السَّامِي) ફરમાતે હૈં : નફલી તવાફ અગર જનાબત કી (યા'ની બે ગુસ્લી) હાલત મેં (યા ઔરત ને બારી કે દિનોં મેં) કિયા તો દમ વાજિબ હૈ ઔર બે વુઝૂ કિયા તો સ-દકા. (رَدُّ الْمُحْتَاج ص ૧૧૧) અગર બે ગુસ્લે ને પાકી હાસિલ કરને કે ઔર બે વુઝૂ ને વુઝૂ કરને કે બા'દ તવાફ કા ઇઆદા કર લિયા તો કફફારા સાકિત હો જાએગા. મગર કસ્દન ઐસા કિયા હો તો તૌબા કરની હોગી ક્યૂંકે બારી કે દિનોં મેં નીઝ બે વુઝૂ તવાફ કરના ગુનાહ હૈ.

(ایضاً ص ۵۸۱)

(لُبَابُ الْمَنَاسِكِ وَالْمَسَاجِدِ الْمُتَقَسِّطِ ص ٣٥٢)

ਮਯੋਲ ਦੇ ਤਪਾਫ਼ ਡਾ ਮਸ਼ਾਲਾ

જવાબ : અગર મસ્જિદે હરામ કી છત સે કા'બએ મુકદ્દસા કા તવાફ હો તો ફર્જ તવાફ અદા હો જાએગા જબ કે દરમિયાન મેં દીવાર વગૈરા હાજિબ (આડ, પદા) ન

હો. લેકિન અગર નીચે મતાફ મેં ગુન્જાઈશ હૈ તો છત સે તવાફ મકરૂહ હૈ ઈસ લિયે કે ઈસ સૂરત મેં બિલા ઝરૂરત મસ્જિદ કી છત પર ચઢના ઔર ચલના પાયા જાતા હૈ જો મકરૂહ હૈ. સાથ હી ઈસ હાલત મેં તવાફ, કા'બે સે કરીબ તર હોને કે બજાએ બહુત દૂર હો રહા હૈ ઔર બિલા વજહ અપને કો સખ્ત મશક્કત ઔર તકાન મેં ડાલના ભી હોતા હૈ, જબ કે કરીબ તર મકામ સે તવાફ કરના અફઝલ હૈ ઔર બિલા વજહ અપને કો મશક્કત મેં ડાલના મન્અ. હાં અગર નીચે ગુન્જાઈશ ન હો યા ગુન્જાઈશ હોને તક ઈન્તિઝાર સે કોઈ માનેઅ (યા'ની રુકાવટ) હો તો છત સે તવાફ બિલા કરાહત જાઈઝ હૈ. وَاللّٰهُ تَعَالٰی اَعْلَم. (માહનામા અશરફિયા, જૂન 2005 ઈ. ગ્યારહવાં ફિક્હી સેમીનાર, સ. 14)

દૌરાને તવાફ બુલન્દ આવાઝ સે મુનાજાત પઢના કેસા ?

સુવાલ : દૌરાને તવાફ બુલન્દ આવાઝ સે દુઆ, મુનાજાત યા ના'ત શરીફ વગૈરા પઢના કેસા ?

જવાબ : ઈતની ઊંચી આવાઝ સે પઢના જિસ સે દીગર તવાફ કરને વાલોં યા નમાઝિયોં કો તશ્વીશ યા'ની પરેશાની હો મકરૂહે તહરીમી, ના જાઈઝ વ ગુનાહ હૈ. અલબત્તા કિસી કો ઈઝા ન હો ઈસ તરહ ગુન-ગુનાને યા'ની ધીમી આવાઝ સે પઢને મેં હરજ નહીં. યહાં વોહ સાહિબાન ગૌર ફરમાએ જિન કે મોબાઈલ ફોન્સ સે

દૌરાને તવાફ ટ્યૂન બજતી રહતીં ઓર ઇબાદત ગુઝારોં કો પરેશાન કરતી રહતી હેં ઇન સબ કો યાહિયે કે તૌબા કરેં. યાદ રખિયે ! યેહ અહકામ સિર્ફ “મસ્જિદુલ હરામ” કે લિયે હી નહીં તમામ મસાજિદ બલકે તમામ મકામાત કે લિયે હેં ઓર મ્યૂઝીકલ ટ્યૂન મસ્જિદ કે ઇલાવા ભી ના જાઈઝ હૈ.

ઇઝ્તિબાઅ ઓર રમલ કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : અગર સઅય સે કબ્લ કિયે જાને વાલે તવાફ કે પહલે ફેરે મેં રમલ કરના ભૂલ ગએ તો કયા કરના યાહિયે ?

જવાબ : રમલ સિર્ફ ઇબ્તિદાઈ તીન ફેરોં મેં સુન્નત હૈ, સાતોં મેં કરના મકરૂહ, લિહાઝા અગર પહલે મેં ન કિયા તો દૂસરે ઓર તીસરે મેં કર લીજિયે ઓર અગર ઇબ્તિદાઈ દો ફેરોં મેં રહ ગયા તો સિર્ફ તીસરે મેં કર લીજિયે ઓર અગર શુરૂઅ કે તીનોં ફેરોં મેં ન કિયા તો અબ બકિયા યાર ફેરોં મેં નહીં કર સકતે. (فُرْمُخْتَارُ رَدِّ الْمُحْتَارِ ج ۳ ص ۵۸۳)

સુવાલ : જિસ તવાફ મેં ઇઝ્તિબાઅ ઓર રમલ કરના થા ઉસ મેં ન કિયા તો કયા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : કોઈ કફ્ફારા નહીં. અલબત્તા અઝીમ સુન્નત સે મહરૂમી ઝરૂર હૈ.

સુવાલ : અગર કોઈ સાતોં ફેરોં મેં રમલ કર લે તો ?

જવાબ : મકરૂહે તન્ઝીહી હૈ. (رَدُّ الْمُحْتَارِ ج ۳ ص ۵۸۴) મગર કોઈ જુર્માના વગૈરા નહીં.

બોસો કનાર કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : એહરામ કી હાલત મેં બીવી કો હાથ લગાના કેસા ?

જવાબ : બીવી કો બિલા શહૂવત હાથ લગાના જાઈઝ હૈ મગર શહૂવત કે સાથ હાથ મેં હાથ ડાલના યા બદન કો ઘૂના હરામ હૈ. અગર શહૂવત કી હાલત મેં બોસો કનાર કિયા યા જિસ્મ કો ઘુવા તો દમ વાજિબ હો જાએગા. યેહ અફઆલ ઔરત કે સાથ હોં યા અમ્રદ કે સાથ દોનોં કા એક હી હુકમ હૈ. (تَرْمِذِي وَمُخْتَارُ الرَّؤُوفِ الْمُحْتَارِ ج ۳ ص ۶۶۷) અગર મોહરિમા કો ભી મદ કે ઇન અફઆલ સે લઝૂઝત આએ તો ઉસે ભી દમ દેના પડેગા. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1173)

સુવાલ : અગર તસવ્વુર જમ જાએ યા શર્મગાહ પર નઝર પડ જાએ ઔર ઇન્જાલ હો (યા'ની મની નિકલ) જાએ તો ક્યા કફફારા હૈ ?

જવાબ : ઇસ સૂરત મેં કોઈ કફફારા નહીં. (رَدِّ الْمُنِيرِ ج ۱ ص ۲۴۴) રહા હરામ કદા ઔરત યા અમ્રદ સે બદ નિગાહી કરના યા કસ્દન ઉન કા “ગન્દા” તસવ્વુર બાંધના યેહ એહરામ કે ઇલાવા ભી હરામ ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હૈ. નીઝ ઇસ તરહ કે ગન્દે વસ્વસે ભી આએ તો اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ અન્દોઝ હોને કે બજાએ ફૌરન તવજજોહ હટાએ. ઇસી તરહ ઔરતોં કે લિયે ભી યેહી અહકામ હેં.

સુવાલ : અગર એહતિલામ હો જાએ તો ?

જવાબ : કોઈ કફફારા નહીં.

(رَدِّ الْمُنِيرِ ج ۱ ص ۲۴۴)

સુવાલ : અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તા કોઈ મોહરિમ મુશ્ત ઝની (હેંડ પ્રેક્ટિસ) કા મુર-તકિબ હુવા તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : અગર ઈન્જાલ હો ગયા (યા'ની મની નિકલ ગઈ) તો દમ વાજિબ હૈ વરના મકરૂહ. (જિ.) યેહ ફે'લ, ખ્વાહ એહરામ હો યા ન હો બહર હાલ ના જાઈઝ વ હરામ ઔર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હૈ. આ'લા હઝરત ઈમામ અહમદ રઝા ખાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمٰن ફરમાતે હૈં : જો મુશ્ત ઝની (યા'ની હેંડ પ્રેક્ટિસ Hand practic) કરતે હૈં અગર વોહ બિગૈર તૌબા કિયે મર ગએ તો બરોઝે કિયામત ઈસ હાલ મેં ઉઠેંગે કે ઉન કી હથેલિયાં ગાભન (યા'ની હામિલા) હોંગી જિસ સે લોગોં કે મજમએ કસીર મેં ઉન કી રુસ્વાઈ હોગી.

(મુલખખસ અઝ ફતાવા ર-ઝવિય્યા, જિ. 22, સ. 244)

એહરામ મેં અમ્રદ સે મુસા-ફહા કિયા ઔર...?

સુવાલ : અગર અમ્રદ (યા'ની ખૂબ સૂરત લડકે) સે મુસા-ફહા કિયા ઔર શહ્વત આ ગઈ તો ક્યા સઝા હૈ ?

જવાબ : દમ વાજિબ હો ગયા. ઈસ મેં અમ્રદ¹ ઔર ગૈરે અમ્રદ કી કોઈ કેદ નહીં, અગર દોનોં કો શહ્વત હુઈ ઔર દૂસરા ભી મોહરિમ હૈ તો વોહ ભી દમ દે.

لَدِينِهِ

1 : વોહ લડકા યા મદ્દ જિસ કો દેખને યા ધૂને સે શહ્વત આતી હો એહરામ હો યા ન હો ઉસ સે દૂર રહના લાઝિમી હૈ. અગર મુસા-ફહા કરને યા ઉસે ધૂને યા ઉસ કે સાથ ગુફ્ત-ગૂ કરને સે શહ્વત ભડકતી હો તો અબ ઉસ કે સાથ યેહ અફઆલ કરને જાઈઝ નહીં. ઈસ કી તફ્સીલી મા'લૂમાત કે લિયે દા'વતે ઈસ્લામી કે ઈશાઅતી ઈદારે મક-ત-બતુલ મદીના કા મત્બૂઆ રિસાલા, “કૌમે લૂત કી તબાહ કારિયાં” (45 સફહાત) પઢિયે.

મિયાં બીવી કા હાથ મેં હાથ ડાલ કર ચલના

સુવાલ : એહરામ મેં મિયાં બીવી કે એક દૂસરે કા હાથ પકડ કર તવાફ યા સઅય કરને મેં અગર શહવત આ ગઈ તો ?

જવાબ : જિસ કો શહવત આઈ ઉસ પર દમ વાજિબ હૈ અગર દોનોં કો આ ગઈ તો દોનોં પર હૈ. અગર એહરામ વાલે મદોં ને એક દૂસરે કા હાથ પકડા હો જબ ભી યેહી હુકમ હૈ.

નાખુન તરાશને કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : મસ્અલા મા'લૂમ નહીં થા ઔર દોનોં હાથોં ઔર દોનોં પાઉં કે નાખુન કાટ લિયે અબ ક્યા હોગા ? અગર કફફારા હો તો વોહ ભી બતા દીજિયે.

જવાબ : જાનના યા ન જાનના યહાં ઉઝર નહીં હોતા, ખ્વાહ ભૂલ કર જુર્મ કરેં યા જાન બૂઝ કર, અપની મરઝી સે કરેં યા કોઈ ઝબર દસ્તી કરવાએ કફફારા હર સૂરત મેં દેના હોગા. **سَدْرُشْشَرِيْهِ اُحَدِّثْ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى** ફરમાતે હૈં : એક હાથ એક પાઉં કે પાંચોં નાખુન કતરે યા બીસોં એક સાથ તો એક દમ હૈ ઔર અગર કિસી હાથ યા પાઉં કે પૂરે પાંચ ન કતરે તો હર નાખુન પર એક સ-દકા, યહાં તક કે અગર ચારોં હાથ પાઉં કે ચાર ચાર કતરે તો સોલા સ-દકે દે મગર યેહ કે સ-દકોં કી કીમત એક દમ કે બરાબર હો જાએ તો કુછ કમ કર લે યા દમ દે ઔર અગર એક હાથ યા પાઉં કે પાંચોં એક જલ્સે મેં ઔર

દૂસરે કે પાંચોં દૂસરે જલ્સે મેં કતરે તો દો દમ લાઝિમ હેં
 ઓર ચારોં હાથ પાઉ કે ચાર જલ્સોં મેં તો ચાર દમ.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1172, ૧૬૬૭/૭૮૫)

સુવાલ : નાખુન અગર દાંત સે કતર ડાલે તો ક્યા સજા હૈ ?

જવાબ : ખ્વાહ બ્લેડ સે કાટેં યા ચાકૂ સે, નાખુન તરાશ (યા'ની નેલ કટર) સે તરાશેં યા દાંતોં સે કતરેં સબ કા એક હી હુકમ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1172)

સુવાલ : મોહરિમ કિસી દૂસરે કે નાખુન કાટ સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : નહીં કાટ સકતા, ઈસ કે વોહી અહકામ હેં જો દૂસરોં કે બાલ દૂર કરને કે હેં. (الْمَسْأَلَةُ الثَّقَاثُ لِلْقَارِ ص ૩૨૨)

બાલ દૂર કરને કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : અગર ! ﷺ કિસી મોહરિમ ને અપની દાઢી મુંડવા દી તો ક્યા સજા હૈ ?

જવાબ : દાઢી મુંડવાના યા ખશખશી કરવા દેના વૈસે ભી હરામ ઓર જહન્નમ મેં લે જાને વાલા કામ હૈ ઓર એહરામ કી હાલત મેં સખ્ત હરામ. અલબત્તા એહરામ કી હાલત મેં સર કે બાલ ભી નહીં કાટ સકતે. બહર હાલ દૌરાને એહરામ કે હુકમ કે મુ-તઅલ્લિક સદરુશશરીઅહ રَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ફરમાતે હેં : સર યા દાઢી કે ચહારુમ બાલ યા ઝિયાદા કિસી તરહ દૂર કિયે તો દમ હૈ ઓર ચહારુમ સે કમ મેં સ-દકા ઓર અગર ચંદલા હૈ યા

દાઢી મેં કમ બાલ હેં, તો અગર ચૌથાઈ (1/4) કી મિકદાર હેં તો કુલ મેં દમ વરના સ-દકા. ચન્દ જગહ સે થોડે થોડે બાલ લિયે તો સબ કા મજમૂઆ અગર ચહારુમ કો પહોંચતા હે તો દમ હે વરના સ-દકા.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1170, ૧૦૧ ص ૩ رَدُّ الْمُحْتَار ج ۳)

સુવાલ : ઔરત અપને બાલ લે સકતી હે યા નહીં ?

જવાબ : નહીં. ઔરત અગર પૂરે સર યા ચૌથાઈ (1/4) સર કે બાલ એક પોરે કે બરાબર કતર લે તો દમ દે ઔર કમ મેં સ-દકા. (رَبَابُ النَّاسِ ص ૩૨૧)

સુવાલ : મોહરિમ ને ગરદન યા બગલ યા મૂએ ઝેરે નાફ લે લિયે તો ક્યા હુકમ હે ?

જવાબ : પૂરી ગરદન યા પૂરી એક બગલ મેં દમ હે ઔર કમ મેં સ-દકા અગર્યે નિસ્ફ યા ઝિયાદા હો. યેહી હુકમ ઝેરે નાફ કા હે. દોનોં બગલેં પૂરી મુંડાએ જબ ભી એક હી દમ હે.

(બહારે શરીઅત, જિ. 1 સ. 1170, ૧૦૧ ص ૩ رَدُّ الْمُحْتَار ج ۳)

સુવાલ : સર, દાઢી, બગલેં વગૈરા સબ એક હી મજલિસ મેં મુંડવા દિયે તો કિતને કફફારે હોંગે ?

જવાબ : ખ્વાહ સર સે લે કર પાઉં તક સારે બદન કે બાલ એક હી મજલિસ મેં મુંડવાએં તો એક હી કફફારા હે. અગર અલગ અલગ આ'ઝા કે અલગ અલગ મજલિસ મેં મુંડવાએંગે તો ઉતને હી કફફારે હોંગે.

(رَدُّ الْمُحْتَار وَ رَدُّ الْمُحْتَار ج ۳ ص ૧૦૧ - ૧૧૧)

સુવાલ : અગર વુઝૂ કરને મેં બાલ ઝડતે હોં તો ક્યા ઇસ પર ભી કફરા હે ?

જવાબ : ક્યૂં નહીં ! વુઝૂ કરને મેં, ખુજાને મેં યા કંઘા કરને મેં અગર દો યા ત્રીન બાલ ગિરે તો હર બાલ કે બદલે મેં એક એક મુઠ્ઠી અનાજ યા એક એક ટુકડા રોટી યા એક છુવારા ખૈરાત કરેં ઔર ત્રીન સે ઝિયાદા ગિરે તો સ-દકા દેના હોગા. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1171)

સુવાલ : અગર ખાના પકાને મેં ચૂલહે કી ગરમી સે કુછ બાલ જલ ગએ તો ?

જવાબ : સ-દકા દેના હોગા. (ઐઝન)

સુવાલ : મૂંછ સાફ કરવા દી, ક્યા કફરા હે ?

જવાબ : મૂંછ અગર્યે પૂરી મુંડવાએં યા કતરવાએં સ-દકા હે.

(ઐઝન)

સુવાલ : અગર સીને કે બાલ મુંડવા દિયે તો ક્યા કરે ?

જવાબ : સર, દાઢી, ગરદન, બગલ ઔર મૂએ ઝેરે નાફ કે ઇલાવા બાકી આ'ઝા કે બાલ મુંડવાને મેં સિર્ફ સ-દકા હે. (ઐઝન)

સુવાલ : બાલ ઝડને કી બીમારી હો ઔર ખુદ બખુદ બાલ ઝડતે હોં તો ઇસ પર કોઈ રિઆયત ?

જવાબ : અગર બિગૈર હાથ લગાએ બાલ ગિર જાએં યા બીમારી સે તમામ બાલ ભી ઝડ જાએં તો કોઈ કફરા નહીં. (ઐઝન)

સુવાલ : મોહરિમ ને દૂસરે મોહરિમ કા સર મૂંડા તો ક્યા સજા હે ?

જવાબ : અગર એહરામ ખોલને કા વક્ત આ ગયા હૈ. તો અબ દોનોં એક દૂસરે કે બાલ મૂંડ સકતે હૈં. ઔર અગર વક્ત નહીં આયા તો ઇસ પર કફ્ફારે કી સૂરત મુખ્તલિફ હૈ. અગર મોહરિમ ને મોહરિમ કા સર મૂંડા તો જિસ કા સર મૂંડા ગયા ઉસ પર તો કફ્ફારા હૈ હી, મૂંડને વાલે પર ભી સ-દકા હૈ ઔર અગર મોહરિમ ને ગૈરે મોહરિમ કા સર મૂંડા યા મૂંછે લીં યા નાખુન તરાશે તો મસાકીન કો કુઇ ખૈરાત કર દે. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1142, 1171)

સુવાલ : ગૈરે મોહરિમ, મોહરિમ કા સર મૂંડ સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : વક્ત સે પહલે નહીં મૂંડ સકતા, અગર મૂંડેગા તો મોહરિમ પર તો કફ્ફારા હૈ હી, ગૈરે મોહરિમ કો ભી સ-દકા દેના હોગા. (ઐઝન, 1171)

સુવાલ : અગર બાલ સફા પાઉડર યા CREAM સે બાલ સાફ કિયે તો ક્યા મસ્અલા હૈ ?

જવાબ : બહારે શરીઅત મેં હૈ : મૂંડના, કતરના, મોચને સે લેના યા કિસી ચીઝ સે બાલ ઉડાના, સબ કા એક હુકમ હૈ. (ઐઝન)

ખુશ્બૂ કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : એહરામ કી હાલત મેં ઇત્ર કી શીશી હાથ મેં લી ઔર હાથ મેં ખુશ્બૂ લગ ગઈ તો ક્યા કફ્ફારા હૈ ?

જવાબ : અગર લોગ દેખ કર કહેં કે યેહ બહુત સી ખુશ્બૂ લગ

ગઈ હૈ અગર્યે ઉઝ્વ કે થોડે સે હિસ્સે મેં લગી હો તો દમ વાજિબ હૈ વરના મા'મૂલી સી ખુશ્બૂ ભી લગ ગઈ તો સ-દકા હૈ. (માખૂઝ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1163)

સુવાલ : સર મેં ખુશ્બૂદાર તેલ ડાલ લિયા તો ક્યા કરે ?

જવાબ : અગર કોઈ બડા ઉઝ્વ મ-સલન રાન, મુંહ, પિંડલી યા સર સારે કા સારા ખુશ્બૂ સે આલૂદા હો જાએ ખ્વાહ ખુશ્બૂદાર તેલ કે ઝરીએ હો યા ઇત્ર સે, દમ વાજિબ હો જાએગા. (ઐઝન)

સુવાલ : બિછોને યા એહરામ કે કપડે પર ખુશ્બૂ લગ ગઈ યા કિસી ને લગા દી તો ?

જવાબ : ખુશ્બૂ કી મિકદાર દેખી જાએગી, ઝિયાદા હૈ તો દમ ઔર કમ હૈ તો સ-દકા.

સુવાલ : જો કમરા (ROOM) રિહાઈશ કે લિયે મિલા ઉસ મેં કારપેટ, બિછોના, તક્યા, ચાદર વગૈરા ખુશ્બૂદાર હોં તો ક્યા કરે ?

જવાબ : મોહરિમ ઇન ચીઝોં કે ઇસ્તિ'માલ સે બચે. અગર એહતિયાત ન કી ઔર ઇન સે ખુશ્બૂ છૂટ કર બદન યા એહરામ પર લગ ગઈ તો ઝિયાદા હોને કી સૂરત મેં દમ ઔર કમ મેં સ-દકા વાજિબ હોગા. ઔર અગર ન લગે તો કોઈ કફ્ફારા નહીં મગર ઇસ સૂરત મેં બચના બેહતર હૈ. મોહરિમ કો ચાહિયે મકાન વાલે સે મુ-તબાદિલ ઇન્તિઝામ કા કહે, યેહ ભી હો સકતા હૈ કે

ફર્શ ઓર બિછોને વગૈરા પર કોઈ બે ખુશબૂ ચાદર બિછા લે, તક્યે કા ગિલાફ (cover) તખ્તીલ કર લે યા ઉસે કિસી બે ખુશબૂ ચાદર મેં લપેટ લે.

સુવાલ : જો ખુશબૂ નિયતે એહરામ સે પહલે બદન પર લગાઈ થી ક્યા નિયતે એહરામ કે બા'દ ઉસ ખુશબૂ કો ઝાઈલ (દૂર) કરના ઝરૂરી હૈ ?

જવાબ : નહીં, સદરુશશરીઅહ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى ફરમાતે હેં : એહરામ સે પહલે બદન પર ખુશબૂ લગાઈ થી, એહરામ કે બા'દ ફૈલ કર ઓર આ'ઝા કો લગી તો કફ્ફારા નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1163)

સુવાલ : એહરામ કી નિયત સે પહલે ગલે મેં જો બેગ થા ઉસ મેં યા બેલ્ટ કી જેબ મેં ઈત્ર કી શીશી થી, નિયત કે બા'દ યાદ આને પર ઉસે નિકાલના ઝરૂરી હૈ યા રહને દેં ? અગર ઈસી શીશી કી ખુશબૂ હાથ મેં લગ ગઈ તબ ભી કફ્ફારા હોગા ?

જવાબ : એહરામ કી નિયત કે બા'દ વોહ ઈત્ર કી શીશી બેગ યા બેલ્ટ સે નિકાલના ઝરૂરી નહીં ઓર બા'દ મેં ઉસ શીશી કી ખુશબૂ હાથ વગૈરા પર લગ ગઈ તો કફ્ફારા લાઝિમ આએગા, ક્યૂંકે યેહ વોહ ખુશબૂ નહીં જો એહરામ કી નિયત સે પહલે કપડે યા બદન પર લગાઈ ગઈ હો.

સુવાલ : ગલે મેં નિયત સે પહલે જો બેગ પહના વોહ ખુશબૂદાર થા, નીઝ ઉસ કે અન્દર ખુશબૂદાર રુમાલ યા ખુશબૂ

વાલી તવાફ કી તસ્બીહ વગૈરા ભી મૌજૂદ, ઇન કા મોહરિમ ઇસ્તિ'માલ કર સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : ઇન ચીઝોં કી ખુશબૂ કસ્દન (યા'ની જાન બૂઝ કર) સૂંઘના મકરૂહ હૈ ઓર ઇસ એહતિયાત કે સાથ ઇસ્તિ'માલ કી ઇજાઝત હૈ કે અગર ઉસ કી તરી બાકી હૈ તો ઉતર કર એહરામ ઓર બદન કો ન લગે લેકિન ઝાહિર હૈ કે તસ્બીહ મેં એસી એહતિયાત કરના નિહાયત મુશ્કિલ હૈ બલ્કે રુમાલ મેં ભી બચના મુશ્કિલ હૈ. લિહાઝા ઇન કે ઇસ્તિ'માલ સે બચને મેં હી આફિયત હૈ.

સુવાલ : અગર દો તીન ઝાઈદ ખુશબૂદાર ચાદરેં નિયત સે કબ્લ ગોદ મેં રખ લે યા ઓઢ લે અબ એહરામ કી નિયત કરે. નિયત કે બા'દ ઝાઈદ ચાદરેં હટા દે, ઉસી એહરામ કી હાલત મેં અબ ઉન ચાદરોં કા ઇસ્તિ'માલ કરના કેસા ?

જવાબ : અગર તરી બાકી હૈ તો ઉન કો ઇસ્તિ'માલ કી ઇજાઝત નહીં ઓર અગર તરી ખત્મ હો ચુકી હૈ સિફ ખુશબૂ બાકી હૈ તો ઇસ્તિ'માલ કી ઇજાઝત હૈ મગર મકરૂહે (તન્જીહી) હૈ. સદરુશશરીઅહ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ ફરમાતે હેં : અગર એહરામ સે પહલે બસાયા (યા'ની ખુશબૂદાર ક્રિયા) થા ઓર એહરામ મેં પહના તો મકરૂહ હૈ મગર કફ્ફારા નહીં. (ઐઝન, સ. 1165)

સુવાલ : એહતિલામ હો ગયા યા કિસી વજહ સે એહરામ કી એક યા દોનોં ચાદરેં નાપાક હો ગઈ અબ દૂસરી ચાદરેં મૌજૂદ તો હેં મગર ઉન મેં પહલે કી ખુશબૂ લગી હુઈ હૈ,

ઉન્હે પહન સકતે હેં યા નહીં ?

જવાબ : અગર ખુશ્બૂ કી તરી યા જિર્મ (યા'ની ઐન, જિસ્મ) અત્મી તક બાકી હૈ તો ઉન યાદરોં કો પહનને સે કફ્ફારા લાઝિમ આએગા. ઔર અગર જિર્મ ખત્મ હો ચુકા હૈ સિર્ફ ખુશ્બૂ બાકી હૈ તો ફિર મોહરિમ વોહ યાદરેં ઇસ્તિ'માલ કર સકતા હૈ. હાં બિલા ઉઝર ઐસી યાદરેં ઇસ્તિ'માલ કરના મકરૂહે તન્જીહી હૈ. ફુ-કહાએ કિરામ رَحِمَهُمُ اللَّهُ السَّلَام ફરમાતે હેં : જિસ કપડે પર ખુશ્બૂ કા જિર્મ (યા'ની ઐન, જિસ્મ) બાકી હો ઉસે એહરામ મેં પહના, ના જાઈઝ હૈ. (عَلَيْهِ السَّلَام) બહારે શરીઅત મેં હૈ : “અગર એહરામ સે પહલે બસાયા થા ઔર એહરામ મેં પહના તો મકરૂહ હૈ મગર કફ્ફારા નહીં.” (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1165)

સુવાલ : એહરામ કી હાલત મેં હ-જરે અસ્વદ કા બોસા લેને યા રુકને યમાની કો ઘૂંને યા મુલ્તઝમ સે લિપટને મેં અગર ખુશ્બૂ લગ ગઈ તો ક્યા કરેં ?

જવાબ : અગર બહુત સી લગ ગઈ તો દમ ઔર થોડી સી લગી તો સ-દકા. (ઐઝન, સ. 1164) (જહાં જહાં ખુશ્બૂ લગ જાને કા મસ્અલા હૈ વહાં કમ હૈ યા ઝિયાદા ઇસ કા ફૈસલા દૂસરોં સે કરવાના હૈ. ચૂંકે ઝિયાદા ખુશ્બૂ લગ જાને પર દમ હૈ લિહાઝા હો સકતા હૈ અપના નફ્સ ઝિયાદા ખુશ્બૂ કો ભી થોડી હી કહે)

સુવાલ : મોહરિમ જાન બૂઝ કર ખુશ્બૂદાર ફૂલ સૂંઘ સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : નહીં. મોહરિમ કા બિલ કસ્દ (યા'ની જાન બૂઝ કર) ખુશ્બૂ
યા ખુશ્બૂદાર ચીઝ સૂંઘના મકરૂહે તન્જીહી હૈ, મગર
કફરારા નહીં. (ઐઝન, 1163)

સુવાલ : બે પકાઈ ઇલાયચી યા ચાંદી કે વરક વાલે ઇલાયચી કે
દાને ખાના કેસા ?

જવાબ : હરામ હૈ. અગર ખાલિસ ખુશ્બૂ, જૈસે મુશ્ક, ઝા'ફરાન,
લોંગ, ઇલાયચી, દારચીની, ઇતની ખાઈ કે મુંહ કે
અક્સર હિસ્સે મેં લગ ગઈ તો દમ વાજિબ હો ગયા
ઔર કમ મેં સ-દકા. (ઐઝન, 1164)

સુવાલ : ખુશ્બૂદાર ઝર્દા, બિરયાની ઔર કોરમા, ખુશ્બૂ વાલી
સોંફ, છાલિયા, કીમ વાલે બિસ્કિટ, ટોફિયાં વગૈરા
ખા સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : જો ખુશ્બૂ ખાને મેં પકા લી ગઈ હો, ચાહે અબ ભી ઉસ
સે ખુશ્બૂ આ રહી હો, ઉસે ખાને મેં મુઝા-યકા નહીં.
ઇસી તરહ ખુશ્બૂ પકાતે વક્ત તો નહીં ડાલી થી ઊપર
ડાલ દી થી મગર અબ ઉસ કી મહક ઉઠ ગઈ ઉસ કા
ખાના ભી જાઈઝ હૈ, અગર બિગૈર પકાઈ હુઈ ખુશ્બૂ
ખાને યા મા'જૂન વગૈરા દવા મેં મિલા દી ગઈ તો અબ
ઉસ કે અજઝા ગિઝા યા દવા વગૈરા બે ખુશ્બૂ અશ્યા કે
અજઝા સે ઝિયાદા હૈં તો વોહ ખાલિસ ખુશ્બૂ કે હુકમ
મેં હૈ ઔર કફરારા હૈ, કે મુંહ કે અક્સર હિસ્સે મેં ખુશ્બૂ
લગ ગઈ તો દમ ઔર કમ મેં લગી તો સ-દકા ઔર

અગર અનાજ વગેરા કી મિકદાર ઝિયાદા હૈ ઓર ખાલિસ ખુશ્બૂ કમ તો કોઈ કફ્ફારા નહીં, હાં ખાલિસ ખુશ્બૂ કી મહક આતી હો તો મકરૂહે તન્જીહી હૈ.

સુવાલ : ખુશ્બૂદાર શરબત, ફૂટ જયૂસ, ઠન્ડી બોતલેં વગેરા પીના કેસા હૈ ?

જવાબ : અગર ખાલિસ ખુશ્બૂ જૈસે સન્દલ વગેરા કા શરબત હૈ તો વોહ શરબત તો પકા કર હી બનાયા જાતા હૈ, લિહાઝા મુત્લકન પીને કી ઈજાઝત હૈ ઓર અગર ઉસ કે અન્દર ખુશ્બૂ પૈદા કરને કે લિયે કોઈ એસેન્સ (Essense) ડાલા જાતા હૈ તો મેરી મા'લૂમાત કે મુતાબિક ઉસ કે ડાલને કા તરીકા યેહ હૈ કે પકાએ જાને વાલે શરબત મેં ઉસ કે ઠન્ડા હોને કે બા'દ ડાલા જાતા હૈ ઓર યકીનન યેહ કલીલ મિકદાર મેં હોતા હૈ તો ઈસ કા હુકમ યેહ હૈ કે અગર ઉસે ત્રીન બાર યા ઝિયાદા પિયા તો દમ હૈ વરના સ-દકા. બહારે શરીઅત મેં હૈ : “પીને કી ચીઝ મેં અગર ખુશ્બૂ મિલાઈ અગર ખુશ્બૂ ગાલિબ હૈ (તો દમ હૈ) યા ખુશ્બૂ કમ હૈ મગર ઉસે ત્રીન બાર યા ઝિયાદા પિયા તો દમ હૈ વરના સ-દકા.” (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1165)

સુવાલ : મોહરિમ નારિયલ કા તેલ સર વગેરા મેં લગા સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : કોઈ હરજ નહીં, અલબત્તા તિલ ઓર ઝૈતૂન કા તેલ ખુશ્બૂ કે હુકમ મેં હૈ. અગર્યે ઈન મેં ખુશ્બૂ ન હો યેહ

જિસ્મ પર નહીં લગા સકતે. હાં, ઇન કે ખાને, નાક મેં ચઢાને, ઝખ્મ પર લગાને ઓર કાન મેં ટપકાને મેં કફફારા વાજિબ નહીં. (એઝન, 1166)

સુવાલ : એહરામ કી હાલત મેં આંખોં મેં ખુશ્બૂદાર સુરમા લગાના કેસા હૈ ?

જવાબ : હરામ હૈ. સદરુશરીઅહ, બદરુતરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફતી મુહમ્મદ અમજદ અલી આ'ઝમી رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ફરમાતે હેં : ખુશ્બૂદાર સુરમા એક યા દો બાર લગાયા તો સ-દકા દે, ઇસ સે ઝિયાદા મેં દમ ઓર જિસ સુરમે મેં ખુશ્બૂ ન હો ઉસ કે ઇસ્તિ'માલ મેં હરજ નહીં, જબ કે બ ઝરૂરત હો ઓર બિલા ઝરૂરત મકરૂહ (વ ખિલાફે ઓલા). (એઝન, 1164)

સુવાલ : ખુશ્બૂ લગા લી ઓર કફફારા ભી દે દિયા તો અબ લગી રહને દેં યા ક્યા કરેં ?

જવાબ : ખુશ્બૂ લગાના જબ જુર્મ કરાર પાયા તો બદન યા કપડે સે દૂર કરના વાજિબ હૈ ઓર કફફારા દેને કે બા'દ અગર ઝાઈલ (યા'ની દૂર) ન ક્રિયા તો ફિર દમ વગૈરા વાજિબ હોગા. (એઝન, 1166)

એહરામ મેં ખુશ્બૂદાર સાબુન કા ઇસ્તિ'માલ

સુવાલ : હિજાઝે મુકદ્દસ કે હોટલોં મેં ખુશ્બૂદાર સાબુન, મુઅત્તર શેમ્પૂ ઓર ખુશ્બૂ વાલે પાઉડર હાથ ધોને કે લિયે રખે જાતે હેં ઓર એહરામ વાલે બિલા તકલ્લુફ ઇન કો

ઈસ્તિ'માલ કરતે હેં, તય્યારે મેં ઓર એરપોર્ટ પર ભી એહરામ વાલોં કો યેહી મિલતા હૈ, કપડે ઓર બરતન ધોને કા પાઉડર ભી હિજાઝે મુકદ્દસ મેં ખુશ્બૂદાર હી હોતા હૈ. ઈન ચીઝોં કે બારે મેં હુકમે શર-ઈ કયા હૈ ?

જવાબ : એહરામ વાલે ઈન ચીઝોં કો ઈસ્તિ'માલ કરેં તો કોઈ કફ્ફારા લાઝિમ નહીં આએગા. (અલબત્તા ખુશ્બૂ કી નિયત સે ઈન ચીઝોં કા ઈસ્તિ'માલ મકરૂહ હૈ.)

(માખૂઝ અઝ : એહરામ ઓર ખુશ્બૂદાર સાબુન)¹

મોહરિમ ઓર ગુલાબ કે ફૂલોં કે ગજરે

સુવાલ : એહરામ કી નિયત કર લેને કે બા'દ એરપોર્ટ વગૈરા પર ગુલાબ કે ફૂલોં કા ગજરા પહના જા સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : એહરામ કી નિયત કે બા'દ ગુલાબ કા હાર ન પહના જાએ, ક્યૂંકે ગુલાબ કા ફૂલ ખુદ ઐન (ખાલિસ) ખુશ્બૂ હૈ ઓર ઈસ કી મહક બદન ઓર લિબાસ મેં બસ ભી જાતી હૈ. યુનાન્ચે અગર ઈસ કી મહક લિબાસ મેં બસ ગઈ ઓર કસીર (યા'ની ઝિયાદા) હૈ ઓર ચાર પહર યા'ની

دينه

1 : દા'વતે ઈસ્લામી કી મજલિસ “તહકીકાતે શરઈયા” ને ઉમ્મત કી રહનુમાઈ કે લિયે ઇતિફાકે રાય સે યેહ ફતવા મુસ્તબ્બ ફરમાયા, મઝીદ ત્રીન મુક્તદર ઉલમાએ અહલે સુન્નત (1) મુફિતયે આ'ઝમ પાકિસ્તાન અલ્લામા અબ્દુલ કય્યૂમ હઝારવી (2) શરફે મિલ્લત હઝરતે અલ્લામા મુહમ્મદ અબ્દુલ હકીમ શરફ કાદિરી ઓર (3) ફૈઝે મિલ્લત હઝરતે અલ્લામા ફૈઝ અહમદ ઉવૈસી (رحمۃ اللہ تعالیٰ) કી તસ્દીક હાસિલ કી ઓર મક-ત-બતુલ મદીના ને બનામ “એહરામ ઓર ખુશ્બૂદાર સાબુન” યેહ રિસાલા શાએઅ કિયા. તફ્સીલાત કે શાઈકીન ઈસે હાસિલ કરેં યા દા'વતે ઈસ્લામી કી વેબસાઈટ : www.dawateislami.net પર મુલા-હઝા ફરમાએ.

બારહ ઘન્ટે તક ઉસ કપડે કો પહને રહા તો દમ હૈ વરના
 સ-દકા ઓર અગર ખુશ્બૂ થોડી હૈ ઓર કપડે મેં એક બાલિશ્ત
 યા ઇસ સે કમ (હિસ્સે) મેં લગી હૈ ઓર ચાર પહર તક ઇસે
 પહને રહા તો “સ-દકા” ઓર ઇસ સે કમ પહના તો એક
 મુઠ્ઠી ગન્દુમ દેના વાજિબ હૈ. ઓર અગર ખુશ્બૂ કલીલ
 (યા’ની થોડી) હૈ, લેકિન બાલિશ્ત સે ઝિયાદા હિસ્સે મેં હૈ,
 તો કસીર (યા’ની ઝિયાદા) કા હી હુકમ હૈ યા’ની ચાર પહર
 મેં “દમ” ઓર કમ મેં “સ-દકા” ઓર અગર યેહ હાર
 પહનને કે બા વુજૂદ કોઈ મહક કપડોં મેં ન બસી તો કોઈ
 કફ્ફારા નહીં. (એહરામ ઓર ખુશ્બૂદાર સાબુન, સ. 35 તા 36)

સુવાલ : કિસી સે મુસા-ફહા કિયા ઓર ઉસ કે હાથ સે મોહરિમ
 કે હાથ મેં ખુશ્બૂ લગ ગઈ તો ?

જવાબ : અગર ખુશ્બૂ કા ઐન લગા તો “કફ્ફારા” હોગા ઓર
 અગર ઐન ન લગા બલકે હાથ મેં સિર્ફ મહક આઈ, તો
 કોઈ કફ્ફારા નહીં, કે ઇસ મોહરિમ ને ખુશ્બૂ કે ઐન સે
 નફ્અ ન ઉઠાયા, હાં ઇસ કો ચાહિયે કે હાથ કો ધો કર
 ઉસ મહક કો ઝાઈલ કર દે. (ઐઝન, સ. 35)

સુવાલ : ખુશ્બૂદાર શેમ્પૂ સે સર યા દાઢી ધો સકતે હેં યા નહીં ?

જવાબ : રિસાલા “એહરામ ઓર ખુશ્બૂદાર સાબુન” સફહા 25
 તા 28 સે બા’ઝ ઇક્તિબાસાત મુલા-હઝા હોં : શેમ્પૂ
 અગર સર યા દાઢી મેં ઇસ્તિ’માલ કિયા જાએ, તો
 ખુશ્બૂ કી મુમા-ન-અત કી ઇલ્લત (યા’ની વજહ) પર

गौर के नतीजे में एस की मुमा-न-अत का हुक्म ही समझ में आता है, बल्के कफ़ारा भी होना चाहिए, जैसा के ખિત્મી (ખુશ્બૂદાર બૂટી) से सर और दाढ़ी धोने का हुक्म है के येह बालों को नर्म करता है और जूअें मारता है और मोहरिम के लिये येह ना जाँछ है. “दुर्रें मुप्तार” में है : सर और दाढ़ी को ખિત્મી से धोना (हराम है) क्यूंके येह ખુશ्बू है या जूओं को मारता है. (۵۷۰/۴۳۷/۱۱) साहिबैन (या'नी एमाम अबू यूसुफ़ और एमाम मुहम्मद (رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمَا) के नजदीक यूंके येह ખુશ्बू नहीं, लिहाजा यहाँ “जिनायते कासिरा” (ना मुकम्मल जुर्म) का सुबूत होगा और एस का मूजब “स-दका” है. शेम्पू से सर धोने की सूरत में भी ब जाहिर “जिनायते कासिरा” (या'नी ना मुकम्मल जुर्म) का वुजूह ही समझ में आता है, के एस में भी आग का अमल होता है. लिहाजा ખુશ्बू का हुक्म तो साकित हो गया लेकिन बालों को नर्म करने और जूअें मारने की एल्लत (या'नी सबब) मौजूद है, लिहाजा “स-दका” वाजिब होना चाहिए. येह अम्र भी काबिले तवज्जोह है के अगर किसी के सर पर बाल और येहरे पर दाढ़ी न हो, तो क्या अब भी हुक्मे साबिक ही लगाया जायेगा.....? ब जाहिर एस सूरत में कफ़ारे का हुक्म नहीं होना चाहिए, क्यूंके हुक्मे मुमा-न-अत की एल्लत (सबब) बालों का नर्म और

જૂઓં કા હલાક હોના થા, ઔર મઝકૂરા સૂરત મેં યેહ ઈલ્લત મફકૂદ (યા'ની સબબ ગૈર મૌજૂદ) હૈ ઔર ઈન્તિકાએ ઈલ્લત (યા'ની સબબ કા ન હોના) ઈન્તિકાએ મા'લૂલ કો મુસ્તદ્દામ (લાઝિમ કરને વાલી) હૈ લેકિન ઇસ સે અગર મૈલ છૂટે તો યેહ મફકૂદ હૈ કે મોહરિમ કો મૈલ છુડાના મફકૂદ હૈ. ઔર હાથ ધોને મેં ઇસ કી હૈસિયત સાબુન કી સી હૈ ક્યૂંકે યેહ માએઅ (યા'ની લિક્વિડ, liquid) હાલત મેં સાબુન હી હૈ ઔર ઇસ મેં ભી આગ કા અમલ ક્રિયા જાતા હૈ.

સુવાલ : મસ્જિદે કરીમૈન કે ફર્શ કી ધુલાઈ મેં જો ખુશબૂદાર મહ્લૂલ (SOLUTION) ઇસ્તિ'માલ ક્રિયા જાતા હૈ, ઉસ મેં લાખોં મુહરિમીન કે પાઉં સનતે (યા'ની આલૂદા) હોતે રહતે હેં ક્યા હુકમ હૈ ?

જવાબ : કોઈ કફફારા નહીં, કે યેહ ખુશબૂ નહીં. ઔર બિલફર્જ યેહ મહ્લૂલ ખાલિસ ખુશબૂ ભી હોતા, તો ભી કફફારા વાજિબ ન હોતા, ક્યૂંકે ઝાહિર યેહ હૈ કે યેહ મહ્લૂલ પહલે પાની મેં મિલાયા જાતા હૈ ઔર પાની ઇસ મહ્લૂલ સે ઝાઈદ ઔર યેહ મહ્લૂલ મગલૂબ (કમ) હોતા હૈ ઔર અગર માએઅ (યા'ની લિક્વિડ, liquid) ખુશબૂ કો કિસી માએઅ મેં મિલાયા જાએ ઔર માએઅ ગાલિબ હો, તો કોઈ જઝા નહીં હોતી. કુતુબે ફિક્હ મેં જો મશરૂઆત કા હુકમ ઉમૂમન તહરીર હૈ ઇસ સે મુરાદ ઠોસ ખુશબૂ કા માએઅ મેં મિલાયા જાના હૈ. અલ્લામા હુસૈન બિન મુહમ્મદ અબ્દુલ ગની મક્કી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی

“ઈશાદુસ્સારી” સફા 316 મેં ફરમાતે હેં : ઔર ઇસી
 સે મા'લૂમ હોતા હૈ કે ગીલી શકર (યા'ની મીઠા શરબત)
 ઔર ઇસ કી મિસ્લ, ગુલાબ કે પાની કે સાથ મિલાયા
 જાએ, તો અગર અ-રકે ગુલાબ મગ્લૂબ હો, જૈસા કે
 આદતન ઐસા હી આમ તૌર પર હોતા હૈ, તો ઇસ મેં
 કોઈ કફફારા નહીં ઔર હઝરતે અલ્લામા અલી કારી
 عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْبَارِی ને ઇસી કી મિસ્લ “તરાબુલુસી” સે નકલ
 ક્રિયા ઔર ઇસે બર કરાર રખા ઔર ઇસ કી તાઈદ કી
 ઔર ઇસ કી અસ્લ “મુહીત” મેં હૈ. (ઐઝન, સ. 28 તા 29)

સુવાલ : મોહરિમ ને અગર ટૂથ પેસ્ટ ઇસ્તિ'માલ કર લી તો ક્યા
 કફફારા હૈ ?

જવાબ : ટૂથ પેસ્ટ મેં અગર આગ કા અમલ હોતા હૈ, જૈસા કે
 પેહી મુ-તબાદિર (યા'ની ઝાહિર) હૈ, જબ તો હુકમે
 કફફારા નહીં, જૈસા કે મા કબ્લ તફસીલ સે ગુઝર ચુકા.
 (ઐઝન, સ. 33) અલબત્તા અગર મુંહ કી બદબૂ દૂર કરને
 ઔર ખુશબૂ હાસિલ કરને કી નિયત હો તો મકરૂહ હૈ.
 મેરે આકા આ'લા હઝરત, ઇમામે અહલે સુન્નાત,
 મુજદિદે દીનો મિલ્લત, મૌલાના શાહ ઇમામ અહમદ
 રઝા ખાન عَلَيْهِ رَحْمَةُ الرَّحْمَنِ ફરમાતે હેં : “તમ્બાકૂ કે
 કિવામ મેં ખુશબૂ ડાલ કર પકાઈ ગઈ હો, જબ તો ઇસ
 કા ખાના મુત્લકન જાઈઝ હૈ અગર્યે ખુશબૂ દેતી હો, હાં
 ખુશબૂ હી કે કસ્દ સે ઇસે ઇખ્તિયાર કરના કરાહત સે
 ખાલી નહીં.” (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 10, સ. 716)

સિલે હુએ કપડે વગૈરા કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : મોહરિમ ને અગર ભૂલ કર સિલા હુવા લિબાસ પહન લિયા ઓર દસ મિનટ કે બા'દ યાદ આતે હી ઉતાર દિયા તો કોઈ કફ્ફારા વગૈરા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : હૈ, અગર્યે એક લમ્હે કે લિયે પહના હો. જાન બૂઝ કર પહના હો યા ભૂલે સે, “સ-દકા” વાજિબ હો ગયા ઓર અગર ચાર પહર¹ યા ઇસ સે ઝિયાદા ચાહે લગાતાર કઈ દિન તક પહને રહા “દમ” વાજિબ હોગા.

(ફતાવા ર-ઝવિયા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 757)

સુવાલ : અગર ટોપી યા ઇમામા પહના યા એહરામ હી કી ચાદર મોહરિમ ને સર યા મુંહ પર ઓઢ લી યા એહરામ કી નિયત કરતે વક્ત મર્દ સિલે હુએ કપડે યા ટોપી ઉતારના ભૂલ ગયા યા ભીડ મેં દૂસરે કી ચાદર સે મોહરિમ કા સર યા મુંહ ઢક ગયા તો ક્યા સઝા હૈ ?

જવાબ : જાન બૂઝ કર હો યા ભૂલ કર યા કિસી દૂસરે કી કોતાહી કી બિના પર હુવા હો કફ્ફારે દેને હોંગે હાં જાન બૂઝ કર જુર્મ કરને મેં ગુનાહ ભી હૈ લિહાઝા તૌબા ભી વાજિબ હોગી. અબ કફ્ફારા સમઝ લીજિયે : મર્દ સારા સર યા સર કા ચૌથાઈ (1/4) હિસ્સા યા મર્દ ખ્વાહ ઓરત મુંહ કી

ﷺ

1 : ચાર પહર યા'ની એક દિન યા એક રાત કી મિકદાર મ-સલન તુલૂએ આફતાબ સે ગુરૂબે આફતાબ યા ગુરૂબે આફતાબ સે તુલૂએ આફતાબ યા દો પહર સે આધી રાત યા આધી રાત સે દો પહર તક.

(હાશિયા અન્વારુલ બિશારહ મઅ ફતાવા ર-ઝવિયા મુખર્રજા, જિ. 10, સ. 757)

ટિકલી સારી યા'ની પૂરા ચેહરા યા ચૌથાઈ હિસ્સા ચાર
 પહર યા ઝિયાદા લગાતાર છુપાએં “દમ” હૈ ઔર ચૌથાઈ
 સે કમ ચાર પહર તક યા ચાર પહર સે કમ અગર્યે સારા
 મુંહ યા સર તો “સ-દકા” હૈ ઔર ચહારુમ (યા'ની
 ચૌથાઈ) સે કમ કો ચાર પહર સે કમ તક છુપાએં તો
 કફ્ફારા નહીં મગર ગુનાહ હૈ. (ઐઝન, સ. 758)

સુવાલ : નઝ્લે મેં કપડે સે નાક પોંછ સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : કપડે સે નહીં પોંછ સકતે, કપડા યા તોલિયા દૂર રખ કર
 (સ મેં નાક સિનક (યા'ની ઝાડ) લીજિયે. સદરુશરીઅહ,
 બદરુત્તરીકહ હઝરતે અલ્લામા મૌલાના મુફ્તી મુહમ્મદ
 અમજદ અલી આ'ઝમી عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْقَوِی ફરમાતે હૈં :
 કાન ઔર ગુદી કે છુપાને મેં હરજ નહીં. યૂંહી નાક પર
 ખાલી હાથ રખને મેં ઔર અગર હાથ મેં કપડા હૈ ઔર
 કપડે સમેત નાક પર હાથ રખા તો કફ્ફારા નહીં મગર
 મકરૂહ વ ગુનાહ હૈ. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1169)

એહરામ મેં ટિશૂ પેપર કા ઇસ્તિ'માલ

સુવાલ : ટિશૂ પેપર સે મુંહ કા પસીના યા વુઝૂ કા પાની યા
 નઝ્લે મેં નાક પોંછ સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : નહીં પોંછ સકતે.

સુવાલ : તો મુંહ પર કપડે યા ટિશૂ પેપર કા માસ્ક લગાના કેસા ?

જવાબ : ના જાઈઝ વ ગુનાહ હૈ. શરાઈત પાએ જાને કી સૂરત મેં
 કફ્ફારા ભી લાઝિમ હોગા.

सुवाल : मोहरिम ने जुशबूदार टिशू पेपर छस्ति'भाल कर लिया तो ?

जवाब : जुशबूदार टिशू पेपर में अगर जुशबू का औन मौजूद है या'नी वोह पेपर जुशबू से भीगा हुआ है, तो उस तरी के बदन पर लगने की सूरत में जो हुक्म जुशबू का होता है, वोही छस का भी होगा. या'नी अगर कलील (या'नी कम) है और उज्वे कामिल (या'नी पूरे उज्व) को न लगे, तो स-दका, वरना अगर कसीर (या'नी जियादा) हो या कामिल (पूरे) उज्व को लग जाये, तो दम है. और अगर औन मौजूद न हो बल्के सिर्फ मलक आती हो तो अगर छस से येहरा वगैरा पोंछा और येहरे या हाथ में जुशबू का असर आ गया, तो कोछ "कफ़ारा" नहीं, के यहां जुशबू का औन न पाया गया और टिशू पेपर का मकसूदे अस्ली जुशबू से नफ़अ लेना नहीं. (ओहराम और जुशबूदार साबुन, स. 31) अगर कोछ ऐसे कमरे में दाખिल हुआ जिस को धूनी दी गई और उस के कपडे में मलक बस गई, तो कोछ कफ़ारा नहीं, क्यूंके उस ने जुशबू के औन से नफ़अ नहीं उठाया. (रहाजिउरर्रह)

सुवाल : सोते वक्त सिली हुई यादर ओढ सकते हैं या नहीं ?

जवाब : येहरा बया कर अक बल्के छस से जियादा यादरें भी ओढ सकते हैं, ज्वाह पाउं पूरे ढक जायें.

सुवाल : तय्यारे या बस वगैरा की अगली निशस्त के पीछे या तक्ये पर मुंड रख कर मोहरिम सो गया क्या हुक्म है ?

જવાબ : તક્યે મેં મુંહ રખ કર સોને પર કોઈ કફ્ફારા નહીં લેકિન યેહ મકરૂહે તહરીમી હૈ. જબ કે બસ વગૈરા કી અગલી સીટ કે પીછે મુંહ રખ કર સોના જાઈઝ હૈ ક્યૂંકે ઉમૂમી તૌર પર સીટ તપ્તી, દરવાઝે કી તરહ સપ્ત હોતી હૈ ન કે તક્યે કી તરહ નર્મ.

સુવાલ : ઘુટનોં મેં મુંહ રખ કર સોના કેસા ? તક્યે પર મુંહ રખ કર સોને મેં કફ્ફારા નહીં મગર મકરૂહ હૈ, ક્યૂં ?

જવાબ : અગર તો સિર્ફ ઘુટનોં પર મુંહ હો યા'ની ઘુટને કી સપ્તી પર તો જાઈઝ હૈ, ક્યૂંકે કપડે કે અન્દર અગર સપ્ત ચીઝ હો તો ઉસ સપ્ત ચીઝ કા હુકમ લગતા હૈ ન કે કપડે કા, જૈસા કે ઉ-લમા ને બોરી ઔર ગઠડી (કપડે કે ઇલાવા) કા હુકમ લિખા હૈ. લેકિન ઘુટને પર મુંહ રખ કર સોને મેં યેહ કેફિયત બહુત મુશ્કિલ હૈ બલ્કે નીંદ કે દૌરાન ઘુટને કી સપ્તી પર ઔર સિર્ફ કપડે પર ચેહરા આતા રહેગા લિહાઝા ઇસ સે એહતિરાઝ ક્રિયા (યા'ની બચા) જાએ વરના કફ્ફારે કી સૂરતેં પૈદા હો સકતી હેં ઔર જહાં તક તક્યે કા તઅલ્લુક હૈ તો વોહ નરમી મેં કપડે કે મુશાબેહ હૈ (ઇસ લિયે મન્અ ક્રિયા ગયા) મગર **مِنْ كُلِّ الْوُجُوهِ** (યા'ની હર તરહ સે) કપડા નહીં (ઇસ લિયે કફ્ફારા નહીં).

સુવાલ : મોહરિમ સર્દી સે બચને કે લિયે ઝિપ (zip) વાલે બિસ્તરે મેં ચેહરા ઔર સર છોડ કર બાકી બદન બન્દ કર કે સો સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : સો સકતા હૈ. ક્યૂંકે આદતન ઈસે લિબાસ પહનના નહીં કહતે.

સુવાલ : મોહરિમ કો કતરે આતે હોં તો ક્યા કરે ?

જવાબ : બે સિલા લંગોટ બાંધ લે, કે એહરામ મેં લંગોટ બાંધના મુત્લકન જાઈઝ હૈ જબ કે સિલાઈ વાલા ન હો.

(મુલખ્ખસ અઝ ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 10, સ. 664)

સુવાલ : ક્યા બીમારી વગૈરા કી મજબૂરી સે સિલા હુવા લિબાસ પહનને મેં ભી કફફારે હૈં ?

જવાબ : જી હાં. બીમારી વગૈરા કે સબબ અગર સર સે પાઉં તક સબ કપડે પહનને કી ઝરૂરત પેશ આઈ તો એક હી જુર્મે ગૈર ઇજ્તિયારી¹ હૈ. અગર ચાર પહર પહને યા ઝિયાદા તો દમ ઔર કમ મેં “સ-દકા” ઔર અગર ઉસ બીમારી મેં ઉસ જગહ ઝરૂરત એક કપડે કી થી ઔર દો² પહન લિયે મ-સલન ઝરૂરત કુરતે કી થી ઔર સિલાઈ વાલા બનિયાન ભી પહન લિયા તો ઇસ સૂરત મેં કફફારા તો એક હી હોગા મગર ગુનહગાર હોગા ઔર અગર દૂસરા કપડા દૂસરી જગહ પહન લિયા મ-સલન ઝરૂરત પાજામે કી થી ઔર કુરતા ભી પહન લિયા તો એક જુર્મે ગૈર ઇજ્તિયારી હુવા ઔર એક જુર્મે ઇજ્તિયારી.

(મુલખ્ખસ અઝ બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1168, ૧૬૪૫૭૫૮૫૭૫૮)

સુવાલ : અગર બિગૈર ઝરૂરત સારે કપડે પહન લિયે તો કિતને કફફારે દેના હોંગે ?

_____

1 : જુર્મે ગૈર ઇજ્તિયારી કા મસ્અલા સફહા 136 પર મુલા-હઝા ફરમાઈયે.

જવાબ : અગર બિગૈર ઝરૂરત સબ કપડે એક સાથ પહન લિયે તો એક હી જુર્મ હૈ. દો જુર્મ ઉસ વક્ત હૈં કે એક ઝરૂરત સે હો ઔર દૂસરા બિલા ઝરૂરત. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1168)

સુવાલ : અગર મુંહ દોનોં હાથોં સે છુપા લિયા યા સર યા ચેહરે પર કિસી ને હાથ રખ દિયા ?

જવાબ : સર યા નાક પર અપના યા દૂસરે કા હાથ રખના જાઈઝ હૈ યુનાન્યે હઝરતે અલ્લામા અલી કારી رَحْمَةُ اللَّهِ الْبَارِي عَلَيْهِ ફરમાતે હૈં : અપના યા દૂસરે કા હાથ અપને સર યા નાક પર રખના બિલ ઇત્તિફાક મુબાહ (યા'ની જાઈઝ) હૈ ક્યૂંકે ઐસા કરને વાલે કો ઢકને યા છુપાને વાલા નહીં કહા જાતા. (أَبَابُ التَّنَاسُكِ وَالْمَسَالِكِ الْمُتَقَيِّطِ ص ١٢٣)

સુવાલ : તો ક્યા મોહરિમ દુઆ માંગને કે બા'દ અપને હાથ મુંહ પર નહીં ફેર સકતા ?

જવાબ : ફેર સકતા હૈ, મુંહ પર હાથ રખને કી મુત્લકન ઇજાઝત હૈ, દાઢી વાલા ઇસ્લામી ભાઈ મુંહ પર બા'દ દુઆ બલ્કે વુઝૂ મેં ભી ઇસ અન્દાઝ સે હાથ મલને સે બચે જિસ સે બાલ ગિરને કા અન્દેશા હો.

સુવાલ : અગર કન્યે પર સિલે હુએ કપડે ડાલ લિયે તો ક્યા કફફારા હૈ ?

જવાબ : કોઈ કફફારા નહીં. رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ સદરુશરીઅહ ફરમાતે હૈં : પહનને કા મતલબ ચેહ હૈ કે વોહ કપડા ઇસ તરહ પહને જૈસે આદતન પહના જાતા હૈ, વરના

અગર કુરતે કા તહબન્દ બાંધ લિયા યા પાજામે કો તહબન્દ કી તરહ લપેટા પાઉં પાઈયે મેં ન ડાલે તો કુછ નહીં. યૂંહી અંગ-રખા ફેલા કર દોનોં શાનોં પર રખ લિયા, આસ્તીનોં મેં હાથ ન ડાલે તો કફફારા નહીં મગર મકરૂહ હૈ ઓર મોંઢોં (યા'ની કન્ધોં) પર સિલે કપડે ડાલ લિયે તો કુછ નહીં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1169)

હલ્ક વ તક્સીર કે મુ-તઅલ્લિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : અગર ઉમ્મે કા હલ્ક હરમ સે બાહર કરવાના ચાહે તો કરવા સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : નહીં કરવા સકતા, કરવાએગા તો દમ વાજિબ હોગા, હાં ઈસ કે લિયે વક્ત કી કોઈ કેદ નહીં.

(دُرِّمُخْتَار وَرَدُ الْمُحْتَار ج ۳ ص ۶۶۶)

સુવાલ : ક્યા જદા શરીફ વગૈરા મેં કામ કરને વાલોં કો ભી હર બાર ઉમ્મે મેં હલ્ક યા તક્સીર કરના વાજિબ હૈ ?

જવાબ : જી હાં. વરના એહરામ કી પાબન્દિયાં ખત્મ ન હોંગી.

સુવાલ : જિસ ઓરત કે બાલ છોટે હોં (જૈસા કે આજ કલ ફેશન હૈ) ઉમ્રોં કા ભી જઝબા હૈ મગર બાર બાર કસ્ર કરને મેં સર કે બાલ હી ખત્મ હો જાએંગે, ક્યા કરે ? અગર સર કે સારે બાલ ખત્મ હો ગએ યા'ની એક પોરે સે કમ રહ ગએ તો અબ ઉમ્મે કરેગી તો કસ્ર મુશ્કિન ન રહા, મુઆફી મિલેગી યા ક્યા ?

જવાબ : જબ તક સર પર બાલ મૌજૂદ હોં ઓરત કે લિયે હર બાર

કર્સ વાજિબ હૈ. રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને
 ઇશદિ ફરમાયા : “ઔરતોં પર હલક નહીં બલકે ઇન પર
 સિર્ફ તકસીર (વાજિબ) હૈ.” (અબુદાઉદ જ ૨ વ ૨૧૦ હદિથ ૧૧૮૬)
 ઐસી ઔરત જિસ કે બાલ એક પોરે સે કમ રહ ગએ
 હોં, ઉસ કે લિયે અબ કર્સ કી મુઆફી હૈ ક્યૂંકે કર્સ
 મુમ્કિન ન રહા ઔર હલક કરાના ઇસ કે લિયે મન્અ હૈ.
 ઐસી સૂરત મેં અગર હજ કા મુઆ-મલા હૈ તો અફઝલ
 યેહ હૈ કે અય્યામે નહર કે આખિર મેં (યા'ની 12 ઝુલ
 હિજજતિલ હરામ કે ગુરૂબે આફતાબ કે બા'દ) એહરામ સે
 બાહર આએ, અગર અય્યામે નહર કે આખિર તક
 ઇન્તિઝાર ન ભી ક્રિયા તો કોઈ ચીઝ લાઝિમ ન હોગી.

મુ-તફર્રિક સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : સર યા મુંહ ઝખ્મી હો જાને કી સૂરત મેં પટ્ટી બાંધના
 ગુનાહ તો નહીં ?

જવાબ : મજબૂરી કી સૂરત મેં ગુનાહ નહીં હોગા, અલબત્તા
 “જુર્મે ગૈર ઇજ્તિયારી” કા કફ્ફારા દેના આએગા.
 લિહાઝા અગર દિન યા રાત યા ઇસ સે ઝિયાદા દેર
 તક ઇતની ચૌડી પટ્ટી બાંધી કે ચૌથાઈ (1/4) યા ઇસ સે
 ઝિયાદા સર યા મુંહ છુપ ગયા તો દમ ઔર કમ મેં
 સ-દકા વાજિબ હોગા (જુર્મે ગૈર ઇજ્તિયારી કી તફ્સીલ
 સફહા 136 પર મુલા-હઝા ફરમાઈયે) ઇસ કે ઇલાવા જિસ્મ
 કે દૂસરે આ'ઝા પર નીઝ ઔરત કે સર પર ભી મજબૂર ન

પટ્ટી બાંધને મેં કોઈ મુઝા-યકા નહીં.

સુવાલ : હજ યા ઉમ્મે કી સઅય કે કબ્લ હલક કરવા લિયા કઈ રોઝ ગુઝર ગએ ક્યા કરે ?

જવાબ : હજ મેં હલક કા મસ્નૂન વક્ત સઅય સે કબ્લ હી હોતા હૈ યા'ની હલક સે પહલે સઅય કરના ખિલાફે સુન્નત હૈ. લિહાઝા અગર કિસી ને સઅય સે કબ્લ હલક કરવાયા તો કોઈ હરજ નહીં. ઔર કઈ દિન ગુઝરને સે ભી મઝીદ કુછ લાઝિમ નહીં આએગા ક્યૂંકે સઅય કે લિયે કોઈ વક્તે ઈન્તિહા (END TIME) મુકરર નહીં હૈ. હાં અગર વોહ સઅય કે બિગૈર “વતન” ચલા ગયા તો અબ તર્કે વાજિબ કી વજહ સે દમ લાઝિમ આએગા, ફિર અગર વોહ લૌટ કર સઅય કર લે તો દમ સાકિત હો જાએગા અલબત્તા બેહતર યેહ હૈ કે અબ વોહ દમ હી દે, કે ઈસ મેં નફ્એ ફુ-કરા હૈ. યેહ હુકમ ઉસી વક્ત હૈ કે જબ હલક અપને વક્ત યા'ની અય્યામે નહર મેં દસવીં કી રમ્ય કે બા'દ કરવાયા હો, અગર રમ્ય સે કબ્લ યા અય્યામે નહર કે બા'દ હલક કરવાયા તો દમ વાજિબ હોગા. ઉમ્મે મેં અગર કિસી ને સઅય સે કબ્લ હલક કરવાયા તો ઉસ પર દમ લાઝિમ આએગા. ફિર અગર પૂરા યા તવાફ કા અક્સર હિસ્સા યા'ની ચાર ફેરે કર ચુકા થા તો એહરામ સે નિકલ જાએગા વરના નહીં. કઈ દિન ગુઝર જાને કી વજહ સે ભી સઅય સાકિત

नहीं होगी क्यूंके येह वाजिब है लिहाजा एसे सअ्य करनी होगी.

सुवाल : क्या 13 जुल हिजजतिल हराम से उम्रे शुद्अ कर दिये जाअें ?

जवाब : ज़ नहीं. अय्यामे तशरीक या'नी 9, 10, 11, 12, और 13 जुल हिजजतिल हराम एन पांय दिनो में उम्रे का अहराम बांधना मक़्ज़ुह तहरीमी (ना ज़ाज़ व गुनाह) है. अगर बांधा तो दम लाज़िम आयेगा. (رُؤْ مُخْتَار ج 3 ص ०६१)

13 को गुज़्मे आफ़ताज के ज़ा'द अहराम बांध सकते हैं

सुवाल : क्या मक़ामी हज़रात जिन्हों ने एस साल हज नहीं किया वोह भी एन दिनो या'नी नवीं ता तेरहवीं पांय दिन उम्रह नहीं कर सकते ?

जवाब : एन के लिये भी एन दिनो उम्रे का अहराम बांध कर उम्रह करना मक़्ज़ुह तहरीमी है. आफ़ाकी, हिल्ली और भीकाती सभी के लिये अस्ल मुमा-न-अत एन दिनो में उम्रे का अहराम बांधने की है. उम्रे का वक्त पूरा साल है, मगर पांय दिन उम्रे का अहराम बांधना मक़्ज़ुह तहरीमी है, और अगर नवीं से क़बल बांधे हुअे अहराम के साथ एन (पांय) दिनो में उम्रह किया तो कोई हरज नहीं और एस सूरत में भी मुस्तहब येह है के एन दिनो को गुज़ार कर उम्रह करे. (أَبْنُ الْقَنَابِطِ ص ६११)

सुवाल : अशुद्रे हज में अगर कोई हिल्ली या ह-रमी उम्रह भी करे और हज भी करे तो उस के बारे में क्या हुक्म है ?

જવાબ : એસા કરને વાલે પર દમ વાજિબ હો જાએગા ક્યૂંકે ઇસ કો સિર્ફ હજજે ઇફરાદ કી ઇજાઝત હૈ જિસ મેં ઉમ્મહ શામિલ નહીં. અલબત્તા વોહ સિર્ફ ઉમ્મહ કર સકતા હૈ.

સુવાલ : એહરામ મેં ખાને સે કબ્લ ઓર બા'દ હાથ ધોના કેસા ? ન ધોને સે મૈલ કુચૈલ પેટ મેં જાએગા ઓર બા'દ મેં નહીં ધોએંગે તો હાથ ચિકને ઓર બદબૂદાર રહેંગે, ક્યા કરેં ?

જવાબ : દોનોં બાર બિગૈર સાબુન વગૈરા કે હાથ ધો લીજિયે અગર કોઈ ખારિજ કાલક યા ચિકનાહટ હાથોં મેં લગી હો તો ઝરૂરતન કપડે સે પોંછ લીજિયે. મગર બાલ ન ટૂટેં ઇસ કી એહતિયાત કીજિયે.

સુવાલ : લુઝૂ કે બા'દ મોહરિમ કા રુમાલ સે હાથ મુંહ પોંછના કેસા હૈ ?

જવાબ : મુંહ પર (ઓર મદ સર પર ભી) કપડા નહીં લગા સકતે, જિસ્મ કા બાકી હિસ્સા મ-સલન હાથ વગૈરા ઇતની એહતિયાત કે સાથ પોંછ સકતે હેં કે મૈલ ભી ન છૂટે ઓર બાલ ભી ન ટૂટે.

સુવાલ : મોહરિમા ચેહરા બચા કર પી કેપ વાલા યા કમાની દાર નિકાબ ડાલ સકતી હૈ યા નહીં ?

જવાબ : ડાલ સકતી હૈ મગર હવા ચલી યા ગ-લતી હી સે અપના હાથ નિકાબ પર રખ લિયા જિસ કે સબબ ચાહે થોડી સી દેર કે લિયે ભી ચેહરે પર નિકાબ લગ ગયા તો કફ્ફારે કી સૂરત બન સકતી હૈ.

સુવાલ : હલક કરવાતે વક્ત મોહરિમ સર પર સાબુન લગાએ યા નહીં ?

જવાબ : સાબુન ન લગાએ ક્યૂંકે મૈલ છૂટેગા ઓર મૈલ છુડાના એહરામ મેં મક્કરૂહે (તન્જીહી) હૈ.

સુવાલ : માહવારી કી હાલત મેં ઓરત એહરામ કી નિયત કર સકતી હૈ યા નહીં ?

જવાબ : કર સકતી હૈ મગર એહરામ કે નફલ અદા નહીં કર સકતી, નીઝ તવાફ પાક હોને કે બા'દ કરે.

સુવાલ : સિલાઈ વાલે ચપ્પલ પહનના કેસા હૈ ?

જવાબ : વસ્તે કદમ યા'ની કદમ કા ઉભરા હુવા હિસ્સા અગર ન છુપાએં તો હરજ નહીં.

સુવાલ : એહરામ મેં ગિરહ યા બક્સુવા (સેફ્ટી પિન) યા બટન લગાના કેસા ?

જવાબ : ખિલાફે સુન્નત હૈ. લગાને વાલે ને બુરા ક્રિયા, અલબત્તા દમ વગૈરા નહીં.

સુવાલ : મોહરિમ નાક યા કાન કા મૈલ નિકાલ સકતા હૈ યા નહીં ?

જવાબ : વુઝૂ મેં નાક કે નર્મ બાંસે તક રૂએં રૂએં પર પાની બહાના સુન્નતે મુઅક્કદા હૈ ઓર ગુસ્લ મેં ફર્જ. લિહાઝા અગર નાક મેં રેંઠ સૂખ ગઈ તો છુડાના હોગા, ઓર પલકોં વગૈરા મેં અગર આંખ કી ચીપડ સૂખ ગઈ હૈ તો ઉસે ભી વુઝૂ ઓર ગુસ્લ કે લિયે છુડાના ફર્જ હૈ મગર યેહ

એહતિયાત ઝરૂરી હૈ કે બાલ ન ટૂટે. રહા કાન કા મૈલ નિકાલના તો ઇસે છુડાને કી ઇજાઝત કી સરાહત કિસી ને નહીં કી લિહાઝા ઇસ કા હુકમ વોહી હોગા જો બદન કે મૈલ કા હૈ યા'ની ઇસ કા છુડાના મક્કરહે તન્જીહી હૈ. મગર યેહ એહતિયાત ઝરૂરી હૈ કે બાલ ન ટૂટે.

સુવાલ : ક્યા ઝિન્દા વાલિદૈન કે નામ પર ઉમ્મરહ કર સકતે હૈં ?

જવાબ : કર સકતે હૈં. ફર્ઝ નમાઝ, રોઝા, હજ, ઝકાત નીઝ હર કિસ્મ કે નેક કામ કા સવાબ ઝિન્દા, મુદ્દા સબ કો ઇસાલ કર સકતે હૈં.

સુવાલ : એહરામ કી હાલત મેં જૂં મારને કે કફ્ફારે બતા દીજિયે.

જવાબ : અપની જૂં અપને બદન યા કપડે મેં મારી યા ફેંક દી તો એક જૂં હો તો રોટી કા એક ટુકડા ઓર દો યા ત્રીન હોં તો એક મુઠ્ઠી અનાજ ઓર ઇસ (યા'ની ત્રીન) સે ઝિયાદા મેં સ-દકા. જૂએં મારને કે લિયે સર યા કપડા ધોયા યા ધૂપ મેં ડાલા જબ ભી વોહી કફ્ફારે હૈં જો મારને મેં હૈં. દૂસરે ને ઇસ કે કહને પર ઇસ કી જૂં મારી જબ ભી ઇસ (યા'ની મોહરિમ) પર કફ્ફારા હૈ અગર્યે મારને વાલા એહરામ મેં ન હો. ઝમીન વગૈરા પર ગિરી હુઈ જૂં યા દૂસરે કે બદન યા કપડોં કી જૂએં મારને મેં મારને વાલે પર કુછ નહીં અગર્યે વોહ દૂસરા ભી મોહરિમ હો.

અરબ શરીફ મેં કામ કરને વાલોં કે લિયે

સુવાલ : અગર મક્કએ મુકર્રમા رَاكَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا મેં કામ કરને

વાલે મ-સલન ડ્રાઈવર યા વહાં કે બાશિન્દે વગૈરા રોઝાના બાર બાર “તાઈફ શરીફ” જાએં તો ક્યા હર બાર વાપસી મેં ઉન્હેં રોઝાના ઉમ્મે વગૈરા કા એહરામ બાંધના ઝરૂરી હૈ ?

જવાબ : યેહ કાઈદા ઝેહન નશીન કર લીજીયે કે અહલે મક્કા અગર કિસી કામ સે “હુદૂદે હરમ” સે બાહર મગર મીકાત કે અન્દર (મ-સલન જદા શરીફ) જાએં તો ઉન્હેં વાપસી કે લિયે એહરામ કી હાજત નહીં ઔર અગર “મીકાત” સે બાહર (મ-સલન મદીનએ પાક, તાઈફ શરીફ, રિયાઝ વગૈરા) જાએં તો અબ બિગૈર એહરામ કે “હુદૂદે હરમ” મેં વાપસ આના જાઈઝ નહીં. ડ્રાઈવર ચાહે દિન મેં કઈ બાર આના જાના કરે હર બાર ઉસ પર હજ યા ઉમ્રહ વાજિબ હોતા રહેગા. બિગૈર એહરામ કે મક્કએ મુકર્મા زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا આએગા તો દમ વાજિબ હોગા અગર ઈસી સાલ મીકાત સે બાહર જા કર એહરામ બાંધ લે તો દમ સાકિત હો જાએગા.

એહરામ ન બાંધના હો તો હીલા

સુવાલ : અગર કોઈ શખ્સ જદા શરીફ મેં કામ કરતા હો તો અપને વતન મ-સલન પાકિસ્તાન સે કામ કે લિયે જદા શરીફ આયા તો ક્યા એહરામ લાઝિમી હૈ ?

જવાબ : અગર નિય્યત હી જદા શરીફ જાને કી હૈ તો અબ એહરામ કી હાજત નહીં બલ્કે અબ જદા શરીફ સે મક્કએ

મુઅઝ્ઝમા **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** ભી જાના હો જાએ તો એહરામ કે બિગૈર જા સકતા હૈ. લિહાઝા જો શખ્સ મક્કાએ મુકર્રમા **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** મેં બિગૈર એહરામ જાના ચાહતા હો વોહ હીલા કર સકતા હૈ બશર્તે કે વાકેઈ ઉસ કા ઇરાદા પહલે મ-સલન જદા શરીફ જાને કા હો ઔર મક્કાએ મુઅઝ્ઝમા **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** હજ વ ઉમ્મે કે ઇરાદે સે ન જાતા હો. મ-સલન તિજારત કે લિયે જદા શરીફ જાતા હૈ ઔર વહાં સે ફારિગ હો કર મક્કાએ મુકર્રમા **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** કા ઇરાદા કિયા. અગર પહલે હી સે મક્કાએ પાક **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** કા ઇરાદા હૈ તો બિગૈર એહરામ નહીં જા સકતા. જો શખ્સ દૂસરે કી તરફ સે હજજે બદલ કો જાતા હૈ ઉસે યેહ હીલા જાઈઝ નહીં.

ઉમ્મહ યા હજ કે લિયે સુવાલ કરના કેસા ?

સુવાલ : બા'ઝ ગરીબ ઉશ્શાક ઉમ્મહ યા સફરે હજ કે લિયે લોગોં સે માલી ઇમદાદ કા સુવાલ કરતે હેં, ક્યા ઐસા કરના જાઈઝ હૈ ?

જવાબ : હરામ હૈ. સદરુલ અફાઝિલ મૌલાના નઈમુદ્દીન મુરાદઆબાદી **عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ الْهَادِي** નક્લ કરતે હેં : “બા'ઝ ય-મની હજ કે લિયે બે સરો સામાની કે સાથ રવાના હોતે થે ઔર અપને આપ કો મુ-તવક્કિલ (યા'ની અલ્લાહ **عَزَّ وَجَلَّ** પર ભરોસા રખને વાલા) કહતે થે ઔર મક્કાએ મુકર્રમા પહોંચ કર સુવાલ શુરૂઅ કર દેતે ઔર કભી ગરબ

વ ખિયાનત કે ભી મુર-તકિબ હોતે, ઉન કે બારે મેં યેહ
 આયતે મુકદ્દસા નાઝિલ હુઈ ઔર હુકમ હુવા કે તોશા (યા'ની
 સફર કે અખરાજત) લે કર ચલો ઔરોં પર બાર ન ડાલો,
 સુવાલ ન કરો, કે બેહતર તોશા (યા'ની ઝાદે રાહ) પરહેઝ
 ગારી હૈ." (ખજાઈનુલ ઈરફાન, સ. 67, મકત-બતુલ મદીના)

યુનાન્યે પારહ 2 સૂ-રતુલ બ-કરહ આયત નમ્બર 197 મેં ઈશાદિ
 રબ્બુલ ઈબાદ હોતા હૈ :

وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ

التَّقْوَىٰ (پ ۲، البقره ۱۹۷)

તર-જ-મએ ક-ઝુલ ઈમાન : ઔર
 તોશા સાથ લો, કે સબ સે બેહતર
 તોશા પરહેઝ ગારી હૈ.

સુલ્તાને મદીના, રાહતે કલ્બો સીના وَسَلَّم وَالْهُ عَلَيْهِ : “જો શખ્સ લોગોં સે સુવાલ કરે હાલાં
 કે ન ઉસે ફાકા પહોંચા ન ઈતને બાલ બચ્ચે હેં જિન કી તાકત નહીં
 રખતા તો કિયામત કે દિન ઈસ તરહ આએગા કે ઉસ કે મુંહ પર
 ગોશ્ત ન હોગા.” (شُعَبُ الْإِيمَان ج ۳ ص ۲۷۴ حدیث ۳۰۲۶)

મદીને કે દીવાનો ! બસ સબ્ર કીજિયે, સુવાલ કી મુમા-ન-અત
 મેં ઈસ કદર એહતિમામ હૈ કે ફુ-કહાએ કિરામ رَحِمَهُمُ اللَّهُ السَّلَام ફરમાતે
 હેં : ગુસ્લ કે બા'દ એહરામ બાંધને સે પહલે અપને બદન પર ખુશ્બૂ
 લગાઈયે બશર્તે કે અપને પાસ મૌજૂદ હો, અગર અપને પાસ ન હો
 તો કિસી સે તલબ ન કીજિયે કે યેહ ભી સુવાલ હૈ. (رَدُّ الْمُحْتَار ج ۳ ص ۵۰۹)

જબ બુલાયા આકા ને ખુદ હી ઈન્તિઝામ હો ગએ

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّد

ਉਮ੍ਹੇ ਕੇ ਵੀਝੇ ਪਰ ਫੁਝ ਕੇ ਲਿਯੇ ਰੁਕਨਾ ਕੇਸਾ ?

ਸੁਵਾਲ : ਆ'ਝ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਵਤਨ ਸੇ ੨-ਮਝਾਨੁਲ ਮੁਬਾਰਕ ਮੇਂ ਉਮ੍ਹੇ ਕਾ ਵੀਝਾ ਲੇ ਕਰ ਫੁ-੨ਮੈਨੇ ਤਯਿਐਨ **وَاذْكُرْهُمَّا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਵੀਝਾ ਕੀ ਮੁਫਤ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਨੇ ਕੇ ਆ ਵੁਜੂਫ ਵਹੀਂ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਯਾ ਫੁਝ ਕਰ ਕੇ ਵਤਨ ਵਾਪਸ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਉਨ ਕਾ ਧੇਫ ਫੇ'ਲ ਸ਼ਰਅਨ ਫੁਰੁਸ਼ਤ ਹੈ ਯਾ ਨਹੀਂ ?

ਜਵਾਬ : ਫੁਨ੍ਯਾ ਕੇ ਫੁਰ ਮੁਲਕ ਕਾ ਧੇਫ ਕਾਨੂਨ ਹੈ ਕੇ ਭਿਗੈਰ ਵੀਝਾ ਕੇ ਕਿਸੀ ਗੈਰ ਮੁਲਕੀ ਕੋ ਰੁਕਨੇ ਨਹੀਂ ਫਿਯਾ ਜਾਤਾ. ਫੁ-੨ਮੈਨੇ ਤਯਿਐਨ **وَاذْكُرْهُمَّا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** ਮੇਂ ਭੀ ਧੇਫੀ ਕਾਓਫਾ ਹੈ. ਮੁਫਤੇ ਵੀਝਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋਨੇ ਕੇ ਆ'ਫ ਰੁਕਨੇ ਵਾਲਾ ਅਗਰ ਪੋਲੀਸ ਕੇ ਫਾਥ ਲਗ ਜਾਓ, ਤੋ ਅਭ ਯਾਫੇ ਵੋਫ ਅੇਫਰਾਮ ਕੀ ਫਾਲਤ ਮੇਂ ਫੀ ਕਯੂਂ ਨ ਹੋ ਉਸੇ ਕੈਫ ਕਰ ਲੇਤੇ ਹੈਂ, ਨ ਉਸੇ ਉਮ੍ਹਰੁ ਕਰਨੇ ਫੇਤੇ ਹੈਂ ਨ ਫੀ ਫੁਝ, ਸਝਾ ਫੇਨੇ ਕੇ ਆ'ਫ “ਯੂੜੁਝ” ਲਗਾ ਕਰ ਉਸੇ ਉਸ ਕੇ ਵਤਨ ਰਵਾਨਾ ਕਰ ਫੇਤੇ ਹੈਂ. ਧਾਫ ਰਫੇ ! ਜਿਸ ਕਾਨੂਨ ਕੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਰ੍ਹੀ ਕਰਨੇ ਪਰ ਜ਼ਿਲਵਤ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਔਰ ਜੂਟ ਵਗੈਰਾ ਆਫ਼ਾਤ ਮੇਂ ਪੜਨੇ ਕਾ ਅਨ੍ਫੇਸ਼ਾ ਹੋ ਉਸ ਕਾਨੂਨ ਕੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਰ੍ਹੀ ਜਾਓਝ ਨਹੀਂ. ਯੁਨਾਨ੍ਧੇ ਮੇਰੇ ਆਕਾ ਆ'ਲਾ ਫੁਝਰਤ, ਓਮਾਮੇ ਅਫਲੇ ਸੁਨਨਤ, ਮੌਲਾਨਾ ਸ਼ਾਫ ਓਮਾਮ ਅਫਮਫ ਰਝਾ ਖ਼ਾਨ **رَحْمَةُ الرَّحْمٰنِ عَلَيْهِ** ਫੁਰਮਾਤੇ ਹੈਂ : “ਮੁਬਾਫ (ਧਾ'ਨੀ ਜਾਓਝ) ਸੂਰਤੋਂ ਮੇਂ ਸੇ ਆ'ਝ (ਸੂਰਤੇ) ਕਾਨੂਨੀ ਤੌਰ ਪਰ ਜੁਰਮ ਹੋਤੀ ਹੈਂ ਉਨ ਮੇਂ ਮੁਲਵਵਸ ਹੋਨਾ (ਧਾ'ਨੀ ਐਸੇ ਕਾਨੂਨ ਕੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਰ੍ਹੀ ਕਰਨਾ) ਅਪਨੀ ਝਾਤ ਕੋ ਅਜ਼ਿਧਤ

વ ઝિલ્લત કે લિયે પેશ કરના હૈ ઓર વોહ ના જાઈઝ હૈ.” (ફતાવા ર-ઝવિયા, જિ. 17, સ. 370) લિહાઝા બિગૈર visa કે દુન્યા કે કિસી મુલ્ક મેં રહના યા “હજ” કે લિયે રુકના જાઈઝ નહીં. ગૈર કાનૂની ઝરાએઅ સે “હજ” કે લિયે રુકને મેં કામ્યાબી હાસિલ કરને કો عَزَّوَجَلَّ وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم અલ્લાહ વ રસૂલ કા કરમ કહના સખ્ત બેબાકી હૈ.

ગૈર કાનૂની રુકને વાલે કી નમાઝ કા અહમ મસઅલા

સુવાલ : હજ કે લિયે બિગૈર visa રુકને વાલા નમાઝ પૂરી પઢે યા કસર કરે ?

જવાબ : ઉમ્મે કે વીઝે પર જા કર ગૈર કાનૂની તૌર પર હજ કે લિયે રુકને યા દુન્યા કે કિસી ભી મુલ્ક મેં visa કી મુદત પૂરી હોને કે બા'દ ગૈર કાનૂની રહને કી જિન કી નિયત હો વોહ વીઝા કી મુદત ખત્મ હોતે વક્ત જિસ શહર યા ગાઉ મેં મુકીમ હોં વહાં જબ તક રહેંગે ઉન કે લિયે મુકીમ હી કે અહકામ હોંગે અગર્યે બરસોં પડે રહેં. અલબત્તા એક બાર ભી અગર 92 કિલો મીટર યા ઈસ સે ઝિયાદા ફાસિલે કે સફર કે ઇરાદે સે ઉસ શહર યા ગાઉ સે ચલે તો અપની આબાદી સે બાહર નિકલતે હી મુસાફિર હો ગએ ઓર અબ ઉન કી ઇકામત કી નિયત બેકાર હૈ. મ-સલન કોઈ શખ્સ પાકિસ્તાન સે ઉમ્મે કે VISA પર મક્કએ મુકર્રમા رَزَاہَا اللّٰهُ شَرْفًا وَتَعْظِيمًا ગયા,

VISA કી મુદત ખત્મ હોતે વક્ત ભી મક્કા શરીફ હી મેં મુકીમ હૈ તો ઉસ પર મુકીમ કે અહકામ હૈં. અબ અગર મ-સલન વહાં સે મદીનએ મુનવ્વરહ **زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** આ ગયા તો યાહે બરસોં ગૈર કાનૂની પડા રહે, મુસાફિર હી હૈ, યહાં તક કે અગર દોબારા મક્કએ મુકર્રમા **زَادَهَا اللَّهُ شَرَفًا وَتَعْظِيمًا** આ જાએ ફિર ભી મુસાફિર રહેગા, ઇસ કો “નમાઝ કસ્ર” હી અદા કરની હોગી. હાં દોબારા VISA મિલ જાને કી સૂરત મેં ઇકામત કી નિયત કી જા સકતી હૈ.

હરમ મેં કબૂતરોં, ટિફ્ફિયોં કો ઉડાના, સતાના

સુવાલ : હરમ કે કબૂતરોં ઔર ટિફ્ફિયોં કો ખ્વાહ મ ખ્વાહ ઉડાના કેસા ?

જવાબ : આ'લા હઝરત **رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ** ફરમાતે હૈં હરમ કે કબૂતર ઉડાના મન્અ હૈ. (મલ્ફૂઝાતે આ'લા હઝરત, સ. 208)

સુવાલ : હરમ કે કબૂતરોં ઔર ટિફ્ફિયોં (તિરિફ્ફી) કો સતાના કેસા ?

જવાબ : હરામ હૈ. **سَدَرُ شَرِيءٍ عَلَيْهِ رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى** ફરમાતે હૈં : હરમ કે જાનવર કો શિકાર કરના યા ઉસે કિસી તરહ ઇઝા દેના સબ કો હરામ હૈ. મોહરિમ ઔર ગૈર મોહરિમ દોનોં ઇસ હુકમ મેં યક્સાં હૈં. (બહારે શરીઅત, જિ. 1, સ. 1186)

સુવાલ : મોહરિમ કબૂતર ઝખ્હ કર કે ખા સકતે હૈં ?

જવાબ : બહારે શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ સફ્હા 1180 પર હૈ : મોહરિમ ને જંગલ કે જાનવર કો ઝખ્હ ક્રિયા તો હલાલ ન હુવા બલ્કે મુદ્દરિ હૈ, ઝખ્હ કરને કે બા'દ ઉસે ખા ભી

લિયા તો અગર કફ્ફારા દેને કે બા'દ ખાયા તો અબ ફિર ખાને કા કફ્ફારા દે ઔર અગર નહીં દિયા થા તો એક હી કફ્ફારા કાફી હૈ.

સુવાલ : હરમ કી ટિકી પકડ કર ખા સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ : હરામ હૈ. (વૈસે ટિકી હલાલ હૈ, મછલી કી તરહ મરી હુઈ ભી ખા સકતે હૈં ઇસ કો ઝખ્હ કરને કી ઝરૂરત નહીં હોતી)

સુવાલ : મસ્જિદુલ હરામ કે બાહર લોગોં કે કદમોં સે કુચલ કર ઝખ્મી ઔર મરી હુઈ બે શુમાર ટિકિયાં પડી હોતી હૈં અગર યેહ ટિકિયાં ખા લીં તો ?

જવાબ : અગર કિસી ને ટિકિયાં ખા લીં તો ઉસ પર કોઈ કફ્ફારા નહીં ક્યૂંકે હરમ મેં શિકાર હોને વાલે ઉસ જાનવર કા ખાના હરામ હૈ જો શર-ઈ તરીકે સે ઝખ્હ કરને સે હલાલ હોતા હો જૈસે હિરન વગૈરા. ઔર ઐસે શિકાર કે હરામ હોને કી વજહ યેહ હૈ કે હરમ મેં શિકાર કરને સે વોહ જાનવર મુદાર કરાર પાતા હૈ ઔર મુદાર કા ખાના હરામ હૈ. ટિકી કા ખાના ઇસ લિયે હલાલ હૈ ઇસ મેં શર-ઈ તરીકે સે ઝખ્હ કરને કી શર્ત નહીં, યેહ જિસ તરહ ભી ઝખ્હ હો જાએ હલાલ હૈ, જૈસે પાઉં તલે રૌંદને સે યા ગલા દબાને સે મારી જાએ તબ ભી હલાલ હી રહતી હૈ. અલબત્તા યેહ યાદ રહે કે બિલકસ્દ (ઈરાદતન) ટિકિયાં શિકાર કરને કી બહર હાલ હુદૂદે હરમ મેં ઇજાઝત નહીં.

सुवाल : हरम के भुशकी के जंगली जानवर को जल्द करने का कफ़ारा भी बता दीजिये.

जवाब : इस का कफ़ारा इस की कीमत स-दका करना है.¹

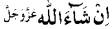
सुवाल : हरम की मुर्गी जल्द करना, जाना कैसा ?

जवाब : उलाल है. घरेलू जानवर म-सलन मुर्गी, बकरी गाय, भैंस, गिट वगैरा जल्द करने, और इन का गोश्त खाने में कोई हरज नहीं. मुमा-न-अत भुशकी के वधूशी या'नी जंगली जानवर के शिकार की है.

सुवाल : मस्जिदुल हराम के बाहर बहुत सारी टिड्डियां होती हैं अगर कोई टिड्डी पाउं या गाड़ी में कुयल कर जम्मी हो गई या मर गई तो ?

जवाब : कफ़ारा देना होगा, बहारे शरीअत जिल्द अव्वल सफ़हा 1184 पर है टिड्डी भी भुशकी का जानवर है, उसे मारे तो कफ़ारा दे और अक भजूर काफ़ी है. सफ़हा 1181 पर है : कफ़ारा लाजिम आने के लिये कस्दन (या'नी जान बूझ कर) कत्ल करना शर्त नहीं भूल यूक से कत्ल हुवा जब भी कफ़ारा है.

सुवाल : मस्जिदुल हराम में ब कसरत टिड्डियां होती हैं, भुदाम सफ़ाई करते हुअे वाईपर वगैरा से बे दर्टी के साथ

1 : कफ़ारे के तफ़सीली अलकाम मक-त-अतुल मदीना की मत्बूआ बहारे शरीअत जिल्द 1 सफ़हा 1179 पर मुला-उला इरमाईये बल्के सफ़हा 1191 तक मुता-लआ कर लीजिये. वोह ज़री मसाईल जानने को मिलेंगे के आप हैरान रह जायेंगे.

घसीटते हैं जिस से ज़म्मी होती, मरती हैं. अगर न करें तो सफ़ाई की सूरत क्या होगी ? इसी तरह सुना है कबूतरों की ता'दाद में कमी के लिये धन को पकड़ कर कहीं दूर छोड़ आते या जा जाते हैं.

जवाब : टिड़ियां अगर धतनी कसीर हैं के धन की वजह से हरज वाकेअ होता है तो धन के मारने में कोई हरज नहीं, इस के धलावा मारने पर तावान लाज़िम होगा, याहे जान बूझ कर मारें या ग-लती से मारी जाएं. हरम का कबूतर पकड़ कर ज़ह्र कर दिया तो तावान लाज़िम है यूँही हरम से बाहर भी छोड़ आने पर तावान लाज़िम होगा, जब तक के धन के अम्न के साथ हरम में वापस आ जाने का इल्म न हो जाए. दोनों सूरतों में तावान उस कबूतर की कीमत है और इस से मुराद वोह कीमत जो वहां पर इस तरह के मुआ-मलात की मा'रिफ़त व बसारत (या'नी जान पहचान व मा'लूमात) रखने वाले दो शप्स बयान करें और अगर दो शप्स न मिलते हों तो अेक की भी बात का अे'तिबार किया जायेगा.

सुवाल : हरम की मछली जाना कैसा ?

जवाब : मछली पुशकी का जानवर नहीं, इसे जा सकते हैं और ज़रतन शिकार भी कर सकते हैं.

सुवाल : हरम के यूँह को मार दिया तो क्या कफ़ारा है ?

जवाब : कोई कफ़ारा नहीं इस को मारना जाँज़ है. बहारे

શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ સફહા 1183 પર હૈ કવ્વા, ચીલ, ભેડિયા, બિચ્છૂ, સાંપ, ચૂહા, ઘૂંસ, છઘૂંદર, કટખન્ના કુત્તા (યા'ની કાટ ખાને વાલા કુત્તા), પિસ્સૂ, મચ્છર, કિલ્લી, કછવા, કેકડા, પતંગા, કાટને વાલી ચ્યૂંટી, મખ્ખી, છુપકલી, બુર ઓર તમામ હશરાતુલ અર્જ (યા'ની કીડે મકોડે), બિજજૂ, લોમડી, ગીદડ જબ કે યેહ દરિન્દે હમ્લા કરેં યા જો દરિન્દે ઐસે હોં જિન કી આદત અક્સર ઇબ્તિદાઅન હમ્લા કરને કી હોતી હૈ જૈસે શેર, ચીતા, તેંદવા (ચીતે કી તરહ કા એક જાનવર) ઇન સબ કે મારને મેં કુછ નહીં. ચૂંહી પાની કે તમામ જાનવરોં કે કત્લ મેં કફફારા નહીં.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ! صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى مُحَمَّدٍ

હરમ કે પેડ વગૈરા કાટના

સુવાલ : હરમ કે પેડ વગૈરા કાટને કે મુ-તઅલ્લિક ભી કુછ હિદાયાત દે દીજિયે.

જવાબ : દા'વતે ઇસ્લામી કે ઇશાઅતી ઇદારે મક-ત-બતુલ મદીના કી મત્બૂઆ 1250 સફહાત પર મુશ્તમિલ કિતાબ, “બહારે શરીઅત જિલ્દ અવ્વલ” સફહા 1189 તા 1190 સે ચન્દ મસાઈલ મુલા-હઝા હોં : હરમ કે દરખ્ત ચાર કિસ્મ હૈં : ﴿1﴾ કિસી ને ઉસે બોયા હૈ ઓર વોહ ઐસા દરખ્ત હૈ જિસે લોગ બોયા કરતે હૈં ﴿2﴾ બોયા હૈ મગર ઇસ કિસ્મ કા નહીં જિસે લોગ બોયા કરતે હૈં

﴿3﴾ કિસી ને ઉસે બોયા નહીં મગર ઇસ કિસ્મ સે હૈ જિસે લોગ બોયા કરતે હૈં **﴿4﴾** બોયા નહીં, ન ઉસ કિસ્મ સે હૈ જિસે લોગ બોતે હૈં. પહલી તીન કિસ્મોં કે કાટને વગૈરા મેં કુછ નહીં યા'ની ઇસ પર જુર્માના નહીં. રહા યેહ કે વોહ અગર કિસી કી મિલ્ક હૈ તો માલિક તાવાન લેગા. યૌથી કિસ્મ મેં જુર્માના દેના પડેગા ઓર કિસી કી મિલ્ક હૈ તો માલિક તાવાન ભી લેગા ઓર જુર્માના ઉસી વક્ત હૈ કે તર હો ઓર ટૂટા યા ઉખડા હુવા ન હો. જુર્માના યેહ હૈ કે ઉસ કી કીમત કા ગલ્લા લે કર મસાકીન પર તસદ્દુક કરે, હર મિસ્કીન કો એક સ-દકા ઓર અગર કીમત કા ગલ્લા પૂરે સ-દકે સે કમ હૈ તો એક હી મિસ્કીન કો દે ઓર ઇસ કે લિયે હરમ કે મસાકીન હોના ઝરૂર નહીં ઓર યેહ ભી હો સકતા હૈ કે કીમત હી તસદ્દુક કર દે ઓર યેહ ભી હો સકતા હૈ કે ઉસ કીમત કા જાનવર ખરીદ કર હરમ મેં ઝખ્હ કર દે રોઝા રખના કાફી નહીં. **મસ્અલા 3 :** જો દરખ્ત સૂખ ગયા ઉસે ઉખાડ સકતા હૈ ઓર ઉસ સે નફઅ ભી ઉઠા સકતા હૈ **મસ્અલા 5 :** દરખ્ત કે પત્તે તોડે અગર ઉસ સે દરખ્ત કો નુકસાન ન પહોંચા તો કુછ નહીં. યૂંહી જો દરખ્ત ફલતા હૈ ઉસે ભી કાટને મેં તાવાન નહીં જબ કે માલિક સે ઇજાઝત લે લી હો ઉસે કીમત દે દે **મસ્અલા 6 :** ચન્દ શખ્સોં ને મિલ કર દરખ્ત કાટા તો એક હી તાવાન હૈ

જો સબ પર તક્સીમ હો જાએગા, ખ્વાહ સબ મોહરિમ હોં યા ગૈર મોહરિમ યા બા'ઝ મોહરિમ બા'ઝ ગૈર મોહરિમ. **મસ્અલા 7** : હરમ કે પીલૂ યા કિસી દરખ્ત કી મિસ્વાક બનાના જાઈઝ નહીં. **મસ્અલા 9** : અપને યા જાનવર કે ચલને મેં યા ખૈમા નસબ કરને મેં કુછ દરખ્ત જાતે રહે તો કુછ નહીં. **મસ્અલા 10** : ઝરૂરત કી વજહ સે ફતવા ઈસ પર હૈ કે વહાં કી ઘાસ જાનવરોં કો ચરાના જાઈઝ હૈ. બાકી કાટના, ઉખાડના, ઈસ કા વોહી હુકમ હૈ જો દરખ્ત કા હૈ. સિવા ઈઝખર ઔર સૂખી ઘાસ કે, કે ઈન સે હર તરહ ઈન્તિફાઅ જાઈઝ હૈ. ખુમ્બી કે તોડને, ઉખાડને મેં કુછ મુઝા-ચકા નહીં.

મીકાત સે બિગૈર એહરામ ગુઝરને કે બારે મેં સુવાલ વ જવાબ

સુવાલ : અગર કિસી આફાકી ને મીકાત સે એહરામ નહીં બાંધા, મસ્જિદે આઈશા સે એહરામ બાંધ કર ઉમ્રહ કર લિયા તો ક્યા હુકમ હૈ ?

જવાબ : અગર મક્કએ મુકર્રમા **زَادَهَا اللَّهُ شَرْقًا وَتَعْظِيمًا** કે ઈરાદે સે કોઈ આફાકી ચલા ઔર મીકાત મેં બિગૈર એહરામ દાખિલ હો ગયા તો ઉસ પર દમ વાજિબ હો ગયા. અબ મસ્જિદે આઈશા સે એહરામ બાંધના કાફી નહીં યા તો દમ દે યા ફિર મીકાત સે બાહર જાએ ઔર વહાં સે ઉમ્રે વગૈરા કા એહરામ બાંધ કર આએ તબ દમ સાકિત હોગા.

مآخذ ومراجع

قرآن پاک	مکتبہ المدینہ باب المدینہ کراچی	الایضاح فی مناسک الحج	المکتبۃ الاعدادیہ مکتبہ المکرمہ
تفسیر خزانۃ العرفان	مکتبہ المدینہ باب المدینہ کراچی	البحر العمیق فی المناسک	مؤسسۃ الریان بیروت
بخاری	دار الکتب العلمیۃ بیروت	مسک منقسط	باب المدینہ کراچی
ابوداؤد	دار احیاء التراث العربی بیروت	لباب المناسک	باب المدینہ کراچی
ترمذی	دار الفکر بیروت	فتاویٰ رضویہ	رضا فاؤنڈیشن مرکز الاولیاء لاہور
نسائی	دار الکتب العلمیۃ بیروت	بہار شریعت	مکتبہ المدینہ باب المدینہ کراچی
ابن ماجہ	دار المعرفۃ بیروت	فتاویٰ حج و عمرہ	تحقیق اشاعت الہدایت باب المدینہ کراچی
ابویعلیٰ	دار الکتب العلمیۃ بیروت	احرام اور خوشبودار صابن	مکتبہ المدینہ باب المدینہ کراچی
معجم کبیر	دار احیاء التراث العربی بیروت	احیاء العلوم	دار صادر بیروت
معجم اوسط	دار الکتب العلمیۃ بیروت	کشف الحجب	نوائے وقت پرنٹر مرکز الاولیاء لاہور
ابوداؤد طیالسی	دار المعرفۃ بیروت	الشفاء	مرکز اہل السنۃ برکات رضا ہند
شعب الایمان	دار الکتب العلمیۃ بیروت	المواہب اللدنیۃ	دار الکتب العلمیۃ بیروت
المنامات	دار الکتب العلمیۃ بیروت	بستان المحمّدین	باب المدینہ کراچی
مسند امام شافعی	دار الکتب العلمیۃ بیروت	مثنوی	انجمن تاجران سب مرکز الاولیاء لاہور
ابن عساکر	دار الفکر بیروت	اخبار الاخیار	فاروقی اکیڈمی گمبٹ پاکستان
جامع العلوم والحکم	دار الکتب العلمیۃ بیروت	جذب القلوب	انور یار رضویہ پبلیکیشنز مرکز الاولیاء لاہور
در مختار	دار المعرفۃ بیروت	کتاب الحج	مکتبہ نعمانیہ ضیاء کوٹ
رد المحتار	دار المعرفۃ بیروت	ملفوظات اعلیٰ حضرت	مکتبہ المدینہ باب المدینہ کراچی
فتاویٰ عالمگیری	دار الفکر بیروت	وسائل بخشش	مکتبہ المدینہ باب المدینہ کراچی

હવાઈ જહાઝ કે ગિરને ઔર જલને સે અમન મેં રહને કી દુઆ

હવાઈ જહાઝ મેં સુવાર હો કર અવ્વલ આખિર દુરુદ શરીફ કે સાથ યેહ દુઆએ મુસ્તફા ﷺ પઢિયે :

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَدْمِ وَأَعُوذُ بِكَ
مِنَ التَّرَدَّى وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْغَرَقِ وَالْحَرَقِ
وَالْهَرَمِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ يَتَخَبَّطَنِيَ الشَّيْطَانُ
عِنْدَ الْمَوْتِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَمُوتَ فِي سَبِيلِكَ
مَذْبَرًا وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَمُوتَ لِدِيغًا

મ-દની ફૂલ બુલન્દ મકામ સે ગિરને કો તરદી ઔર જલને કો હરક કહતે હૈં. હુઝૂરે પાક સાહિબે લૌલાક, સય્યાહે અફલાક મુલ્કુલ્લાક યેહ દુઆ માંગા કરતે થે. ' યેહ દુઆ તય્યારે કે લિયે મખસૂસ નહીં, ચૂંકે ઈસ દુઆ મેં “બુલન્દી સે ગિરને” ઔર “જલને” સે ભી પનાહ માંગી ગઈ હૈ ઔર હવાઈ સફર મેં યેહ દોનો ખતરાત મૌજૂદ હોતે હૈં લિહાઝા ઉમ્મીદ હૈ કે ઈસે પઢને કી બ-ર-કત સે હવાઈ જહાઝ હાદિસે સે મહફૂઝ રહે.